

శ్రీ
చతురచంద్రహాసము.

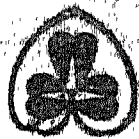
ల-17

అయిదంకముల నాటకము.

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే
రచియింపబడి

హా. 44-61
5,000

18-8-22

సా. 39

మొదటి కూర్పు 3000 ప్రతులు.

మల్లేశుబ్రహ్మరాయగారిచే
ప్రకటింపబడియె

రాజమహేంద్రవరము

1922

వీలవల 0-8-0

హేమవర్మ—కుంతలదేశపురాజు

భాగురాయణుడు—కుంతలదేశపుమంత్రి—(ఈతని కేదుష్టబుద్ధియని పేరు)

ఉగ్రసేనుడు—కుంతలదేశపు సేనాని

జయంతుడు—మాళనదేశపు రాజుచే బంధబడిన బ్రాహ్మణుడు

సుమంతుడు—పుళిందదేశపుమంత్రి

మదనుడు—భాగురాయణుని కొడుకు

చంద్రదత్తుడు—పుళిందదేశాధిపతి

చంద్రహాసుడు—పుళిందాధీశునిదత్తపుత్రుడు—భానాయకుడు

మందరుడు } భాగురాయణుని సేవకులు
శౌనకుడు }

చారాయణుడు—చంద్రహాసుని కించుకి

భీముడు } కుంతలపురములోని కాలి కాలయరక్షకులు
బైరవుడు }

గాలవుడు—కుంతలేశ్వరుని పురోహితుడు

ప్రేలు.

విషయ—భాగురాయణుని కూతురు—కథానాయిక

కాంచనమాల—విషయచెలిమికత్తె

ఇంకను కించుకి, సేవకులు, పాదులుమున్నగువారు వచ్చెదరు.

చతురచంద్రహాసము.

నాది.

మ. కనులం జూడక యున్న నెవ్వని శుభాకారంబు, నెవ్వని మేన్
మనకేలన్ స్పృశియింపకున్న, వినకున్న నీవునులంబోల్చి యె
వ్వని కంఠధ్వని, విశ్వముం గన ననిర్వాచ్యుం డెవం డున్నవాఁ
డని తోచునట్టి, దానికిం గొరకఁడేఁ డావేల్పు మిమ్మేలుతన్.

పండియు,

తే. గీ. విబుధకోటికి విజ్ఞేయ విషయ మగుచు
నమిత మోహలతా చంద్రహాస మగుచు
భువన నిర్మితి నిర్దుష్ట బుద్ధి యగుచుఁ
గ్రాలు నా పరశస్తువు కామమిమ్ము.

2

(చాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి సభకంఠఁ జూచి)

సూత్ర—

మ. కలమే భద్రము, శాస్త్రమే దళము, విజ్ఞానంబే శార్యంబు గా,
వల దజ్ఞానవిరోధి మండలము చేవందాఁకి తూలించి ని
శ్చల ధగ్మంబులు ధాత్రినిల్పు కవితాసామ్రాజ్య పట్టాభిషి
క్తుల, విద్య న్నపులం దృఢీకృతమహా ట్లోణీంద్రులం గొల్చెదన్.

2

(అని పుష్పాంజలిఁ జల్లి, రైరవంకఁ జూచి)

సూత్ర—మారిషా! నీవొకసారి యిటు రమ్ము.

పారిపార్వ్యమదా—(ప్రవేశించి) బావా! నా కిప్పు డేమి నియోగము?

సూత్ర—ఏమినియోగ మని యడుగుచున్నావా? ఈరాత్రి మన మీరంగస్థల
మన నొక గూఢకప్రయోగముఁ జేయఁ దలఁచినమాట మఱచితివా?

పారి.—మఱనలేదు. గంగస్థలమున నంతయు సిద్ధముగ నున్నది. కాని బావా!
హాగ్రహింపకుందువేనిఁ జిరకాలమునుండి నా మనంబును బీడించుచున్న యొకసంశ
యమును నిన్నడిగి తీర్చుకొనవలయు నని యున్నది.

సూత్ర—ఒభీరుడా! అగ్రహముతోఁ బని యేమి? సంశయ మెఱిగింపుము.

పారి—ఇదిగో వినుము. మనము వేడుక దీర్చుకొనుట, ధనమార్జనములకుండును? దక్క యీనాటకమువలన నేమి ప్రయోజనమున్నది?

నూత్ర—(నవ్వి) ఓ వివేకదూరుడా! నాటకములవలన మనవంటి విజ్ఞులకు వేడుక తీరుటయే ప్రధానప్రయోజనమైనను, దీనికంటె వేయిమడుంగులమైన ప్రయోజనము మఱొందు కలదు. అది యే దనిన, లోకులకు ధర్మముల శింఛుటయే.

పారి—ప్రాచీనకవినిర్మితము లగు కావ్యపురాణేతిహాసములఁ జదువుకొన్న ధర్మములు, లోకులకు సుబోధములు గావా?

నూత్ర—కావు. ఏమనిన,

తే. గీ. అతివిరోధమిత్రితములై నపుడె గాక
మదికి నెక్కపు వట్టి ధర్మములు ప్రజకుఁ
దేనె లూసిన మ్రింగింప నొను గాదె
చేదుమందుల నేనియు స్వాదులట్ల.

మఱియు శ్రవ్యకావ్యములకు దృశ్యప్రబంధములకుఁ గలభేద మిందుక నెచ్చెద. విను. శృంగారానందమె చేయు శ్రోతలకు సారంబైన గానంబు, సత్కవి నిర్మించు మహాప్రబంధము లలంకారప్రపూర్ణంబు లై నెవికి, నైమ్మదికిం, బ్రయంబులగు; వాసిన్ దృశ్యకావ్యంబు కన్యకు, స్వీనులకు, నమ్మనంబునకు, నానందంబు గల్పించెడున్. దృశ్యప్రబంధంబులందుఁ దక్కిన కావ్యములందుఁ గనబడని విశేషము మఱొందు; అది యే దనిన,

మ. ఇల నేదేశము నందొ, యేనగరినో, యేనాఁడొ నీవించు నా
రల చారిత్రము నేటి రేయి మన యారంగస్థలంబందుఁ గ
న్నులకుం గట్టునటు ల్బయియెత్త మగు చుండుం గావున స్వత్కథా
ఫలితార్థంబులు ముద్రితంబు లగు శేవ న్నాటక జిత్తంబులన్.

పారి—బావా! యుక్తియుక్తము లగు నీవచనములచే నానందము తీర్చి “ఏకక్రియాద్యర్థకరీ” మనునట్లు నాటకప్రయోగము నటులకు వినోదప్రద టయే గాక, జనులకు ధర్మమార్గప్రదర్శక మై యుండును. ఇంకఁ బ్రస్తుతము వితము. మనము ప్రయోగింపఁబోవు రూపకముపే రేమి? తద్బ్రంధకర్త నామధేయ వే

నూత్ర—మరిషా! కృష్ణమండలాంతర్గత వీరవాసరగ్రామిణుఁడూ, శ్రీవధ్రమండల మండనాయమానరాజమహేంద్రవరనగర నివాసి, యారామద్రావిడ

కబ్రాహ్మణుడు, ఋషి, యాశ్వలాయనశాస్త్రుడు, కాశ్యపగోత్రుడు, చిలక
కులజుడు, వేరయార్యశాస్త్రుడు, గత్తమసాధ్వికి వెంకన్న శర్మకుఁ బుత్రుండు,
పురాణపండ భద్రయార్యకృష్ణుడు, వల్లయమనీషిశిఖామణి మేనల్లుండు, సకల
విద్యజ్ఞున విభేదముండు నగు లక్ష్మీనృసింహభట్టాచార్యునిచే నభినవముగా విరచింపబడిన
చతురచంద్రహాసనాటకమునుఁ బ్రయోగింపఁ దలఁచుకొన్నారము.

పారి—ఓహో ! ప్రచండయాదవము, ప్రసన్నయాదవము, మొదలగు బహుశా
పకంబుల రచించిన కవి కాఁడా యీతఁడు ?

స్వాత్ర—అవు నాతఁడే.

పారి—అయ్యా ! పుంభావసరస్వతః లని చెప్పబడిన కాళిదాస భవభూతి
ప్రముఖ ప్రాచీన విద్వత్కవీంద్రులు రచించిన గంధర్వము లగుమహానాటకము
తీనాటి యాంధ్రకవులచే నాంధ్రీకరింపబడి యుండగా, వానియం దేదే నొక్కటి
ప్రయోగింపక మీ రీకవి నిర్మితమైన యభినవశాస్త్రమునే యాడఁదలఁచుటకుఁ గారణ
మేమి ?

స్వాత్ర—మారిన ! నీ ప్రశ్నమున కుత్తరము లేకపోలేదు.

తే. గీ. కాళిదాసాది గీర్వాణకవులు దృశ్య
కావ్యములఁ దొల్లి స్వకపోల కల్పితముగ
నల్లిరేకాని యేమూల మనుసరించి

వారు భాషాంతరములు పరపరయ్య.

7

పారి—అమహాకవు లట్లే యీనాటికి కవులును స్వకపోలకల్పితముగ దృశ్య
ప్రబంధములు నిర్మించియున్నారనియా నీ వచుచున్నావు ? బాజిపూవునకు గన్నేయ
నకు భేదముండదా ? ఈనాటివా రెట్లో యవస్థలబడి గ్రంథముల వ్రాసి రనుము.
సనాతనకవికృతులయందలి సందర్భశుద్ధి, కల్పనాచమత్కృతి, శబ్దసౌష్ఠవము మున్నగు
నుత్తమగుణము లభునాతనప్రబంధముల నుండునా ?

స్వాత్ర—ఉండవచ్చు, మానవచ్చు, దానికేమి. ప్రస్తుత మీవిషయము సిద్ధాంతిక
రంబుటకు తే వనియే యొప్పుకొందును. అయినను లోకమున కిట్టిగ్రంథములుంగూడ
నుండవలయు. ఎట్లన్న,

తే. గీ. అధిక మతిచుంతు లా కృతు లధిగమింతు

అల్ప మేధావు లీ కృతు లాదరింతు

చతుర చంద్రహాసము.

అంటుమామిళ్ళు ఛినవంతు లారగింప

జీడమామిళ్లు పేద భక్షించుఁగాదె.

పారి—సరే. నీ వాదము నే నొప్పుకొంటి. అప్రస్తుతవిషయమునను
బడి మన మిరువురముం గొట్టుకొనిపోవుచుఁ బ్రకృతమును విడుచుచున్నా
చంద్రహాస యాపకమువలన లోకమునకు వెల్లడి యగునీతులు ధర్మములు వివరి
చున్నాఁడను.

సూత్ర—ఈకథార్థమునం దట్టినీతిరత్నము లనేకములు గలవు. చూడఁ.

కా. స్వామిద్రోహము లోఁ దలంచుకొని యీర్ష్యాదుర్బ్రహ్మవిష్టుఁడై,

నేమని బేమియులేక కోరికలకు, న్నింద్యక్రియారంభుఁడై

వ్యామోహంబున సాక్షులం జెలుపగా యత్నించు క్రూరుం, డెదక

బొము ల్వాందుచు దుష్టబుద్ధి పగిది న్నాశంబు నొందుం దుదిక.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

చతురచంద్రహాసము

ప్రథమాంకము.

కుంతలపురము—మంత్రమండరము.

[అప్పుడు మంత్ర ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మంత్ర—(తనలో) రాజోపజీవులలో మంత్రయే సర్వోత్కృష్టాడు. ఏలయన-
తే. గీ. మకుట మాదల నిడఁడ్చు మామెకాని

కనకసింహాసనము నెక్కడను లెకాని

సచివుడే యెలుమందును జ్ఞాతలంబు

రాజు గుడిలోని మూల విరాట్టువోలు.

1

మతీ మంత్రులో, యర్చకులట్లు కొట లనియెడి కోవెలలందు నరదేవులను మంత్రతత్వత
బలంబుల బంధించి, కాలోచితముగఁ గార్యనివేదనను చేయుచు, నిత్యోత్సవంబులు,
సర్వోపభోగంబులు, కైంకర్యంబులు యథా సమయముగ నెఱపుచుఁ దత్ప్రసాదం
బులు స్వీకరించి, సకలైశ్వర్యంబులు వానితో సమానముగఁ దారు ననుభవించుచుందురు.
ఇట్లు భావించుటకుఁ గారణ మేమన, రాజు,

తే. గీ. సోగకన్దోయి గల్గెయుఁ జూడలేడు

వెడద వీనులు గల్గియు విసంగలేడు

చేతులుండియు నొకపని చేయలేడు

పలుక నేర్చియు స్వచ్ఛమై పలుకలేడు.

2

నొండియు, నాత్మగౌరవగోపనంబు నెఱంబున,

చ. భరణి విభుండు భూప్రజకు దర్శనమేయిడఁ డాలకింపఁడే

మొఱ, నిజకార్యనిశ్చయము మోపు నమాత్యుని మీఁద, మంత్రయే

సరపతికన్ను, వాఁడె జననాథునకుం జెవి, వాఁడె ధారుణీ

శ్వరుని భుజంబు, వాఁడె క్షీతిపాలు శరస్సు, మనస్సు నాతఁడే.

3

ఇంత మహాభి కాము నేతనున్న దని యమాత్యుడు సైతము గర్వింపవలసినపని
 ఏలయన, సేవకుఁ డెప్పటికిని సేవకుఁడే. నృపాల మేధుంబులు కరుణాపాంగ విలా
 వర్ణంబు లెప్పుడు కురియ నప్పుడ మంత్రుల యధికారసన్ధ్యంబు జీవనరహితమై :
 పోవు. వేయేల,

తే. గీ. సిరులఁ దల తూఁగుచుండియె సేవకుఁడు

నృపుని చిట్టల్క కన్గమై నిలుచు నేనిఁ

జెడను బావులఁ గాయలఁ జెలఁగుచుండి

పీడఁగుపాటాన దగ్ధమా వృత్త. మట్లు.

పూర్వపుణ్యవశమున నే నింతవఱకు రాజానుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుడ నై నాశాసనంబు
 చూతని శాసనంబుగ, నామాట నాని మాటగ, వెలఁగుచుంటి. ఎట్లు మెలఁగినకు
 నేను సేవకుడనే గదా ! ఆస్థలని కనునన్నుల మెలఁగలసినవాడనే గదా ! నాని
 గీచినగీటు దాటఁగూడనివాడనే కదా ! హా ! యెంతకష్టము. నిరంకుశ చండశాస
 నుండ నై, యకుంత ప్రజ్ఞానిలయుండ నై, భార్గవాంశస నీతికోరుండ నై. నిరైష
 మాన మనీషా బలసంపన్నుండ నై, విగంతవిశ్రాంతకీర్తి నైననేను దుష్టులుండు, దుష్టి
 దగ్ధుండు నగునీరాజున కనుజీవుడనై బ్రతుకవలసివచ్చెఁ గదా. దీనికేమి ? ఇంతకన్నచు
 విశేష మనోవేదనకుం గారణము వేటొందు గలదు.

మ. జనపాలాగ్రాణి దర్శనంబుఁ బడఁపక సాహంత భూపాలకుల్

ధనము ల్కాన్కలు కప్పము క్కొనుచు రాఁ దత్సన్నిధి న్నేభయం

బునఁ జేదోయి మొగిడ్చి పేదలకు మాపు జ్ఞాదునున్నెల్లఁ గొ

ల్వన, నావైచ్యమె చాలు నాదు హృదయంబు న్గాల్వఁ జిచ్చుంబలెక్క. 5

కావున నిప్పటియట్లు పేరునకు మాత్రమె కాక సర్వవిధంబులఁ బ్రయత్నించి యీకుంతల
 దేశంబునకు నేను నిక్కమగు రాజుం గావలయు.

ఆ. వె. నా మనోరథంబు నవరత్న మకుటంబు

నా చిరాభిలాష రాచటికము

నాదు గమ్యభూమి నరనాయకునిగదై

నాకు మోక్షపదము లోకజయము.

మ. అతఁడే భన్యఁ దతండే పూరుషుఁడు పుణ్యాత్ముం దేశంజే యగుక

క్షీతి నెవ్వఁడు తిరీటమూసి తలపై, సింహాసనం బెక్కి, త

చ్చతురంభోనిధి మేఖలవలయిత డ్మమండలీపాలనా |

యతభాగ్యాస్పదుడై నృపుల్లొలువ హర్షాంభోధి నోలాడుగో.

అంత యదృష్టము నాకు లభించునే? నాకుటుంబము కుంతలరాజకుటుంబ మగునే? పండులు కైవారములుసేయ, మాగధులు వంశకీర్తనలు సలుప, వైతాళికులు కాల్యక్రత్యములు విజ్ఞాపింప, ప్రగడలు రాజకార్యములు నివేదింప, రాయబారులు వినయమున సందేశము లెఱిగింప, స్త్రీమంత్రులు లగుసామంతులు పాదాకాంతులై కొలువ, వేత హస్తులు సాహసోనినాదములతోఁ బరాకులు తెలుప, రెండవ యాఖండలుండునుంబోలే పసిండిగద్దయ నెక్కి నిండుకొలువుండు భాగ్యము నాకుఁగాని నాకుమారుఁ డగుమదను నకుఁగాని పట్టునే? ఏల పట్టక యుగిడును? కార్యములు ప్రయత్న సాధ్యములు.

తే. గీ. పురుషకారంబై జెలి ఫలంబుగను నెల్ల

పురుషకారంబై సిదికి మొదటికత్తు

పురుషకారంబై దైవంబు భూతలమునఁ

పురుషకారంబై కల్పించుఁ బూర్వజయము.

8

పురుషకారంబునందు దృఢవిశ్వాసముఁ గలవాఁడనగుటచేఁ గాదె పదునాలు నేండ్లక్రిందట జ్యోతిషులు దిక్కుమాలిన యొక చక్కని కుట్టనిఁ గాంచి యతఁడు చృకవర్తిలక్షణ లక్షితుఁ డనియు, దప్పక కుంతలంబున కధీశ్వరుఁ డగుననియుఁ జెప్ప నే చని సహింపక నామార్గంబు నిష్కంటకము గావించు నలంచి నరహంతకులఁ బిలిచి యా బుడుతనికి నాఁటిగొత్తియే యమలాకవాససౌఖ్య మిప్పించితిని. నాటంగోలె నే నీవ్యవ సాయంబునం నగిలియుంటి. అట్లు నిమిత్తము వెడకుచుంటి. ఇంకఁ బ్రతిష్ఠించితిని గాఁయు లేదు. రాజ్యమెట్లయిన గ్రహింపవలయు. ఏమి యుపాయము?

ఉ. చంపునా నృపాలకుని? జంపితివాం ప్రజ నైవశీపనితా

జంపకయున్న రాజ్యంబు నా వశకర్తిని యాట యెట్లు? అఁ!

చంపకగంధి యున్నయది చంపకనామక రాజపుత్రి, నే

వెంపెనలార నయ్యుండఁ బెండ్లి సేయఁడు నాకుపట్టికితా.

9

రాజునకుఁ బుత్రసంతానము లేమింజేసి యాఘాతాలుని పుకొడుమున నాపుత్రుఁడు కుంతలంబునకు రా జగును. కాని, రాజు చంపకను నా దేహున కిచ్చి వివాహము సేయునా? దానికిం దగిన యెత్తులు నే తన్నఁజాలనా? జయంత సదృశుఁ డగు నా నీమారునికన్న మంచి యెల్లుఁ డీరాజునకు లభించునా?

[అప్పుడు కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కంచు—దేవా! మాళవేంద్రుని పురోహితుఁ డగుజయంతఁడు మీ దిర్భాగమును

గోరుచున్నాడు.

మంత్రి—తత్త్వము ప్రవేశపెట్టుము.

[అంతట జయంతుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

జయం—జయతు జయతు మహామంత్రి.

మంత్రి—అనూచానున కభివాదము సేయుచున్నాఁడను.

జయం—మనోరథము సిద్ధించుఁగాక !

మంత్రి—దేవా ! మీ పాదపూజిచే నాగృహమును బావనము చేయించినకార్య విశేషము వినఁగోరుచున్నాఁడను.

జయం—అనూత్యశేఖరా ! అవధారు. మాళవేంద్రునకు వసంత, నలకూబర సమానసుందరుఁ డగునందనుఁడు కలఁడు. అతఁ డిప్పుడు సంప్రాప్తయశావనుఁ డగుటం తేసి జనకుఁడు వాని గృహస్థాశ్రమంబునఁ బ్రవేశ పెట్టందలంచి మామరూపలావణ్య భన్య లగుకన్యలనిమిత్తము వెదకి యెందునుం గానక, మీరాజునకు భవనమోహినియగు సుంపక యనుకూతురు కలదని విని యామెం దనకుమారుని కిప్పింపు మని నిన్ను వేడ వన్నుం బనిచె. ఇదే నా సందేశార్థము.

మంత్రి—(తనలో) అలన్యమున సచ్యతము విషమగు నన్నలోకోక్తి యధార్థ మగుచున్నదే. నా యుపేక్షకతమున రాజకన్య పరాధీన యగు నని తోచుచున్నది. అయిననుఁ బ్రస్తుతము కార్య మెంతవఱకు పాకము దప్పినతో కనుగొనియెద. (ప్రకాశ ముగా) ఆర్యా ! మీరు మహారాజుగారి దర్శనము చేసి వచ్చిరా ?

జయం—లేదు. ముందే విముఁ జూడ వచ్చితిని. ప్రథమమున నరుణదర్శనమునుఁ దిగప నివదర్శనము కదా.

మంత్రి—(తనలో) అదృష్టమా ! నీవు నన్ని పుటికి విడువలేదు. (నిట్టూర్పు విడిచి) (ప్రకాశముగా) ఓమహీదేవ ! నేను మిక్కిలి మందభాగ్యుఁడను. ఏమన, ను. సరిగానున్నది యున్నటు ల్పలుక రాజద్రోహినై పోదు, ట క్కరినై నే నన్యతంబు వల్లు నెడ లోకద్రోహినై పోదు, పా మరుఁ డట్లూరక యుండునన్న నపు డాత్మద్రోహినై పోదు మా నరుఁ డంతఃకరణానుకర్తి యయి యుండంజాలఁ డీ ధారుణిక.

జయం—(అశ్చర్యముతో) అయ్యా ! మీసలుకుల కర్థము తెలియకున్నది. ఇంద విషాదమున కెడ మే మున్నది ?

మంత్రి—అదృష్టహీనురా లగు మారాజకన్యను మీ యువరాజు నిమిత్త మఁ గుటయే నాకు విషాదహేతువు.

జయం—(తెల్లబోయి) ఏమి ? అదృష్టహీనురాలా ?

తే. గీ. చక్కదన మున్నదట నెలబాణతనము

కరము గలదట ; కలదట కల్కితనము

మంత్ర) — ఎన్ని తనము లుండెన మన కేమిఫలము

తలిరుచోడికి నైమనతనమె కొలుతె.

11

జయం — కటకటా ! ఎంతకష్టము. ఈబాలిక సర్వమంగళి యని లోకు లను
కొనుచున్నారు.

మంత్ర) — జనవాక్యమునకు సత్యమునకు జాల దవ్వు. మాళి వేంద్రుడు నాకు
బరమాప్తుడు కావున వాని మేలుగోరి నేను సత్య మెఱిగించుచున్నాను. ఈబాలిక
వివాహిత యైన మాడునెలలకు భర్తకు గొప్పగండము గల దని శ్లోతిషకులు నాకెఱి
గించిరి. ఈరహస్యము మీరాజునకుం దక్కఁ దదితరుల కెఱిగింపవలగు. ఎఱిగించిన
నా తలమీదికి వచ్చును. మిత్రునిక్షేమ మెదఁగోరి నేను శిరచ్ఛేదమునకైన నొప్పు
కొంటి.

జయం — (లేచి మంత్రచేతులు పట్టుకొని) అమాత్యశేఖరా ! నీవు మాపాలికి
దైవంబవు. మారాజునకు నీవు పుత్రభిక్షువు పెట్టితిని. ఈరహస్యము మేము బయలు
పుచ్చుము. నీమేలు మఱనము. నాకు నెల వొసంగుము.

మంత్ర) — మాళి వేంద్రునకు నా వందనములఁ దెల్పుము. నా నమోవాక్యము
గ్రహింపుము.

జయం — కల్యాణమస్తు. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మంత్ర) — (తనలో) నా మంత్రశక్తిచేత రాజకన్యకకు వచ్చిన మంచి సేంబంధ
ముల నన్నిటి నిత్రేఱంగుననే చెడఁగొట్టెద. అంతట రాజు తనకుమారిక కనుకూట
వరుడు లభింపమింజేసి యామె నెట్టుకేలకు నాకుమారునకే యిచ్చి వివాహముఁ జేసి
తీరవలయు. లేదా యావజ్జీవ మామెను బ్రహ్మచారిణిగా నుంచవలయును.

[అప్పుడు కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కంచు — దేవా ! పులిందరాజగు ఇంద్రదత్తుని వద్దనుండి సుమంతుడు వచ్చి
యున్నాడు.

మంత్ర) — సత్వరము గానిమ్ము.

కంచు — చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును. అంతట సుమంతుడుఁ బ్రవేశించు
చున్నాడు.)

సుమం — (తనలో) మహాసముద్రముల గాంభీర్యమైన నలుగ వచ్చును కాని,
— మృత్యుల హృదయమర్థముల నెఱుంగరాదు. ఏమనిన

తే. గీ. తరిచి మనసాక్కి విషయలబుం దలంచు చుండఁ
 బైకి నో నవ్యవిషయంబుం బలుకుచుండుఁ
 మౌనక్రమంకలిత సరోవరములు
 గడ్డి గప్పిన నూతులు గద సచివులు.

12

అం దితఁ డెలాక సామాన్య ప్రజ్ఞానిలయందు. నీరు పల్లమునకుఁ బాటుతెఱంగున
 నీయన బుద్ధి కాలిల్యము మీఁది కవలీలం బోవు. అందుచేతనే గదా యీతనికి బాల్య
 మునఁ దల్లిదండ్రులు పెట్టిన భాగురాయణ నామము మఱచి లోకులు దుష్టబుద్ధి యని
 వ్యవహరించుచున్నాడు. ఈతనియం దీనామము సార్థకము. ఎట్లన,

క. మాటలు తేనియ తేటలు

పాటిలు చెయిదములు పిహగు పాలు, తితనితోఁ

గూటములు పులులతోఁ జెర

లాటలు, ఫణితోడి మద్దు లాటలు దలనకొ.

13

ఈతని దర్శనము చేసిన నొకబాధ. చేయకున్న నొకబాధ. అయినను మహారాజు
 నిరదోగమగుటచే నీకాన్కలు సమర్పించి వచ్చెద. (అని సమీపించి ప్రకాశముగా)
 అమాత్యశేఖరా ! జయము జయము.

మంత్రి—(చూచి) ఓహో ! సుమంత్రుడా ? ఇటు గూర్చుండుము. నామిత్రు
 నకుఁ జూళిందునకు సేవమా ?

సుమం—మీ యనుగ్రహమువలన.

మంత్రి—పుళిందుఁ డిప్పు డేమినిమిత్తము నిన్ను మాకడ కంపెను ?

సుమం—నానొగతమైన దన కృతజ్ఞతను సాకారము చేసి మహారాజునకును,
 మీకును సమర్పింపు మని నన్నుం బుత్తెంచె. ఇదే గూఢచరతమలయిన యీతని భక్తి
 విశ్వాసములు. (అని యొకమత్యాలహారము, నొక గత్త హారము నిచ్చుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—(పుచ్చుకొని) సుమంతా ! చంద్రిదత్తుండు నాయెడఁ జూపిన గౌరవ
 మునకు నే నేమియుఁ బ్రత్యుపకారముఁ జేయఁజాలను. అయినను,

తే. గీ. సహృదయుం డైన మీ క్షేని సుహృదయత్వ

మాకృతినిఁ దాల్చె నననొప్పు హారములను

హృదయ పూర్వకముగ నాతఁ డిచ్చె గాన

హృదయ పూర్వకముగ నాతఁ డిచ్చె గాన

1

సుమం—దేవా ! ఇదియే గావు. ఆకావడినెట్టెలలో నున్న నామూలభేషాన్నియు మీ నిమిత్తము తెచ్చిన కానుకలే. చిత్తగింతురు గాక.

మంత్రి—అవి మధ్యాహ్నము నాడకయ్యెను. మహారాజుగారిని సందర్శించితివా ?

సుమం—కానుక లర్పించి యిప్పుడే రాజునన్నిధినుండి వచ్చినాడను.

మంత్రి—మంచిపని జేసితివి. కాని, సుమంతా ! పులింగుం డేమేటా గుంతలేశ్వరునకు సమర్పింపకలసిన కప్పమే సరిగ నీయజాలకుండువాడూ కా యిప్పు డాతనికి ధనసంచయము లెట్లు లభించినవి ?

సుమం—(తనలో) అయ్యో ! ఈతడు విషమప్రశ్నల నడుగ నాంభించినాడు. మిత్రుం డని చెప్పరాదు. శత్రుం డని చెప్పకుండగాదు. అయిన నిట్లు చెప్పెద. (ప్రకాశముగా) దేవా ! కలరుగదా గుంతలేశ్వరులక్ష్యకం బ్రక్కలో బల్లెములట్లు మన యెల్లలలో వసించు నాటవికు లగుకిరాతపములు. ఆదురాత్ములు నీటిలోని మొసళ్లే వడువున స్థానపుబలిమిచేత గుంతలేశ్వరుల కజేయలై యింతకాలమునుండి ప్రాంతభూములకు జాలసారు లుపద్రవకరు లగుట ప్రాంతకథయే గదా. ఆప్వతీయు తీనడుమ విశ్వంఖలవృత్తిం జెలరేగి మనసీసుల నున్న పల్లియుల జనంబుల గోధనంబుల హరియించి గృహముల బరళురామ ప్రీతి గావించి జాకకంటకు లైరి. అది కారణంబుగ బులిందరాజు నిజపైన్యంబుల బంపి గూగుండకుల కింద కావగ మడంచి వాగు ప్రజలవద్ద హరించిన గత్తు కనకచక్రము వాహనంబుల దెక్కిని స్వామి యగుచుండే శేష్యుని నకు, మీకు నాధనంబులె కానుకలుగా బంపె.

మంత్రి—మేలు పులిందా ! మేలు. నీకాహుతి సాహసకృత్యము నీకానుకల కంటె నెక్కుడు విలువ గల్గుని. నీవిజయము నూర్చుం బ్రీయుము ; మన యుభయులకు లాభకరము ; లోకోపకారము. సుమంతా ! ఈధనకార్యమును గుఱించి మీరాజును బహూకరించుటకు నే నొకసారి చందనావతికి గావలె నని యున్నది.

సుమం—(తనలో) చితని గాక మృత్యుదేవతాప్రవేశము గదా. ఇది సాగక పోవుం గాక. (ప్రకాశముగా) దేవా ! పులి దుం డనుప్రహింపబడును.

మంత్రి—సుమంతా ! ఎంతధన మార్జించిన నేమి ? ఎన్ని వైభవములున్న నేమి ? పాపము, పులిందునకు సంతానము లేదుకదా !

సుమం—దేవరవారు వినియుండలేదు కారణము. మారాజునకు గుహారుండు కలడు. ఈధన సంచయము లాకుమారుని భాషాబుద్ధితములే.

మంత్రి—(అశ్చర్యముతో) ఏమి? కుమారుడు కలవాడా? ఎంతవయసువాడంటే? డెలుగునే.

సుమం—పదునెనిమిదేండ్ల ప్రాయము కలవాడు.

మంత్రి—పదునెనిమిదేండ్లవాడా? పద్మనెండ్రేక్రిందట నేను చందనావతికి జోయినపుడు మీరాజు సంతానహీనతకు నాకడ బిట్టునగచెను. ఇంతలో మీరాజు మేధావినీదేవి గొడ్డువీడి యొక్కసారి నాలుగేండ్లకొడుకును న నెనా యేమి?

సుమం—దేవా! అతడు కన్న కుమారుడు కాడు.

మంత్రి—దొరకుడు కానిచో దత్తుడా? మీరాజు జ్ఞాతులలో దత్తుడ కాదగిన కుఱుడు లేడే?

సుమం—దత్తుడును గాడు.

మంత్రి—(నిందాగర్భముగా) అట్లయిన మీ రాకుమారతన మేం శిష్యులలో నుద్భవించెను? ఆకాశమునుండి యూడిపడెనా? భూమిలో మొలచెనా?

సుమం—అర్థరాత్రమున నరణ్యములో దొరకెను.

మంత్రి—(సాక్షేపముగా) అర్థరాత్రమున, నరణ్యమున దొరకెనా? హాపము, మీకొక కాబాలుర దడవిలో గనికెట్టుకొని యుండె గాబోలు. ఇది నమ్మును గని దేని చెప్పుచుంటివా?

సుమం—దేవా! ఇది సత్యము. మీ సమాక్షమున వేలు చువవి జేయగలనా?

మంత్రి—సత్యమే? సత్యమే? బాలకుడు దొరికి యెంతకాల మయినది?

సుమం—పదునాలుగేండ్లయినది.

మంత్రి—(తనలో) వెనుక నే నావజ్ఞుని జంపబంపి యెంతకాలమయి యుండునో? పదునాలుగేండ్లు కాలేదా? వాడు వీడయి యుండునా?

ఆ. వె. నమ్మదగినబంట్లు నాపండు భూతులతో

చెల్లియుండు నాటి చెనటికుఱు

యైన నేమొకాని యనుమాన ముదయించె

నిర్మల మృగునాదు నెమ్మనమున.

15

(ప్ర)కాశముగా) సుమంతా! దొరకినప్పుడు బాలుర కెంతవయసువాడు?

సుమం—నాలుగేండ్లవాడు.

మంత్రి—(తనలో) అప్పటికి వాడుగూడ నంత వయసువాడే కాడా? మనసా! కలవరము నొందకుము. కథల బోలినకథలు లోకమున నుండకపోవు. (ప్రకాశముగా) సుమంతా! అప్పుడు బాలుర డేస్థితిలో నుండెను? మీ కెట్లు దొరకెను?

సుమం—(తనలో) మారాజానకుం గుమారుడు దొరక జని కన్నది మొద లేతా కాని యితడు కళవళము నొందుచున్నట్లు కనబడుచున్నాడు. మొగము వివరమే నది. వీర నే మగునో కదా ! (అని ప్ర)కాశముగా) దేవా ! మారాజు వేట ముగించి యరణ్యమున సుపరివారంబుగ గుడారముల విడిసియుండ నడితేయి జాలిగొలుపునట్టి విన్నదిడ్డని యేమపు వినబడియె. అది విని యాయన కాగడాలు వేయించుకొని కూయి కచ్చుచున్న వైపునకుం జని కాగడాల వెలుంగనకు వెలుంగొసంగు జేదీస్యమానప్రభ తో, నడిచిన మాటల కుత్తగంబైన నొసంగలేని లేతప్రాముత్యతో, తనమేని నెత్తుటం గొరలుచున్న బాటుని గాంచి యేమి ఘాత జరుగునో యని పరీక్షింప, వతిలేని బ్రహ్మ కీవుడు వాని యలోక సామాన్యలావణ్యమునకుం దక్కట్లు చేసిన యెదురుకాలి యాఱు వేలు పీడాపరిహారార్థమ పోతె ఖండింపబడిన ట్లాహింపనయ్యె.

మంత్రీ—నాకబడినవే లచ్చట నుండెనా ?

సుమం—పరిజనులు వెదకిరి గాని కానబడలేదు.

మంత్రీ—(తనలో) ఆదురాత్ములు నా కానవాలుగఁ జూపినవే లదియే బోలు. నా తెలఁచిన పనియై యుండను. (ప్ర)కాశముగా) కథ మిక్కిలి చిత్రముగ కండుటచేఁ దరిచి యదగుచున్నాడను. అనంతర మేమి జరిగినది ?

సుమం—దేవా ! చిత్తగింపుడు. మారాజు సంతానహీనుం డగుటంజేసి ముద్దులు గాటంగట్లు నక్కుమారుఁ గాంచి, నెన్నిధిగన్న పేదవడువున సంతసించి మఱునాఁడు పరనావతికిం బోయి యబ్బాలకునిఁ బెంచుకొనఁ దలఁచి క్రౌత్తిషికులకుం జూప లక్ష్యమాణ శుభలక్షణంబులఁ బరికించి వా రిట్లనిరి.

ఉ. “ అన్నియు వాజచిహ్నములె, యన్నియు మంగళ లక్షణంబులే
యన్నియు సుందరంగములె, యన్నిటిమాటకు నేమికాని య
కన్నులకే వరించి సిరి కాపురముండును వీని యింట నీ
చిన్నిమమారుఁ డీశు కృపచే ధరణీధలమెల్ల నేలెడఁ.” 16

మంత్రీ—(తనలో) ఈశు కృపచే ధరణీధలమెల్ల నేలునా ? ఆకర్జునిగూర్చి యిట్లొ యాపిధంబుననే క్రౌత్తిషికులు నా నేజీఁగించిరి కదా—ఎవ నీ సామ్య సంతకాత్మవచ్చునో చూతము. (ప్ర)కాశముగా) సుమంతా ! అనంతా మే మైనది ?

సుమం—అనంతము చంద్రదత్త ధూపాలుఁడు వానికిఁ జంద్రహాసుఁడని నామ నియుఁ జేసి సేధాపనీదేని కిచ్చి నెందు మని చెప్పి నాటంగోతె నాతఁడె తనయుం డెవ్వఁగ దక్కి, వానినె యురరాజుం జేసి, యెల్లవిద్యల నేర్పించి పుత్రవివ్యస్త భృగౌరుండై సుఖంబున నున్నవాఁడు.

మంత్రి—యవరాజు పరిపాలనమున దేశ మెట్లున్నది?

సుమం—ఇట్లున్నది—

ఆ. నె. నమంచు భర్త మిథుడు నాల్గుసాదనులను

గాటకములు పూర్వకాఁ కళలు

జానచోర భీతి శబ్దావశేషంబు

స్వప్న కథము శీతిపాథ లచట.

దేవా ! నేయేది ? చంద్రహాసుడూ జనులచే నిట్లు పరిగణింపఁ బడుచున్నాఁడు.

తే. గీ. ఆలమునందు నభినవ శూలపాణి

సాధురక్షణ చెందవ చక్రపాణి

తైభవమున మానవ వజ్రపాణి

భక్తపత వుధ్యమలోక వందపాణి.

18

మంత్రి—(తనలో) అబ్బా ! ఈప్రేక్షిము నజంబాలకున్నాడను. ఈనిష్కలు కులు నూదు లట్లు నాకుఁ గర్ణకణోకము లగుచున్నవి. ఇతని నింకఁ బంపివేయవలయు (అని ప్రకాశముగా) సుమంతా ! చంద్రహాసుఁ డను నేను మహానజంబు ననుము. తన పుత్రుని ప్రజ్ఞావిశేషమునకు నేనును మహానందభరితుడ నైతి ననుము. అనికాలము కచ్చి తన యానందమున సగబాటు పంచుకొని యనుభవించు ననుము. నీ నింకఁ జనుము.

సుమం—నహాప్రసాదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—(తనలో) ఏమి ? అకమాదుఁ డన్యగాత్రమున నగణ్యమున లభించెనా ? నాలుకైదేంద్రవయసా ? ఆటకప్రేలు ననుకొండె యుండెనా ? కళలును బోలినకళలు లోకమున నుండవచ్చును గాని యిన్ని సామాన్యలక్షణము లుండుట యరిది. నేను తొలి ఘాతుకులచేతి కిచ్చి చంపఁబడిన డింభకుడనుగాఁ ద నాలుకైదేంద్ర యాదువాడగుట చేతను, నృశంసకులు వాని నర్థరాత్రమున నగణ్యమునకుఁ గొంపోవుటచేతను, బాలకుల దెగటార్చినందున కావాలగు ఘాతుకు లొకచిన్నప్రేలు దెచ్చి నాకుఁ జూపుటచేతను, ఖండితాంగులి కావలడ తే దని సుమంతుడను సలుకుటచేతను, బుడుతని యావశ్య విలాసంబులు బరికించి నాత్యోతిషికు నెట్లు పోకినో చంద్రదత్తుని కార్తంతికులుగూడ నట్లే నచియించుటచేతను, సర్వవిధముల వాడు వీర డయి యుండవచ్చు నని తోచు చున్నది. నీతిబాహ్యు లగునంతకులచేత నేను వంనింపబడి యుండవచ్చును.

తే. గీ. నాలుగు వరాల లంచంబు నాకడఁ దిని

రేయి పసిబిడ్డ కుత్తుకఁ గోయఁదలఁచు

హంత్యకులమున నీతుల కానపడంట

వేపకాయలలోఁ దీపు వెదకికొనుట.

19

అయ్యు నొరులకై ఘాతఁజేయువాని చేయి, యది బాల్చుకత్తి, తుల్యగుణవంతములు. ఏమన,

క. ఎవరేమి ఘాతఁదలఁచిన

నని పనిముట్లె యొనర్చు నాఘాత ; నెఱుం

గవు గద యంతఃకరణ

ప్రకృతి, మొదలె యెఱుంగవు కృపాక్రొధములన్.

20

అనిప్పు డేమాయె. నాటి హంతలు కృపాశుభై వానిని బ్రతికించిన బ్రతికింతురు గాక. జ్యోతిషికులు గ్రహదాహంబును గణించి, ఫలంబులు గుణించి యఖండఘాతంబున వానిని బ్రతికించు నని భ్రమమున వర్ణించిన వర్ణానింతురు గాక. వారు వర్ణించుటయే కాదు. బ్రహదేవుండు నాని లలాటభాగంబున విస్ఫుల్కంబున నీతఁ డద్భుతవంతుం డని మూడవంతులఁ దీర్చి వ్రాసిన వ్రాసుఁగాక. నిజముగ నీ చంద్రహాసుండు నాటి బుడతఁడే యొనపక్షమున విశ్వాచిత్రుండనుం బోలె ననుట నాకుటననచున్నట్లే. రాజనీతి నైపుణీ తృణీకృత శుక్రుండైక యాశయఁ బ్రకటించు హంతలకృత వర్ణనగునట్లు, జ్యోతిషికుల మాటలు నిష్ఫలము లగునట్లు గ్రహాక్షర విపరీత మగునట్లు రహస్యోపాయంబున వానిం దుదముట్టించి తీరును. అట్లే జూచుటకు నాహృదయము తత్తరపడుచున్నది. ఇప్పుడే మహారాజువద్దకుఁ బోయి యేదో మరకఁ గల్పించుకొని చందనావతి కరి నెద.

(అప్పుడు కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

కంచు—దేవా ! మహారాజుగారు మిమ్ముం జూడఁగోరుచున్నారు.

మంత్రి—(వినలో) రాజాజ్ఞయు నాచలంపును సమకూడినవి. ఇది శుభ నిమిత్తము. (పైకి) ఇదే వచ్చుచున్నాఁడను. (ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[అప్పుడు మందిరమునఁ గుంతలరా జగు హేమవర్మయుఁ, కాశ్మీరరాజపురోహితుం డగు

దేవశర్మయుఁ లీకములమీఁదఁ గూర్చుండి ప్రవేశింతురు.]

హేమ—ఆర్యా ! దేవశర్మా ! కాశ్మీరరాజునకుఁ గుమారు లెందఱు ?

దేవ—హేమవర్మమహారాజా ! సింహదేవుఁ డొక్కఁడే.

(అప్పుడు కంచుకి ప్రవేశించి)

కంచు—అయ్యు నామాయ దేవా ! మహారాజు గారు దర్శనమున జేయుచున్నారు.

హేమ—సత్వరము ప్రవేశపెట్టుము.

కంచు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమింప నుంత్రి ప్రవేశించును.)

మంత్రి—జయము జయము మహారాజా! (అని సేవమునయిం గూర్చుండును.)

హేమ—భాగురాయణా! ఆసింఠాగ్ని యగునీమహాత్ముడు చిత్తరరాజు పురోహితుడు దేవశర్మ. అన్యపునికునూరు డనుసింహదేవునకు మన చంపకమాలిని నిమ్మని యడుగ వచ్చె.

మంత్రి—(సేవలో) ఆహా! మరల నొక గడ్డుపని వచ్చినదిగదా. వచ్చిన నేమి? ఈయంతరాయములెల్ల నాబుద్ధిసువర్ణము మేలిమిఁ జూపదగిన గీటుకాళ్లు (ప్ర)కాశముగా) కుంతల కాశ్మీర పుటుంబముల కలయుక నాకుఁ బరమసంతోషము. ఉభయ జాతకములఁ జూచి ముహూర్త మేర్పటిచి వెనుకనుండి పంపవచ్చును.

హేమ—అవును. బ్రాహ్మణోత్తమా! సింహదేవుని జాతకము, వాని చిత్తరపు నాకిచ్చి మీరు విజయము చేయుడు.

దేవ—చిత్తము. ఇదే జాతకము. ఇదే చిత్తరపు. ఇంక నే నెవ్వరని అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మంత్రి—(హేమకు) మహారాజు! పిశాచమును వెడల నడవించి. (ప్ర)కాశముగా) నీమహారాజు జాతకమునకు జూడవలెను.

హేమ—శ్లోతిషమునందు నీకుంటె నాకుఁ బ్రవేశము లేదు. ఇది నీవ చూడదగినది. (అని యిచ్చును.)

మంత్రి—(చూచుట నభినయించి) మహారాజా! మన మీగడయవల కర్పణ వంతులను. జాతకముం జూడక వివాహము నిశ్చయించినచోఁ జాల ప్రమాదము సంభవించి యుండును.

హేమ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిప్రమాదము జరిగియుండును? జాతక మెట్లున్నది?

మంత్రి—ఏమని మనవిచేయుదును? చెప్ప నోరు రా కున్నది. అయినను రాజభక్తి యీరహస్యమును నాహృదయమున దాగినీయదు. సింహదేవుని జాతకమునకు దాయుస్థానమునఁ గ్రూరగ్రహ మున్నది. అందుచే నతఁ డల్పాయుష్మంతుఁడు.

హేమ—భాగురాయణా! చాలు. కాశ్మీరరాజసంబంధము చాలు. ఇది పుసంగము తల పెట్టుకుము.

తే. గీ. దెసలు వెలిగింపఁ గల నహా తేజమున్న

ద్రువ నలలికాని మహా ప్రభావమున్న

నాయువు కొంతసేపు నేని నతడు వోవు

జమురులేని సత్వగంబు.

22

మంత్రీ—(తనలో) జ్యోతిశ్శాస్త్రమా! నీ వట్టాపడి నాయాపద నిప్పటికి గడవం బట్టితివి. (ప్రకాశముగా) దేవా! ఈ ముదిమి బాలికావివాహవిషయకమైన చింత మీరు మనంబున నుంచుకొనరాదు. ఎట్టియల్లుడు కాకలయుగో తెలిపి సంబంధ నిశ్చయభారము నా తలపై మోపుడు.

హేమ—అమాత్యా! ఇదిగో జెప్పుచున్నాడు.

ఉ. అల్లుని దెచ్చు నా కొకని యందము నెంచి న జందమామ మే

నల్లుని నేలువాని, బల మారసిచూడ విదేహరాజు వె

దల్లునిబోలు వానిని, మహారసికత్వమునందు గంసు చి

న్నల్లుని మీలువాని, సిరి కంబుధినుల్లుని గేరువానినిన్.

23

మంత్రీ—చిత్తము. (అని తనలో) ఈ లక్షణములన్నియు దాదాపుగ మా మద సునియందు గన్పట్టుచున్నవి గదా.

హేమ—ఇది నీ నతిశీఘ్రమున జేయవలయు. ఇట్లు నేను వేగిరపడుటకు రెండు కారణములు కలవు. బాలిక వివాహయోగ్యమగు వయసుం బ్రాపించినది. వసుంధరాపరిపాలనక్షేత్ర మీముదిమిని మునుపటికన్న దుస్సహముగ నున్నది. ఇది నీ వెఱుంగనిది కాదు.

చ. మిడుతలదండు వచ్చిపడి మేయునొ పంటల, శత్రు సైన్యములో

విడినడునో జగీష, నతివృష్టులు ముంచునొ నేల, ట్టామ మే

బెడిదముగాఁ బ్రజం దుడిచిపెట్టునొ యందు గిరిటధారణం

బెడపక నేయు మూర్ధము సుఖింపక వ్యాకుల భాజనంబగున్

24

అటులున్నను,

చ. చిరముగ నేలినాడ మహి సింగపుఁద్దిను నెక్కి ధారుణీ

శ్వరులరిగాఁపులై కొలువ, సౌఖ్యములన్నియు బొందినాడ, నీ

చరమదశ న్ద్రవోవనుల జక్రిపదాంబుజచింతనంబునన్

జరుపఁ దలంచినాడ దివసంబుల నల్లునికిచ్చి రాజ్యమున్.

25

అందుచేతఁ బుత్రసంతానహీనుండనగు నాకు హిమవంతునకు జంద్రమాళియు, షీర సాగరునకు బురుషోత్తముండును లభియించినట్ల యిల్లతీకముండు నల్లుడు కావలయు. పుత్రసంతానవంతు యంతయదృష్టవంతులొకదా.

తే. గీ. ప్రాణపదమైన నక్కటా ! యాడని

పిలిచి యొక్కయ్యచేతిలో బెట్టడం

యెరవుసామాటచేత నా కిప్పుడు మనం

గాననయ్యెడు గొడుగులులేని వెలితి.

26

మంత్రి—దేవా ! చంపకమాలికి మదనుని దెచ్చి కూర్చున్న గూర్చి నీవనోధక్షిణి జేయుదు. అనపత్యులు విచారింపకలయునుగాని యేదో సంతానమున్న వారు పుత్రులులేని చింతించుచు యునితిముకాదు. మూకు గొడుక్కైన, కూతురైన జంపకమాలినియే. అదియునుగాక కడు పునంబుట్టిన బిడ్డలు స్త్రీలైన బురుషులైన సమానులే.

తే. గీ. కూతురు దయించి తెచ్చెడు కొఱతయేమి

కొడుగు జనియింప గల్గెడు గొప్పయేమి

యుభయులుం గన్న బిడ్డలే, యుదధి బుట్టు

మాత్తకము, వజ్రము నమూల్యమణులె కావె.

27

హేమ—పుత్రులు వంశపాపంపర్యమును నిల్పి నరకతాతలై నర్థులు కల్గింతురు.

మంత్రి—అవిషయముల దౌహిత్రులు పుత్రులు. (తనలో) రాజపుత్రికా విశాహప్రసంగమున శ్లేషోక్తిగ మా మదనునిపాట సూచించితినిగా. వార్ధకముచే మర్మలమయిన యాయనమనస్సును క్రమమున మదనున కనుకూలముగాఁ ద్రెప్పెద.

[ఒక కంచుకి ప్రవేశించును.]

కంచు—(రాజుతో) దేవా !, మమంతుడు చందనావతికిఁ దిరిగిపోవుట కన్న వేడుచున్నాడు.

హేమ—పోవచ్చును. అంపిన కాన్కల నానందముతో నందుకొంటినిని పులిం దునితోఁ జెప్పుమనుము.

కంచు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(తనలో) పులిందునిప్రసంగమెత్తి, నాసంకల్పము కొనసాగించుట కిదియే సమయము. (అని ప్రకాశముగా) దేవా ! చిత్తగించితిరిగదా, పులిందుడు. పంపిన వెలలేనికానుకలను.

హేమ—కానుకలకేమి కాని, మన్నెవొరలం గలిచి యాలెడు గానపకా ముఁ జేసెను.

మంత్రి—ఈ విజయమును, మితితేలి యానందమునుఁజూడ మనమే నానందము.

లము, పులిందుడే సార్వభౌముడుగా మాటినట్లు కనబడుచున్నది. మీకెగాక, నాకుఁ గూడఁ గొన్ని యమాత్యాభరణములయులుపా పంపెను. మనకంపిన ధనసంచయంబులే యింత మితిమీరియుండఁ దాను దాచుకొనిన యర్థరాసు లెంతగానుండునో, ఇంతకు నూఱుమడుంగులైన నుండవచ్చు. పులిందుఁ డేఁజేట, మన కీయవలసిన కప్పపే సరిగా నీయలేక యప్పులుజేసి, యెడనెడ నంతఃపురాంగనల నగలు కుదువఁబెట్టి నానాబాధలు పడుచుండువాఁడు. ఇప్పుడు నోరుతేని మన్నెమూఁకల దోచుకొని తేరగాఁదెచ్చిన సొమ్మగుటంజేసి కావశ్యతో దేవరవారికిని, మీబంటునకు నాకును గట్టుములఁ బంపె. విక్రమము పేరుపెట్టి సలిపిన యీ బందెపోటునకు దేవరవారు తన్ను నండ్రింతురను భయమున మిమ్మును, నన్నును బ్రసన్నులఁ జేసికొనుటకై కన్ను చెదరిపోవునట్లు ధన రాసు లుంపె. ఇవి మనకన్నులఁ గప్పటకిచ్చిన లంఛములుగాని కాస్తలు కావని నేఁ దలంచెద. అట్లే కాకున్న,

కా. నానాట నృపు లప్పనంబులనుప న్నాకంట నేఁ జూడ నే
యేనాఁడైన నృపుం డేవండయిన ము న్నీరీతిఁ గావశ్యతో
నానాతత్త్వము లంపఁగాఁ గలిగెనే, నా మా టటాండంగని
దేనాఁడైనను గంటిరే కనులతో నీనింత మీరేనియున్.

28

ఆనృపాలుని దివాణంబున మానికంబులు మసిబొగ్గులట్లు, రవ్వలు గవ్వలట్లు, కంపులు పెంకులట్లు వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవని తోచుచున్నది.

తే. గీ. ఎన్నిప్రాణము ల్దీసెనో, యెన్నియిండ్లు
కూలద్రోసెనో, యెన్నాళ్ళు కొల్లఁగొనెనో
ఎన్నివంశము ల్తాపెనో యీతఁ డకట !
ఎన్ని సేయక యీ సిరి యెట్లు గాంచు.

29

పాప మనాగరికులైన యా కొండకాపు లెంత చిత్తకోభము నొందిరో, దిక్కుమాని యెంతవిలపించిరో, యెవ్వఁడెఱుఁగును. సార్వభౌములయిన దేవరవారు పేక్షింప వారు పిల్లికింజిక్కినచిలుకలభాతి పులిందుని దురాశాక్షుధనుఁ గబళంబులైరి. అన్యాయార్జితములయిన యీధనములను నానందముతో నందుకొంటి నని పులిందునకు నుమల తుని ముఖమున మీరంపిన సంకెళము నా కెంతయూఁ గష్టముగ నున్నది. ఇందుకు దేవ నన్ను క్షమించుఁగాక.

తే. గీ. మనకు నంపిన యా మణిల్ మణులు గావు
బోయదొరల తొన్నెత్తురుబాటు గాని

నచుతనుబంపు బంగారు నాణెములును
నాణెములుగావు ప్రజల ప్రాణములుగాని.

30

మఱియు,

క. ఈ ధనములు నరకమునకు

సాధనములు కైటభారి చరణాబ్జయుగా
రాధనములు గావించెడు

సాధులు మనబోంట్లు ముట్టజన దీధనముల్.

31

నాకుఁ బులిందుఁడు నుమంతునిచేతఁ బంపిన మణిహారాద్యుపాయనంబుల నేను
దాల్చును. దేవరవారి ధనాగారమునఁ జేర్చెద. పాపకర్మార్జితంబులకు నిత్యములు
విషంబులుంబోలె ననుభోక్తలం జెలుచు.

హేమ—భాగురాయణా ! పులిందరాజు మన్నెదొరలయెడ నెఱపిన శౌర్య
మధర్మమూలకమైనదా ? అధి మన కుపకారము కాదా ?

మంత్రి—గేవా ! అది శౌర్యమనుట కూరుల నవమానించుట. చూడుఁడు.
తే. గీ. చేవగలదని గర్వించి లావుదేరి

యవనిపతులను గిల్లి కయ్యములు దెచ్చి

పోరి, తద్రాజ్యసంపద ల్పడికి కొనుట

చౌర్యమగుఁ గ్రౌర్యమగుఁ గాని శౌర్య మగునె.

32

హేమ—అట్లయినఁ జంద్రదత్తుఁడు చేసినదోసముల నిరూపింపుము.

మంత్రి—అవధరింతుగుగాక ! సార్వభౌములకు దేవరవారి యాజ్ఞ బడయకయే
మీ కరిగాఁపగు తాను, తన వలె నరిగాఁపులకు మన్నెదొరలను నిష్కారణంబుగ, నిర్భయంబుగ
దండించి వారిదేశములు కొల్లఁగొనుట మీయనుజ్ఞఁ గొనక పుత్రస్వీకారముఁ
జేసికొనుట. చంద్రహాసుఁడను కొడుకు నీతఁడు పెంచుకొని పదునాలుగేండ్లయిన
నామాట యింతవఱకు మీచెవిం బడినదా ? అతఁ డెంతకైన సాహసికుఁడే. కానిహా
నట్లూరకుండునా ?

కా. పీఠి న్నా కెఱిగింపఁడయ్యె సరె నాపేరేమి యూరేమి త

స్మాత్పథానము మీ దివాణముగదా మన్నించి తాఁ జెప్పెనే,

మితో నేమియు, నేల చెప్ప ? కడిమి నిమిన్నంటి వాఁ డుండఁగా

నీ తాటోటులు భక్తిక్షణములానే మీయెడ న్భావరా !

33

చచ్చినంతకలగన్నప్పడు పెందలకడ మేలుకొనవలయు నన్నట్లు పులిందుని విషయ
మున మన మేమిటి యుండరాదు. ఏమనిన,

తే. గీ. నేడు సామంతనృపులను నిగ్రహించె
నెల్లి మనమిదికే యాతఁ డెత్తినచ్చుఁ
గొట్టకొన మారుఁగాల్చిన కొఱవితునుక
క్రమముగా మండి నడికొప్పుఁ గాల్పకున్నె.

34

త్రాచుఁబొముపిల్లను, రాచబిడ్డనుఁ దల యెత్తనీయరాదు. నాపలుకులు కొండెములు కావునుడి. ఏలయన, పులిందుఁడు నాకు మిత్రుఁడుకాని శత్రుఁడు కాఁడు. మిత్రుని తలపై నేరములు మోపుట పాడియగునా యందురేమో, రాజభక్తిముందట మైత్రి నిలువనేరదుగదా. రాజభక్తిలేని మనసు డాఁయి. రాజభక్తికూన్యఁడగు మనుష్యుఁడు రాక్షసుఁడు. రాజు ధాత్రి నవలెరించిన భువంశుఁడు. రాజు సాకారమైన ధర్మము. ఆ రాజులలో మీరు—మీ యెనుట స్తోత్రములు చేయఁగూడదు కాని—రఘు, దిలీప రంతదేవ, హరిశ్చంద్రప్రముఖ పూర్వరాజుల నఱపించి యేలెడు ధర్మమూర్తులు. ఎవఁ డుకాని మీయెడలఁ గృతఘ్నుఁడగుట నరకమునకు మెట్లుగట్టుట. వేయేల! నా నిశ్చయ ము వినుఁడు.

శా. ఏద్రోహంబయినన్ తమింపదగుగా నెంతే కృపాదృష్టి రా
జద్రోహంబును మాత్ర మెన్నఁడు నే నెరింగఁగాఁ జాల, స్వా
మిద్రోహంబునుఁ బోలు పాతకము భూమింగాన, మేతాదృకుల్
తుండ్రుల్, మైత్రికి భాషణఁబునకు యోగ్యుల్లారు మాబోట్లకున్.

35

హేమ—నీయుత్తులవలన నతఁడపరాధియని తోఁచెడిని. కర్తవ్య ముపదేశింపుము.
మంత్రి—మీ నెల వగు నేని నేను జందనాకతికిఁ బోయి స్థితిగతుల స్వయముగఁ జూచి కర్తవ్యము నివేదించెద.

హేమ—సరే. అట్లచేయుము. నీవు వచ్చుకొను మాకడ నుదనునిఁ గార్య నిర్వాహమునకు నిల్పుము. (అని రాజు నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(తనలో) అమ్మయ్యా! ఇప్పటికొక ప్రయత్నమునఁగృతకృత్యుఁడనైతిని.

తే. గీ. మాయమార్గంబు లనియెడు మళ్ళలోనఁ
బురుష కాబీజఁబులఁ బోసినాఁడ
నోయదృష్ట మేనుమ! యిట్టె యుతిమిచనక
కురియఁగదె సహాయపువృష్టిఁ గోర్కెపండ.

35

వరమేశ్వర ప్రభావమే యితివృత్తముగాఁగల జగన్నాటకమునందు నేనుఁ గథానాయకుఁడుగా నాడఁడలఁచిన యంతర్నాటకమునందుఁ బ్రథమాంకము ముగిసినది. ఇంక ద్వితీయాంకమునందుఁ బ్రవేశించుటకు నేను నిష్క్రమింపవచ్చును.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

చతురచంద్రహాసము.

ద్వితీయాంకము.

—:(0):—

[అంతట చంద్రుడు డను సేవకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మంద—(తనలో) తే. గీ. ఏలువలె నింతతమును బాటుచుండు

గాలివోలె నెల్లప్పుడు గదలుచుండు

ధనజీరీతి రేల్లువలుచు దిరుగుచుండు

క్షణము విశ్రాంతి నెఱుంగడు గద ధిటుంగడు.

నూతిలో కెల యూరిట్లు యజమానుని మనస్సులో, సేవకులనిమిత్తము పనులడతెగక యూరుచునే యుండును. సేవకులు, నోరు జ్ఞానముచలచునప్పులయు నెద్దులు మొదలగు జంతువులట్లే, భారమని వగవక, నొప్పియని మొఱనెట్టుక సేవ సేయవలయును. ఎవరి గొలిచియైన మెప్పు వదయనచ్చునుగాని దుష్టబుద్ధి యనుసార్గక నామ మొందిన యీ భాగురాయణ మేత్రిని మెప్పుండుట కష్టము. క్షణముక్రిందట నన్ను బిలిచి, దేవమిహిరుడను తన జోష్యుని బిలువుచుని యానతిచ్చి. ఆయన బిలిచి వచ్చినతోడనే సేనాపతియగు సుగ్రసేనునిం బిలువుచునియె. ఆయనకరిన పదపదనకూతు పరిచారికయగు కాంచనమాలం దోడ్కొని రమ్మనియె. ఆమె యెందున్న దో వెదకి తీసికొనిపోవలయు. అందఱు మనుష్యులవంటి కరచరణములేగాని నావి యినుపచేతులు నినుప కాళ్ళుం గావుకదా. అందుచే నా యలసట తీలువలకు నొక్క నిముసు మీ చెట్టుక్రింద గూర్చుండి, పదప గాంచనమాలం బిలువబోయెద. (అని చతికిలబడి ముందుకుజూచి) అమ్మయ్య! నా యదృష్టము మంచిది. కొంతక సేపు నాకు వినోదముగా బ్రాద్దు జరగుటకు నా తోడిసేవకుడగు శౌనకుడి రహస్య చున్నాడు.

[అంతట శౌనకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

శౌన—(తనలో) హరిహరీ! నా పాపకర్మ మేమో కాని యిన్ని బాసములిచ్చి

నెన్ని కాంతులుచేసిన నా గ్రహచారస్థితి బాగుపడినది కాదుగదా. గొప్ప జోష్యుల

వద్దకు నన్నుఁ దీసికొనిపోయి నాకుఁగల పీడలఁ దొలగించునట్టి పుణ్యాత్ముఁ డెవఁ డయినఁ గలఁడా ? దీనికై నే నెవ్వరి నాశ్రయింతు. (అని నలుదెసలఁ జూచి) ఇదిగో మా మందరుఁడు కొండముచ్చలాగున నిచ్చటనే కూర్చున్నాఁడు. ఈతని నాలోచన మడిగెద. (అని వానికడకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

మంద—శౌనకా ! నీవేదో యాలోచించుచున్నట్లున్నావే?

శౌన—మందరా ! నాతఁడ్రీ ! నాగ్రహచాస్థితి బొత్తిగ బాగుండలేదు. ఉదయమున లేచినది మొదలు రాత్రి పండుకొనువఱకు యజమానునిచేతఁ దల వాఁచు నట్లు చీవాట్లేకద. మాటిమాటికిఁ బొరపాట్లేకద. ప్రతినిమిషము దౌడ పగులునట్లు చెంపకాయలేకద. అనుక్షణము తల చిల్లిపడునట్లు మొట్టికాయలేకద. ఈ యుపద్రవ ములు మాన్పుకొనుటకు గట్టి గ్రహశాంతిఁ జేయవలయును. అది చేయింపఁగల గొప్ప జ్యోత్యు నెవనినైన నాకుఁ జూపఁగలవా ? నీ విమ్మిన్నంత డ బృహస్పిసహస్రీ చేసి యా యనకు సమర్థించుకొనియెద.

మంద—ఎవరో జ్యోత్యుఁ డెందుకు ? నేనును జ్యోతిశ్శాస్త్రములోఁ గొంచెము వేలు పెట్టికవాడనే. నీకుఁ గావలసివది నేనే చెప్పఁగలను. ఏ మడిగెదవో యడుగుము.

శౌన—ఇదిగో నడుగు చున్నాఁడను. నాజాతకమునుఁ జూచి, రెయోగములు, గ్రహచారములు, రాసులు, దశలు, ఫలములు, గ్రహశాంతివిధానములుఁ జెప్పవలయును.

మంద—జాతకము చూడనక్కఱలేదు. నీజన్మనక్షత్రముఁ దెప్పినం బాలును. దానిఁబట్టియే చెప్పవచ్చును.

శౌన—నాజన్మనక్షత్రము ధన్య.

మంద—ఓహో ! ధన్యస్థా పంచకములోఁ బుట్టితివా ? సరే. జాతకప్రభావము వినుము. నీకు శాశ్వతమైన రెయోగము మంత్రిగారి నిరెయోగము. తప్పచేసినప్పుడు దండప్ర రెయోగము. జీతము విలుగఁగోయటచేత నప్పుడప్పుడు ధనవిరెయోగము. తక్కిన రెయోగము లెవరెయోగములే. నీగ్రహములు మంత్రిగారి యాగ్రహములు, నిగ్రహములు. అనుగ్రహములు మంత్రిగారి. నీ గారి పూటపూటకుఁ బెద్ద కుంభరాశి. దానితోఁ దణుచుగ మీనరాశి చేరు కుండును. దశలు దుర్దశలు. ఆశస్థలు దుశస్థలు. ఫలములు నిష్ఫలములు. నీజాతకము చాలి కోణములు చీకటి కోణములు. నీ జాతకశత్రుము మనసులో వేసికొనిమాడఁగా బండిచక్రమువలె నున్నది.

శౌన—జోరా! ఎంత సరిగాఁ జెప్పితివిరా. ప్రస్తుతము నా జాతకము నీవు చెప్పినట్లే మిక్కిలి పాడుగా నున్నది. జ్యోతిశాస్త్రములో నీవెంత నొప్పవాడవురా! ఇంతవాడవని యెన్నఁడెఱుఁగనే. ఇదిగఱ కందరో జోన్ములు నాగ్రహచారములఁ జెప్పిరికాని యింతచక్కగాఁ జెప్పినవారులేరు. ఒక జోన్ముఁడు నాకు శని చాలఁ దన్నాఁడు. ఏలినాటిశని యట. ఇప్పుడు నాకు శని యెన్నింట నున్నాఁడు?

మంద—ఎన్నింట నననేల? అన్నింట నున్నాఁడు. ఆ జోన్ముఁడు నీకెప్పుడున్న శని చాలఁదన్నాఁడా? ఇంక నెక్కువ శని కావలయువా? నీకన్న నెక్కువ శక్తువగా నున్నాఁడు శని? నీది యెలినాటిశని కాదు. అలినోటిశని; బిడ్డలనోటిశని. ఏమన, నింటనున్న బియ్యము, కందులు మొదలగునవి కమ్ముఁగ నీయాలుబిడ్డలు తినకుండ గ్రహచారులు చెప్పుట కర్తావ్యమని యెఱుఁగఁగోయవలయుండువు.

శౌన—బ్రాహ్మణుల కిచ్చినదానములు వ్యర్థముగాఁబోవు. ఎప్పటికైన గ్రహములు చక్కఁబడును. నీ పుల్లరిఱుపుమాటలకేమిగాని, నాజాతకము నాలుగైదేండ్లలో యోగించుననియు, నాకు వాహనప్రాప్తి గలుగుననియు నొకజోన్ముఁడు చెప్పినాఁడు. అది నిజమేనో చూడ.

మంద—అట్లుచెప్పిన జోన్ముఁడు నీ చేయిచ్చితిని!

శౌన—నా వెండికడిముము లమ్మి యొకవరహా సా మ్మాయనచేతిలోఁ బెట్టితిని.

మంద—అయ్యో! నిష్కారణముగా సొమ్ము పాడుచేసితివి. సొమ్ము పుచ్చుకొనకుండ నీ మాట నేనే చెప్పియుండును. ఏది యబద్ధమైనఁగావచ్చునుగాని యీమాట యబద్ధము కాదు. నీకెప్పుడు డలువదియైదేండ్లున్నదికదా. ఇంక నాలుగైదేండ్లలో నీకు వాహనయోగము పట్టవచ్చును. ఏకకట్టపల్లకిలో నిన్నుఁ బండుకొనఁబెట్టి మే మందఱు “వోంవోం, వోంవోం” అని హాసికొనిపోవుదుము. అప్పుడీ యూరికి దత్తి ణమున రెండుపుట్లకట్టతో నొక్క వెలుగు వెలుగుదువు. నీ కామోగము పట్టెనాయెక మంత్రిగారికి నీదర్శనమేకాదు. ఒకరికొలుపు నీవు చేయనక్కఱలేదు.

శౌన—చదువుకొన్న వాళ్ళకున్న తెగులేయిది. సరిగాఁజెప్పకయడ్డదిడ్డముగాను వేశాకోశముగాను మాటలాడదురు. నీ యెగతాళి దుఃఖముకట్టికెట్టి నాకు శని యెప్పుడు విలుగడయిపోవునో చెప్పు.

మంద—నీ కొంపకు నీవే శని. నీ శని నీతోనే పోవును.

శౌన—చీ! ఇంక నీతో మాటలాడఁగూడదు. మొదట తిన్నగఁ జెప్పితిమికాని యిప్పుడెగతాళి మొదలుకెట్టితివి. (అని పోయోవును.)

మంద—(చేయిపట్టుకొని యాపి) తాతా! నే నొక్కమాట చెప్పెద వినుము.

స్వస్థు, శకున, సాముద్రిక, జ్యోతిశ్శాస్త్రములు బూటకములు. బ్రాహ్మణులకబ్రతుకుఁ దేరువులు. బాపనవాం దీశాస్త్రముల యాధారమున మూర్ఖులబెల్లించుకొని డబ్బులాగుచుందురు. వసిష్ఠునికన్న గొప్పజోస్యుఁడెవఁడు? శ్రీరామపట్టాభిషేకమున కామున పెట్టిన ముహూర్త మెంతచక్కగా యోగించినదో యెఱుఁగవా? ఇట్టివనేకములుకలవు. కావున జోజ్యులమాటనమ్మి చెడక, యున్నడబ్బు నీయాలుబిడ్డలకే పెట్టికొనుము. నీ పొరపాటులకు నీ తెలివితక్కువయే కారణముకాని గ్రహచాము కాదు. అప్పుడప్పుడు మిడతంభొట్లశకునములవలె జోస్యులపలుకులు కొన్ని చెప్పినట్లు జరుగును. వానిం బట్టి మనము మోసపోఁగూడదు.

శౌన—ఓరినా స్తికుఁడా! నీ చదువు తగులఁచెట్ట. ఇదియా నీ చదువు? రాజుగారికి, మంత్రిగారికి జ్యోతిశ్శాస్త్రమం దెంతో నమ్మకము. వారికంటెను గొప్పవాడవా? అందుకే మిడిమిడిజ్ఞానము పనికిరాదందురు. బ్రాహ్మణులమాట లబద్ధములైనచో వారు చెప్పినట్లు గ్రహణము లేలపట్టుచున్నవి? తెలియనివాడవు తెలియనట్లుండక యీ ప్రగల్భము లెందుకురా? పార్వతీశాపమున నెప్పుడైన నొకటిరెండుసంగతులు, చెప్పినట్లు జగగకపోవచ్చునుగాని శాస్త్రమే యబద్ధమా? చీ! పశువా! నీ మొగముచూడఁ గూడదు. శాస్త్రమును, బ్రాహ్మణులను దూషించినందుకు నీపాపము నిన్నే కొట్టును. (అని కోపగించి పోవుచున్నాఁడు.)

మంద—(తనలో) ఆహాహా! మూర్ఖులఁ బ్రబోధింపఁ బ్రయత్నించుట యిసుక జక్కెరఁజేయఁ బ్రయత్నించుట. మంత్రిగారికి జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు నమ్మక మెందు. నే నిట్లుపలికితినని యీనిర్భాగ్యుఁ డాయనతోఁ జెప్పెనా, నా కూడు పడిపోవును. నే నెదుట నున్నప్పుడు శౌనకుఁడు సాహసించి మంత్రిగారితో నామీదఁ కొండెములు చెప్పలేడు. అందుచేత నే నిప్పుడేపోయి కాంచనమాలం దిలిచి, మంత్రిసన్నిధినుండెద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఇదివిష్కంభము.

రంగము:—మంత్రిమందిరములో నొకగది.

[అప్పుడు మంత్రి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

మంత్రి—(తనలో) ఆహాహా! అన్యతమహత్త్వ మెవ్వఁడు కొనియాడఁ గలఁడు.

చ. అనితరలంఘ్యమైన విపదంబుధి దాటఁగ నావ యేది, భీ
జననమునందు వజ్రకవచం బెది, మిత్ర మదేది పేదకున్

ధనికి, గృహాణికన్న నిశితంబగు నాయాధమేది శత్రు సా

ధనముల యందు, నట్టియన్యతంబునకు న్నదివేల దండముల్.

ఏదానికి మంత్రులు మొదలగు తాకికుల మనస్సులు వాసధవనంబులో, యేదానికి వణిజుల నాలుకలు స్వేచ్ఛగా గమనాగమనముల కనుకూలంబగు రాచబాటలో, యెయ్యది రాజులకు బలంబులనెల్ల మించిన మూలబలంబో, యెయ్యది రాజనీతికి, బ్రాణమో, యెయ్యది ఖడ్గాది సాధనంబులుంబలెను, నారాయణాది మహాస్త్రింబులుంబలెను స్థలకాల పరిజ్ఞానముఁ గలిగి ప్రయోగించువాని కాశలంబునుఁబట్టి యమోఘమై విజయంబు సంఘటించునో, యేదాని ప్రయోగవిధానంబునం గుశలతలేమి హరిశ్చంద్రునకుఁ జండాంశేవయు, బళికిఁ ద్రివిష్టప సామ్రాజ్యభ్రష్టతయు, దశరథున కకాలమరణంబును సంభవించెనో, యెద్దానియందుఁ బ్రయోగ నైపుణ్యము కుదురుటచే యుద్ధిష్ఠిరునకు ద్రోణాచార్య మరణ మూలకంబుగను శ్రీకృష్ణునకు హంస డిచిక వినాశన మూలకంబుగను మనోరథసిద్ధి చేకూఁతెనో, యట్టి యసత్యము జగద్దేయమై, ఫల ప్రదాయకమైవర్ధిల్లుఁగాక! ఇతర దేవతలుపాసించువారికివరములీనువచ్చు. మానవచ్చు. కానియన్యతదేవత సమర్థముగా నుపాసింపఁబడు నేని వరము ప్రసాదింపకపోదు. యథావిధిగా సేవింపనేరని వారి నీ దేవత యెదురు తిరిగి, నెత్తియడంచి చెఱుచును. చిన్న నాటనుండియు నాకుఁ దోడునీడయై యుండి యిప్పటికిని వశన ర్నియై మెలంగుచుఁ గార్యసిద్ధిఁ జేయుచున్న దీ దేవతయేకదా. నేడు నావాక్కుననిలిచి పుళిందునివై గుంతలేంద్రున కాగ్రహంబుఁ దెప్పించి చందనావతీపుర ప్రయాణమునకు నాకు రాజానుజ్ఞ నిప్పించిన దీ దేవతయేకదా. ఓ జగదుపకారిణి! ఓ జగన్మోహిని! ఓ యాపద్బాంధవి! ఓ విశ్వవ్యాపిని !

చ. మనుజులు సత్యమే యని భ్రమంపడే మోహన మైనమూర్తిదా

ల్పి, నరునినాల్కకు న్వేగటు సేయక ద్రాక్షులువోలెఁ దియ్య నై

ధనములు గూర్తు, సౌఖ్యములఁ దార్తు, విపత్తు హరింప నేర్తు వో

యన్యతమ! నీవు చేసెడిసహాయము తల్లియుఁ జేయలేదుఁ గా.

2

నీవు సర్వదా మాకు జయమొనఁగూర్తువుగాక!

[అప్పుడు మందరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—జయము జయము దేవా! దర్శనార్థము దేవమిహిరులవారు వచ్చినారు.

మంత్రి—శత్రు ణము వానిం దోడ్కొనిరమ్ము.

మంద—చిత్తము అని పోయి తోడ్కొని వచ్చి స్వామి! వీరె వచ్చినారు.

మంత్రి—అగ్రా! ప్రణామము చేయుచున్నాఁడను. ఆ వీర మలంకరింపుఁడు.

మంత్రా! ద్వారముకడ నుండుము.

మంద—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

దేవ—మనోరథసిద్ధిరస్తు! (అని కూర్చుండును)

మంత్రి—ఆర్యా! నెండవజాతక మనుకూలముగఁ గుదిరినదా!

దేవ—ఆహా! నిర్దుష్టముగాఁ గుదిరినది. మీరు సంకల్పసిద్ధులు.

మంత్రి—దైవజ్ఞసార్వభౌమా! ఇది మీ హృదయశుద్ధిగాని నాసంకల్పసిద్ధికాదు. ఎట్లైన నంతుస్వభావవేది భయంకరములగు సింహవాహనాద్విక్రూరసత్వంబుల మచ్చికఁ జేసి యవి తనచెప్పిన యాట లాడునట్లు, తన నిలిపినచోట నిలుచునట్లు చేయు విధమున విముఖుఁడై దైవనిదులు గ్రహములను వశపఱచుకొని యవి మీ నిలిపిన నెలవుల నుండు నట్లు, మీ చెప్పిన ఫలము లొసంగునట్లు చేయఁగలరు. మఱియు,

తే. గీ. ఉన్న ఫలములఁ గనిపెట్టి యున్నయట్లు
వ్రాసినట్లుల జరపించువారు మీరు.
వ్రాసినట్లుల జరపించువారు మీరు.

క్రొత్తజాతకమునుఁ జూడ నామనస్సు తత్తఱపడుచున్నది. ఏదీ యిటులెందు!

దేవ—ఇదిగో మీ మదనుని నిజమైన జాతకము. అతఁడు శ్రీముఖ సంవత్సరా షాఢ బహుళమం దేకాదశి సోమవార ముదయమునఁ బునర్వసు నక్షత్ర ద్వితీయ చరణ యుక్త కన్యాలగ్నమునం దుదయించెను. ఈ జాతకఫలములు సామాన్యములు.

మంత్రి—ఆ జాతకము నే నెఱుఁగుదును. క్రొత్తజాతకమునుఁ జూడ వలెను.

దేవ—ఇదే మీయాజ్ఞాప్రకారము నేను సృష్టించిన క్రొత్తజాతకము. దీనింబట్టి మదనుని జన్మము శ్రీముఖ సంవత్సరచైత్రబహుళ పంచమి శుక్రవారము మధ్యాహ్న సమయమందు పుగళిరో నక్షత్ర ద్వితీయచరణయుక్త కర్కటక లగ్నమందు.

మంత్రి—(తొందరతో) ఫలములు చెప్పుఁడు. ఫలములు చెప్పుఁడు.

దేవ—చెప్పుచున్నాఁడను వినుఁడు. ఈజాతకమునందు నాల్గుగ్రహములుచ్ఛితి యందున్నవి. కేంద్రాధిపతులగును, కోణాధిపతుల గును, బరస్పరసంబంధములున్నవి. ధన రాజ్యాధి పతులకుఁ బరివర్తనమున్నది. ఈఫలములన్నియు మీరెఱిగినవే. ఈ జాతకున కఖండ భూమండలాధిపత్యము చేకూఱును. రాజసూయము చేసి సార్వభౌముఁ డగును.

మంత్రి—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! ఆర్యా! జాతక మెంత నేర్పుతో మార్చితిరయ్యా!

దేవ—అమాత్యశిరోమణీ! నాకిదియే ప్రథమప్రయత్నముకాదు. నాచేయి జాత కములమాన్యుటయం దారితేఱినదే. నాఁడు మీపినతండ్రి, ప్రథమకళత్ర వియోగమైనపు డేబది యేండ్లు దాటినందునఁ ధనకుఁ బడుచుకన్యనిచ్చి యెవ్వరు తెండ్లిచేయరను

భయంబున ముప్పదియై దేండ్ల వయసుండునట్లు తనజాతకమును మార్పుమని నన్నుఁ బ్రార్థింప నేనవలీలగా నట్లు వ్రాసియిచ్చితిని. ఇప్పుడున్న మీపినతల్లి నే వ్రాసిన జాతకమునుబట్టి పెండ్లి నేయఁబడినదియే. పాప మాయన వివాహానంతరము కొద్దికాలములో నే స్వర్గస్థుడయినను మృతికొందు వఱకు నాయందుఁ బుత్రప్రేమ గలిగియుండెను.

మంత్రి—అవును. వినియుంటిని. అందుచేత నే నాతనయుని జాతకము మార్పుమని మిమ్ము బ్రార్థించితిని. మిహిరవంశమునకును మాకుటుంబమునకును సంబంధము నిన్నటిదా! నేటిదా! మాపితృపితామహులకు మీ పితృపితామహు లాశ్రితులై, మిత్రులై సర్వకార్యములం దోడ్పడుచు వచ్చిరి. ఎంతెంత రహస్యములు మీ నెద్దల చెవులం బడిన నవి కడుపులలో జీర్ణములగుచు వచ్చెనేకాని వెలికివచ్చి యెఱుంగవు. ఆహా! రహస్యములు వెలిపుచ్చుట మీ యింటనొంటలేదుగదా. అట్టిసుగుణ సంపదగల వేదస్వరూపుల కులదీపకులగు మిమ్ము మఱియొక యర్థముఁ బ్రార్థించెద. ఈవఱకు నాకొనర్చినమేలునకే నామేనిచగ్గము గోసి యిచ్చినను మీయుణము తీరుదు.

దేవ—దేవా! నన్నింత పొగడవలయునా? నన్నుఁ బోషించుభారము మీది. మీపనుపులు శిరసావహించిచేయువిధి నాది.

మంత్రి—ఆర్యా! అవధరింపుఁడు. మన మహారాజు గారికి నిజతపఃఫలమని చెప్పఁదగిన పుత్రక చంపకమాలిని కలదుగదా. జనకుఁ డామెనిమిత్త మనుకూలవరుని వెదకుచు రాజకుమారుల జాతకములన్నియుఁ బరీక్షింప నుద్యుక్తుఁ డయియున్నాఁడు. అష్టానదై వజ్ఞులగుటంజేసి, మహారాజుగారు జాతకపరీక్షయందు మిమ్మే నియోగింతురు. ఆ పూ దేసందర్భముననో యిప్పుడు మీరు నిర్మించిన మా మదనుని క్రొత్తజాతకమును మహారాజుగారికిఁ జూపి గ్రహముల యుచ్చస్థితియు, జాతకప్రభావంబును వేయి నోళ్లం బొగడి, యిన్ని యుత్కృష్టగ్రహములు మఱియొక జాతకమునఁ గూడియుండుట యరిదియని నొక్కి వక్కాణించి, యాయనమనసు విఱిచి యావిభుండు తనముద్దు కూతు నా పుత్రునకిచ్చునట్లు, రాజ్యంబు నావంశంబున నిలుచునట్లు, మీరువ్రాసిన జాతకము సఫలమగునట్లు, కడుచమత్సృతితో, బుద్ధిసూక్ష్మతతో, సమయమెఱిగి చేయవలయు. ఈ మహోపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము చేయఁగలనని గర్వోక్తులు పలుకఁజాలను గాని నా సలుపఁ దలఁచిన దించుక వినుండు. మహారాజుగారిచేత, రాబోవు సూర్యగ్రహణమునాఁడు మూడగ్రహరములు పుత్రప్రాత్రపారంపర్యము జరగునట్లు మీకిప్పించెద. మీయెత్తు ధనము కుప్పవోసి నే నిచ్చెద. ఇది గుఱ్ఱములు పల్లకులు కావలసినన్ని కదా. పరోపకారపరాయణులగు మీరు కార్యసంఘటనమునం దెట్టి బహుమానముల కాసపడరని నే నెఱుంగుదును. మాకుటుంబముమీదనున్న యభిమానముచేత నే మీరు చేయుదురు. నేయి చేప్పనేల. కార్యభార మింక మీదే.

దేవ—అమాత్యనుణీ ! నీ సంకల్పము నిశ్చయముగా నెఱవేఱినదని నమ్ముము. గుణవంతుడగు నీ కుమారునిగూర్చి యొకఁడు ప్రశంసింప వలయునా?

చ. మదనుఁడు, రూపరేఖ మహిమంబున నాకృతిఁ దాల్చివచ్చు న
మృదనుఁడు, తేజమందు నసమానుఁడు, యోగ్యత నద్వితీయుఁడౌ,
జనువుల పోడిమిం దలఁప త్కౌఠిపై మగరూపుఁగొన్న శా
రదగద, వాని కేమిటి కొఱంత నృపాలుని యల్లుఁడౌటకున్.

4

మంత్రి—నాకొడుకగుటయే కొఱంత. దూరపుఁగొండలు నునుపన్న ట్లితరరాజ నందనులు యోగ్యులట్ల కనపడుదురు.

దేవ—సరే. నాప్రయత్నమువలన దగ్గఱకొండతే నునుపులగుఁగాక! ఇంకనాకు నెలవొసంగుఁడు. (అని తేమచున్నాఁడు)

మంత్రి—చిత్తము. ఇది మీ కార్యము గాని నాకార్యముగాదు.

దేవ—(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—(తనలో) నేను జందనావతికిఁ బోవులోపలఁ జేయఁదల పెట్టిన కార్యములలో నొకటి యైనదికదా. తక్కినవికూడ నిట్లే నెఱవేఱునా! ఏల నెఱవేఱకుండు. సామ్యుక్తక్తు టితియున్న మనుష్యులు ప్రపంచమునం దున్నంతకాలము కార్యసాధనము చేతిలోనిదే. పరమనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడని, వేదాంతియని పేరువడిన యీ బ్రాహ్మణునిచేత నా కార్యమును, మైత్రి, విశ్వాసము మున్నగునవి చేయింపఁగలవో లేవో చెప్పలేను గాని, మూడ్రహారములు తప్పక చేయించితిరునని ధైర్యముతోఁ జెప్పఁగలను. ఏలయన,

తే. గీ. ఆత్మశుద్ధిమహాగ్నికి నంబుదంబు

విమలనియమభూజమునకు వేరువిత్తు

ఆస యనియెడు బెబ్బులి కామిషంబు

లంచ మది ఘటింపని పనుల్లులుగ వెందు.

అదియునుఁగాక,

క. మంచితనంబులు నీతులు

నంచిత వేదాంతబోధ లాచారంబుల్

కాంచనరాశియు, గూకల

సంచులు కంటఁబడువఱకె జనులకు నిలుచున్

మందరుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! ఉగ్రసేనులు దయచేసినారు.

మంత్రి—(చూచి) మిత్రమా ! ఉగ్రసేనా ! రమ్మ. మందరా ! ద్వారముకడ

నుండును.

ఉగ్ర—(ప్రవేశించి) శమాత్యా! జయము జయము. నన్ను బిలిపించిన కార్య మెఱుంగఁ గోరుచున్నాడను.

తే. గీ. దండు విడియరు కద శత్రుధరణివిభులు
తిరుగఁ బడలేదు కద ప్రజలైగువమీటి
పల్లియల దోచుకొనరుగాఁ బందికాండ్రు
మంగళంబేకదా మన మనుజపతికి.

మంత్ర—అహా! మహారాజునకు మంగళ మే. ఏతోందఱు లేవు. సింహమున్న యడవిలో సేనుఁగుల భీతి యుండునా?

సీ. ఎవ్వని భుజయుగం బీ రాజ్యలక్ష్మికిఁ బెట్టని వజ్రంపుఁ జుట్టుగోడ
ఎవనికత్తి యరాతనృపకోటికిని వేల్పుఁ దలియఁబొండ్లనుగూర్చు తాదృగతై
ఎవనిశంఖధ్వని యెదిరిమూఁకల నెల్ల యముని సన్నిధికి రం డనెడు పిలుపు
ఎవనిసంగరభూమి మృశ్యుదేవత వచ్చి విందారగించెడు మందిరంబు
వింటనెవ్వఁ డమ్ములుగూర్ప మింటనపుడె
విరులదండలు గూర్తురు వేల్పుఁజేలులు
హతస్యపాలకంతంబులయం దమర్ప
నట్టి యుగ సేనుఁడుగల్గ నలతకలదె.

ఎదుట స్తోత్రము చేయఁగూడదు కాని, సత్యమే పలుకవలసివచ్చెనా, కుంతలరా జ్యన్యాపార ముగ్ర సేనుని సాయములేక యొక్కపూట జరగదని సేను ఘంటాపథముగఁ జెప్పఁగలను.

ఉగ్ర—ఈ రాజ్యమును నావను సరిగ నడుపునట్టి చుక్కాని యమాత్యభాగురా యణుఁ డొక్కఁడే. మాదృశులగు నియోగు లలంకారార్థమే.

మంత్ర—నా రాజనీతియు నా మంత్రశక్తియు, నస్తమిత సమస్తవిరోధివేరూ ధినీజాలంబగు నీ కరవాలంబుచాటున నొదిగి యుండవలసినదే. నా మున్నగు నితరలొకి తులు దివాణమునకు జీతములదండుగ నిమిత్తమే. దానికేమి. ప్రస్తుతము వినుము. రాజా నుజును బడసి కార్యాంతరముమీఁద సేను జందవావతికిఁ బోవుచున్నాడను. కొంతనై న్యముతో నీవు నన్ను సరించి రావలయును.

ఉగ్ర—దేశర యజ్ఞాప్రకారము వచ్చువాడ.

మంత్ర—ఇది రాజసేవ. నాకు నీవొక్క యుపకారము సేయవలయు.

ఉగ్ర—ఉపకారమా? సూర్యునకు దీపము కావలయునా?

మంత్రి—ఆ యువమానము సరికాదు. నా పలుకులు వినుము. కలదుగదా నాకు విషయ యను కూతురు. వేదాంతవిషయవిచారము చేయుచుండ నాకుఁబుత్రికా జనన మయ్యెనని శుభవార్త తెలియుటంజేసి యామెకు బ్రహ్మవిషయ యను పేరు పెట్టితిని. ఆమె యిప్పుడు సంప్రాప్తయశావన యైనది. ఎంతెంత చక్కదనంపుటిక్కల నైనఁ దేటిచూడ నొల్లని రాజనందనులు నా బిడ్డ నిమ్మని, నోరుజూచి స్వయముగ నడిగియు, సందేశముమీఁద సందేశమంపియుఁ బ్రార్థించుచున్నారు.

ఉగ్ర—పండున్న ప్పడు చిలుకలు మూఁగవా ?

మంత్రి—బాలిక విద్యావతియు, యుక్తవయస్కుయు, సదసద్వివేకశాలినియు నగుటంజేసి వరనిర్ణయవిషయమున స్వాతంత్ర్య మామెకే యిచ్చితిని. ఏలయన,

ఉ. ఎవ్వనిమెచ్చునో పడఁతి యెవ్వనికివ్ హృదయంబు నిచ్చునో
య వ్వరుఁ గూర్పఁగావలయు సంతియకాని తదన్య గూర్చుచో
స వ్వనజాక్షికి స్పృతికి హాయిగఁ గాఁపుర మొప్పదెప్పుడున్

మవ్వఁపు గమ్మసంపఁగికి మైత్రి ఘటిల్లునె జేఁటితోడుతన్

ఉగ్ర—ఆమె స్వాతంత్ర్యము నుపయోగించుకొని తగు వరు నెన్నుకొనినదా ?

మంత్రి—ఎన్నుకొనినది. కాని, పురుషుడు దుర్లభుఁడు.

ఉగ్ర—పురుషుఁడు దుర్లభుఁడా ?

క. ఎవఁడా యదృష్టహీనుం

డెవఁడా బాలికుఁడు విరసుఁ డెవ్వఁడు, సిరి రాఁ

దివురఁగ మోఁకా లొడ్డెడు

నవినీతుఁడు కలఁడె సామె తది నిక్కముగాన్.

పాపము! తే. గీ. చూచి యెఱుఁగఁడు కాబోలు నుదతి నెన్నఁ

డతఁడు ; చూచెనా వలదంట కతని తరమె

యతఁడు వలదన్నఁ గాముఁ డేమగును ? కాముఁ

డూరమన్నను విరితూపు లూరమన్నె ?

ఆ దుర్లభుఁడెవఁడో యెందున్న వాడో తెలుపుదురేని నే నెట్టిశ్రమకైన నోర్చి యాతని సులభునిఁజేసి మీకడకుఁ దోడ్తెచ్చెద.

మంత్రి—(చిఱునవ్వుతో) నీవు దూర మేగ నక్రమలేదు. అతఁడీపురమున నే యున్నాఁడు.

ఉగ్ర—ఈపురమున నే యున్నాఁడా ? ఆ మహాత్ము నే నెఱుఁగుదునా ?

మంత్రి—నిన్ను నీ వెఱుఁగుదువేని వానిఁగూడ నెఱుఁగుదువు.

ఉగ్ర—అతఁ డిప్పటికి నా మనోగోచరుఁడు కాలేదు. ఇప్పు డెందున్న వాఁడు?

మంత్రీ—(నవ్వుచు) ఇప్పుడు నా సచక్షుకుండె యున్నాఁడు.

ఉగ్ర—(తనలో) ఏమి? ఆ యవ్యవృథవంతుఁడను నేనే యగుదునా? (వైకి) మీ సచక్షుకున నున్న యతఁడు దుర్లభుఁడు కాఁడు.

మంత్రీ—ఉగ్ర సేనా! ఇంక సందిగ్ధవచనములతోఁ బ్రయోజనమేమి? ఇటు విను. మా విషయ యొక్క నాఁడు సాయంకాలమున మేడమీఁది గవాక్షమునుండి స్వారివెడలు నిన్నుఁ జూచెనట. చూచి, నీ నామధేయాదులు చెలిమికత్తెలవలన విని వలవంతం దగిలెనట. తగిలిననాటంగోలె యిట్లున్నదని సఖులు నా కెఱిగించిరి.

కా. నీ నామంబె జపించు, నీ సొగసె వర్ణించు న్భవల్ రేలు, నీ

జ్ఞానంబే కొనియాడు నీ జయములే క్లాఘించు, నీ గాధలే

వేనోళ్ళం గయివారము ల్గులుపు, నీ విక్రాంతియే మెచ్చు, నే

భూనాథు న్దలపెట్టనీయదట, గూ మోహం బదేమోకదా.

అందుచే నీ వా బాలికం జేపట్టి యామెకును నాచును సునోరధసిద్ధిఁ జేయఁ బ్రార్థిం చుచున్నాఁడు.

ఉగ్ర—(లేచి సంతోషముతో) ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! దీనికి మీరు నన్నుఁ బ్రార్థింప వలయునా? మీ కల్లుఁడ నగుటకన్న నాకు మహాభాగ్యము కలదే? ఇది నాకు బహుతపఃఫలము. బహుజన్మసుకృతఫలము. కోటానకోటులు ధనము వ్యయము చేసినను, మహిమండలంబంతయు నోలిగా నిచ్చినను నే కన్యాలలామహస్తంబు దుర్లభంబో, యా నుందరి నా కప్రియత్నముగ లభియింప నున్నది. చిరకాలమునుండి యీ మోహనాంగిపై వలపు నిలిపి, నా కామె నిమ్మని యొకటి రెండుసారులు మిమ్ము దుగఁదలఁచి నుం బ్రదుకోరఘుండుఁ గాకపోవును నేమో యుగంబు ముగియ నూరక యుంటి. ఇప్పుడు నా భాగ్యము పండె. జన్మము ధన్యమయ్యె. కులము వన్నె కెక్కి. ఇంక నేను మీ దానుఁక.

క. మోలఁగెద నీ కనుసన్నల

నిలిపెద నీ యాన మాళి, నీ చరణములేఁ

గొలిచెద, నింక నా పాఁపం

బులు నీయవి, నా శరీరమును నీయరియే.

మంత్రీ—(తనలో) నా త్రాగించిన మోహరసము వీని తలకెక్కినది. ఈతిక్త తిరుగకుండ మఱియొక రసము గ్రుక్కెడు త్రాగించెద. (ప్రకాశముగా) ఆయుష్మం

తుడా ! నా తలపై నున్న మహాభారమును దింపితివి. ఇప్పుడున్న నీ ప్రథమకళాశ్రమునే
యగ్రముపిషిగ, సహధర్మచారిణిగఁ జూచుకొనవచ్చు. నాకూతురు నీకు ద్వితీయ
భార్యగఁ మెలంగుటకుఁ జింతింపదు. అది యటుండనిమ్ము. నీకు మఱియొక శుభ
మెఱిగించెద. పులిందుని సింహాసనభ్రష్టునిఁజేయుటకే నే నిపుడు చందనావతికిఁబోవుట
ఁ జి రాజ్యమునకు నిన్నభిషిక్తుఁజేసి యా సింహాసనము మీఁద నిన్నుఁ గూర్చుండఁబెట్ట
వలయునని నేను సంకల్పించితిని. నా యల్లుడ వైన పిదపఁగూడ మునుపటియట్లు
సామాన్యుడవై యుందువా ? ఇఁకమీఁద నీవు విషయామనోహరుండవై, పులింద
మేదినీశ్వరుండవై, కుంతలరాజునైనాధిపతివై, బుధజనగేయమానకీర్తివై యుందువు.

ఉగ్ర—అహా ! సుఖముగాని, దుఃఖముగాని యెంతిగ రాదను నార్యోక్తి
నిజము.

తే. గీ. చిలుకలట్టులు గుంపుగుంపులుగ వచ్చి
కురుచిరానంద మొనగూర్చు శుభములెల్ల
మలసితోఁడేళ్ళగతి మందమందలగుచుఁ
జేరి కష్టముల్ ప్రజల హింసించి పోవు.

నామనస్సానందమునుఁ బట్టఁజాలకున్నది. మీ ముదల యయ్యెనేనిఁ జందనా
వతికిఁ దీసికొని పోవలసిన నైన్యము నాయత్తము జేసెద.

మంత్రి—అట్లేచేయుము. పయనము రేపుదయము.

ఉగ్ర—చిత్తము. (తనలో) అయ్యో ! పౌర్వాపర్యయలు బాగుగ విచారిం
పక మంత్రిమాటల కుబ్బి, విషయాసౌందర్యము తలంపునంబొఱఁ బరవశుడనై సంతాన
వతియు, యోగ్యురాలు, బరమపతివ్రతయు నగు భార్యయుండ వేల్చొక్కభార్యఁబరిగ్ర
హింప నొప్పుకొంటి. ఎంత యనుకూలవతియయిన నంగనకు సగతిమత్స్యరముండుట సహ
జము. ఈ వార్త నామె చెవి నెట్లువేయుదును ? అది విని యామె బిట్టునగవకున్నె !
ఈ వితర్కములకేమి ? మంత్రితోడి బాంధవ్యము, మహేశ్వర్యము, రాజ్యాధి
పత్యము, విశేషించి నవవిలాసవతీపాణిగ్రహణము గలుగుచుండ నాడుదాని వశపులకు
మత్స్యరంబులకు వెఱచి యాసంపదలు చెడఁగొట్టుకొందునా ?

తే. గీ. గొప్పభామ ల్చాల చేకూఱునపుడు

స్వల్పసప్తము ల్లఱపున నిల్పరాదు

పిదగు లొకటి రెం డెప్పుడో పడునటంచు

వాన వలదంచుఁ గోరెడువారు కలరె.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మంత్రి—(తనలో) ఆహా! కాంతాకనకంబులు, మోహపిశాచము కని ప్రపంచమున విడిచిన కవలపిల్లలుగదా ! ఎరకుబడనిజంతువులు, కాంతాకనకంబులకు లోగని మనుష్యులుగలుగుట యరిది. ఎల్లవస్తువులకుం బలె బ్రయోజనముంబట్టి మనుష్యులకును వెలగలదు. ఎల్లజంతువులకుంబలె మనుష్యులకు నెరగలదు.

తే. గీ. ఒకఁడు డబ్బు కక్కుఁజేతిచే నొదిగియుండు
నొకఁడు స్త్రీలోలతను విధేయుడయి మెలఁగు
నొక్కఁడు ముఖస్తుతులచేత నుబ్బి లోఁగు
నొక్కఁడధికార మెరఁజూప నూగకుండు.

ఉగ్రసేనునియొద్ద నీ నాలుగు కక్కులుతు లున్నట్లు కనబడుచున్నవి. ఉండుట చేతనే నా కార్యసిద్ధి కా నున్నది. ఈతని లోఁ బఱచుకొనుట యత్యావశ్యకము. ఏల యన నా కార్యసిద్ధి యీతని చేతిలోనుండుటచేత దేవమిహిరుఁడు నిర్మించిన కృత్రిమ జాతకమును నమ్మి, రాజు చంపకమాలినిని నాపుత్రునకిచ్చి పెండ్లి చేసినను నృపాలుని పరోక్షమున మా మదనుఁడు గద్దెనెక్కవలసివచ్చినప్పుడు ప్రజలు సామంతులు మత్సరంబునఁ దిరుగఁ బడవచ్చు. అప్పు డుగ్రసేనుఁడే యా కలఁత లడఁపవలసినవాఁడు. ఒకవేళ రాజు తనకూఁతును మఱియొక రాజనందనునకిచ్చి వివాహము నేయునేని, రాజమరణానంతర మల్లునిఁ బౌఱఁదోలి సింహాసనముమీఁద మదనునిఁ బ్రతిష్ఠింప సంకల్పించినవాఁడనుగావున నప్పుడునుఁ గార్యభార ముగ్రసేనునిదే. విషయకంతమునఁ గట్టబోవు మంగళసూత్రముచేత నీతఁ డీకార్యమునకు బద్ధుఁ డగును. కాని, విషయ యుగ్రసేనుని వరించునా ? ఏలయన, నాలెనివద్ద,

మ. జవరాండ్ర స్వలవంత ముంచెడు మహాసౌందర్యమా లేదు, లే
త వయస్సా నెఱుసున్న, సద్గుణములా తద్వంశమందే లభిం
పవు, మా బాలికయో, వివేకగుణసంపద్రాశి, సంప్రాప్తయు
క్తవయోరూప, వరించుటె ట్లనని, హా ! కర్తవ్యమే మీయెడల ?
కర్తవ్యమున కేమున్నది ?

తే. గీ. వినయమును విద్యయునుఁ గల్గు బిడ్డ విషయ
దాని పితృభక్తి వర్ణింపఁ దరమెకాదు
కాన నామాట మన్నించుఁ, గాకయున్న
బలిమి నేనియుఁ గావింపవలయుఁ బెండ్లి.

బలిమిని వివాహము గావించినచో బాలిక యావజ్జీవము సౌఖ్యమునకు వెలియె
మనఃభేద మొందదా ? ఆ! పొందిన నేమి ? మొదట నన్యోన్యాయురాగమున వరించుకొని

వధూవరులు వివాహానంతరము పొత్తులు సెడి దుఃఖభాజనములైనవా రెందలులేరు ?
అదియునుఁగాక,

మ. ధరణీమండల మండనాయిత మహాద్యత్తుంతలక్ష్యాశురం

ధరభాగ్యం బొనగూడు కాలమిదె ప్రాప్తంబయ్యె, నద్దాని ముం
దర నీ బాలిక సౌఖ్యమెంత ? మతి మోదంబెంత ? నే నిత్తు రా
జ్యమాదేవికిఁ బుత్రికాసుఖబలికొ సుకల్ప మీదేఁగఁగాక.

అట్లు పొత్తులు సెడెనేని, వానినే వలచి మా బాలిక వలవంతపా లగుచున్నదని నే
నుగ్ర సేనునితోఁ బలికిన పలుకు లసత్యములని యుగ్ర సేనుఁడు తెలిసికొను నేమోకదా !
అప్పు డేదో పన్నుగడ పన్ని యుగ్ర సేనుని పినన్నునకు నచ్చునట్లు పలుకలేనా ? అంత
దూర మేలవచ్చు ? ఈ నడుమ నేను జందనావతినుండి వచ్చుఁగానఁ గాంచనమాలచేత
బాలికమనను మెత్తఁబడి యుగ్ర సేనునియందుఁ దగులుకొనునట్లు నయమున భయమునఁ
జెప్పించెద.

[అప్పుడు కాంచనమాల ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంచ—జయము జయము దేవా !

మంత్రీ—(చూచి) కాంచనమాలా ! వచ్చితివా ?

కాంచ—అమ్మాయిజడ సగమల్లి వచ్చితిని. ఏమి సెలవు ?

మంత్రీ—నేను జందనావతికి రాజకార్యప్రసక్తిని చెపుదయము పోవుచు
న్నాఁడ. అది యటవీస్థలమగుట నెమిలిస్థింభములు, చమరీవాలములు, లేడీపిల్లలు,
దుప్పికొమ్మలు, పులిగోళ్లు, పునుఁగుబిల్లులు, మొదలగు మనోజ్ఞవశ్యవస్తువులతో నీకును,
విషయకు నేవి కావలయునో వినఁగోరుచున్నాఁడ. నీవును నాకు విషయవంటి బిడ్డవే.
ఆమెంబెంచినట్లే నిన్ను నీచేతులఁ బెంచితి. నీమనోరథంబుఁ దీర్చుటయే నాకుఁ బ్రథమ
కర్తవ్యము.

కాంచ—దేవరవారి కంత యనుగ్రహ ముండుటచేతనే నేనింత వర్ధిల్లుచున్న
దానను.

మంత్రీ—నీ యోగ్యతకుం దగిన యాదరము మేము చేయుటయేలేదు.

కాంచ—దేవా ! దేవరవారు చందనావతి కరుగుట రాజకార్యమే ముఖ్య
కారణమైనను బుత్రికావరాన్వేషణముంగూడ మీమనసులో నొకమూల నిలువకలయు
నని కోరుచున్నదానను.

మంత్రీ—(నవ్వుచు) ఓవెట్టివాన ! రాతిగనలలో రత్నములు దొరకవు. కోయ
మూఁకల కునికిపట్లగు కొండలలో, నడవులలో, బెడ్లకొడుకులు లభింతురా ? వఱకు

స్వేషణమనఁగా నేజ్ఞ ప్రికివచ్చినది. బిడ్డ యెవ్వనిమీఁదనైన మనసు నిలిపినదేమో చెప్పఁగలవా ? ఈవిషయము నీకన్న నెఱిగినవా రుండరు.

తే. గీ. అంతిపురినుండు కాంతల యభిమతములు

ప్రతిఫలించునద్దంబులై పరిభవిల్లు

తెలివిగల్గిన చెలిమిక తైల మనసులు;

చెలులెఱుంగని రహస్యము ల్లవె! సతికి.

కాంచ—ఆమె యిప్పటి కెవ్వనిమీఁదను మనసునిలిపినట్లు తోఁపదు.

మంత్రి—కాంచనమాలా ! ఘృతికావివాహవిషయము తలఁచుకొనినపుడెల్ల నాగుండె ఝల్లుమనుచుండును. ఏమనఁ బొరుగుగారిలోనున్న యే రాజనుందనుని చేతిలోనోపెట్టి నేను బిడ్డనెడబాసి యుండవలయునని. విషయనువిడిచి నేను, నన్నువిడిచి విషయయు నుండఁజాలము. అదికారణంబుగఁ బుత్రిక నీపట్టణమునందే నా సమక్షమునందే నిరంతరముండువాని కెవ్వనికైన నిచ్చి వివాహము సేయవలెనని యున్నది.

కాంచ—ఈ పట్టణమునఁ దగిన వరుఁ డెవ్వఁ డున్నాఁడు ?

మంత్రి—లేకము ? ఒక రిద్ద యున్నారు. సేనాపతియగు నుగ్రసేనుని నెన్నఁడైనఁ జూచితివా ?

కాంచ—(నవ్వుచు) విషయ నాతనికిచ్చుట కాకిముక్కున దొండపండు గట్టుట. జాజిపూవులదండ దున్న పోతుమెడ వేయుట.

మంత్రి—ఏమి ? జాజిపూవులదండ దున్న పోతుమెడ వేయుటా? ఇష్టములేక యిట్లనెదవుకాని వాని కేమికోఱత ?

తే. గీ. మనసు కుదురు నేనిఁ గురూపి మన్మథుండు

కుదరకుండిన వలరాజు కొండముచ్చు

మన మనోభావనలె కాని మందయాన !

మంచిచెడ్డలులేవు ను మ్మించిచూడ.

ఉగ్రసేనుని చక్కఁదనము కూడ గొందఱు రాచకన్నియల వలపించినజే. అతఁడు సర్వలక్షణసంపన్నుఁడు. ఒకవేళ బాలిక యాతనిని వేటుగాఁ దలంచినను నీ వాతని లక్షణంబుల ననయంబు వర్ణించి, పొగడి యామె మన సాతని యందు లగ్నం బగునట్లు చేసి నాకుఁ బుత్రికావియోగదుఃఖము తప్పింపవలయు. ఆ వర్ణించుటలో,

మ. హనుమానుం డనుమా భుజాబలమునం, దాయోధనకీర్తలం

దనుమానం బణుమాత్ర మూనఁ డనుమా, యా దేవతాచార్యుడే

యనుమా బుద్ధికి, నాదిశేషుఁ డనుమా యత్యంత వాక్పాఠిమం
బున, నా నిర్జరసార్వభౌముఁ డనుమా భోగంబులం దన్నిటకె.

అంగనకు వీరపత్ని, వీరమాత యగుటకన్న నపేక్షణీయము వేటొందు లేదనుము.
ఈతనిచెట్టుబట్టు నేని బిడ్డకి రెండును సమకూడుననుము. నీ వెన్ని చెప్పిన నామె జనకున్న
నా నిమిత్త ముగ్రసేనుని కేలు వట్టుమనుము. తండ్రిమాటనలుపదలఁచి గాంధారి యంధు
నిఁ బెండ్లియాడెననుము. భీష్ముఁడు పితృసౌఖ్యము ప్రధానముగఁ జేసికొని స్వసౌఖ్యంబు
పొటింపఁ డయ్యెననుము. రఘురాముఁడు పితృవాక్యపాలనమునకై వనవాసమున కరిగె
ననుము. తనమీఁది మమతచేత నే నింతగా నొక్క చెప్పవలసివచ్చెననుము. కాంచన
మాలా ! బిడ్డచునను నీచునను నొక్కటియే గావునఁ గార్యసిద్ధి నీవు చెప్పటలో
నున్నది. బిడ్డమీఁద జనకునకున్న ప్రేమ, బిడ్డకు జనకునిమీఁదనుండుట సహజము
కాదు. కాని నీ సహాయమున నిప్పుడేది సహజము కావచ్చు. నా హృదయశల్యము నీవే
వెలుకవలయును. చందనావతి నుండే నేను వచ్చులోన నీవామెను వివాహమునకు సిద్ధ
ముచేయవలయును. నా బిడ్డచెలికత్తెలలో యోగ్యతకు, గురుజనగౌరవమునకు, దాని
యెడఁ బ్రేమకుఁ బేరువడినదానవుకావున నిన్నీ పనియందు నియోగించితిని. విషయను
విడిచి నీవును, నిన్ను విడిచి విషయయు నుండఁ జాలరు కావున నీకుఁగూడ నీయూరనే
యనుకూలమైన సంబంధము విచారించి యుంచుతిని. అది నీ యదృష్టమువలన లభించినది.
నేను దిరిగివచ్చినపిదప నీ వెఱుఁగఁగలవు.

కాంచ—(నిగ్గునఁ దలవంచుకొని) దేవా ! అమ్మాయి సదసద్వివేకశాలిని. మా
యిరువురమనస్సు లొక్కటియే యనుమాట నిజమే కాని యీవిషయములో నామాటయే
పాటిసేయునని ధైర్యముతోఁ బలుకఁజాల. అయినను సర్వవిధములఁ గార్యసిద్ధికి నా
లోపములేకుండఁ బ్రయత్నించెద. తనయాన్నేహ మే కాని స్వలాభపరాయణత యిందే
మియు లేదు కావున మీసంకల్పము నెఱవేఱవచ్చును.

మంత్రి—సరే. నీవింకఁబొమ్ము.

కాంచ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

మంత్రి—(తనలో) బాలికాసఖీజనమందుఁ గాంచనమాలయే మెత్తని మనస్సు
కలది. తక్కినవాండ్లు దేవతలకుఁ బంచాంగము చెప్పువారు. అదియునుంగాక బిడ్డకు దీని
యందు విశ్వాసము మెండు. ఇదియు నా పన్నిన వలలోఁ బడినది. ఈ లక్షణములం
బట్టి చూడ నామనోరథసిద్ధి సమీపమునకు వచ్చినట్లు తోచుచున్నది. ఇంక మదనునర్జు
నా ప్రయాణసన్నాహ మెఱిగించి, చెప్పవలసిననీతులను జెప్పి నాఫచ్చువఱకు రాజు
వద్ద వానిఁ బ్రతిష్ఠించెద. (వైకి) ఓరీ ! యెవడక్కడ ? మదనుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు ?

మందరుడు—(ప్రవేశించి) దేవా ! అబ్బాయిగా గర్వలదిలో నున్నారు పిలుచుకొనివత్తునా ?

మంత్రి—అక్కఱలేదు. నేనే వచ్చెదను. దారిఁ జూపుము.

మంద—దేవా ! యిటు యిటు (అని కొంతదూరము నడచి యిద్దఱు గదిప్రవేశించుచున్నారు.)

[అంతటఁ జేతఁ బుస్తకము పుచ్చుకొని చదువుచుఁ బీఠముపైఁ గూర్చుండి మదనుడు ప్రవేశించును.]

మంద—(గదినిఁ బ్రవేశించి) కుమారా ! ఇదే నాయన గారు నీ నిమిత్తము వచ్చియున్నారు.

మద—(తేచి పుస్తకము మాసి తొట్రుపాటుతో) నాయనా ! ప్రణామము చేయుచున్నాఁడను.

మంత్రి—కళ్యాణమస్తు !

మంద—దేవా ! నేనుపోయి ద్వారముకడ నుండెద. (అని నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—కుమారా ! నీ వెల్లప్పుడు గ్రంథకీటకమువలెఁ బుస్తకముల నే యాశ్రయించి యుండెదవుగాని, లోకకవ్యాపారములయందు నీబుద్ధిఁ జొనుపజేమి ? విద్యముగిసినపిదపఁగూడ గ్రంథముల గొడవ యేల ?

మంద—నాయనా ! విషేషి యావజ్జీవము విద్యార్థియే. విద్యకు సమాప్తి కలదా? అయ్యది పరబ్రహ్మంబునుం బోలె, దేశ కాలవస్తువులవేరి నపరిచ్ఛేద్యంబై యనాద్యంబు యనంతంబై వెలయు.

మంత్రి—అట్లయిన మనుష్యుఁ డెల్లప్పుడు గురుకులవాసము సేయవలసినదే ?

మద—కాదు. గురుకులవాసము కొంతకాలమే. గురుబోధ తల్లిపాలవంటిది. తల్లిపాలు విడిచి నరుఁ డాహారమును స్వయముగఁ దెచ్చుకొని దేహపోషణముఁ జేసికొన్నట్లు గురుకులంబు విడిచియు మనస్సున కాహారమైన విద్యను సంపాదింపవచ్చు. ఎట్లన.

మ. తనపూర్వు ల్లణియించి యిచ్చుధన మాధారంబుగా నెంతో నే

ర్పన వాణిజ్యము సల్పి లక్షగుణనంబుంగూర్చు బేహరి నాన్

ఘనులౌ పూర్వులు వ్రాసియిచ్చిన మహాగ్రంథంబు లాధారమున్

గ ననుండ్వార్జన నెయఁగా వలయు విజ్ఞానార్థ మెంతేనియున్.

తండ్రి ! వేయుమాటలేల ? పుస్తకమువంటి మిత్రము మఱియొకటిలేదు.

మంత్రి—ఈ మిత్రమును విడిచి యింక లోకవ్యవహారములలో బ్రవేశించుట యెన్నడు?

మద—అవసరమైనపుడు.

మంత్రి—ఇదిగో నవసరము వచ్చినది వినుము. మహారాజుగారి యాజ్ఞాప్రకారము నేను జందనావతికి రేపుదయము పోవుదు. నేను వచ్చువఱకు నీవు మంత్రిత్వము సేయవలయునని రాజుగారి యాదేశము.

మద—రాజ్యతంత్రమున కపరిచితుడనగు నేను మంత్రిత్వ మెట్లు సేయగలను?

మంత్రి—నా యుపదేశములమున.

మద—సావధానుడనయి యున్నాడను. ఉపదేశింపుడు.

మంత్రి—నా యుపదేశము నీకు రాజనీతివేదమునం బ్రవేశము కలిగించు గాయత్రీమంత్ర మగుగాక!

తే. గీ. క్షీతినిభునిచెంత కన్యనిఁ జేరనీకు

మతని నొరులతో నెపుడు మాటాడనీకు

మాతఁ డేరడిగిన నిన్నె యడుగకలయుఁ

జెప్పదగు నుత్తరము నీవె చెప్పకలయు.

ఇది మనయధికారము స్థిరముగా నిలుపుకొనుటకుఁ బ్రథమోపాయము. రంధ్రాన్వేషణపరులగు దురాత్ములు కొందఱు నేను లేని యదను గనిపెట్టి రాజుతోఁగొండెములు చెప్పఁ జూతురు. అట్టి పురుషసగ్గుముల కీ యుపాయ మీశ్వరవేరు. మఱియు,

తే. గీ. పంజరస్థితకుకనుట్లు పార్థివుండు

మంత్రి నేర్పిన పలుకులె మరల ననుచు

నొరులఁ జూడక కోటలో నుండవలయు

భూవిభుఁడు మంత్రిచేతి కీల్పాచ్యుగాదె?

రా జెవ్వరికేమి ప్రత్యుత్తరము లిచ్చినను మంత్రి యాతనికి చెవిలోఁబోసిన వాక్యామృతమే నోట వెలువడవలయు. ఇది రాజువిషయము. ఇంకఁ బ్రజావిషయమై మంత్రి సేయవలసినది చెప్పెద వినుము.

సీ. వట్టిమాటల వాస పుట్టింపవలయును శూన్యత క్రియలలోఁ జూపవలయు

నేఁదేటఁ బన్నులు సొచ్చింపవలయును బ్రజలేడ్వఁ గృప నటించంగవలయుఁ

బ్రజల పక్షమువారిఁ బైకి మెచ్చవలయు నదనువచ్చినయప్పు డడఁపవలయు

విద్యాభిమానంబు వెలికిఁ జూపవలయు శాస్త్రవిద్యాబోధ చంపవలయుఁ

తే. గీ. బ్రజల విశ్వాసమే రాష్ట్రమలమటంచు
నమ్మినటులుండే, జనులను నమ్మకుండ,
ఖడ్గమునె నమ్మి యేలుట కార్యమగును
ఖడ్గనీతి మించిన నీతి గలుగదెందు.

మద—తండ్రీ ! లౌకికవ్యాపారములఁ బ్రవేశించుట యింద్రజాలవిద్య నభ్యసించుట,

మంత్రి—అవును. మంత్రి యింద్రజాలికుని వంటివాఁడే. ఎట్లన,

క. ఇరువురు వైకుంఠము తమ, యతిదేతులఁ జూపనేర్తు, రధికంబుగ ని
ద్వరకుండు వాక్యలాఘవ, కరలాఘవక క్తి జనులఁ గనుఁబ్రాముటకుఁ

మద—ఇది నాబోంట్లకు దురవగాహమేమోయని భయపడుచున్నాఁడను.

మంత్రి—అట్లు కనబడునుగాని నిజముగా దురవగాహము కాదు. మనుజునకు దురవగాహమగు విషయము లోకముననే లేదు. లోకవ్యవహారమునం దొకసారి ప్రవేశించితివా, మనుజురక్తము చవిగొన్న ఖోకననే గానిని విడువుమన్నను విడువవు.

మద—మీ యాజ్ఞాప్రకార మెట్లొ నే నీవువైకుంఠములు రాజునన్నిధినుండి కార్యము నడపెద.

మంత్రి—కుమారా ! మంత్రియగుటకు నీ మన సొప్పుకున్నదిగదా. పోనీ, రాజు వగుట కిష్టమున్న వా ?

మద—నాయనా ! మంత్రిత్వమునకే యనర్హుఁడనని నేను భయపడుచుండ రాజత్వమునకుం దగుదునా ?

మంత్రి—తగకేమి ? గద్దె నెక్కించితీమా, పిండిబొమ్మ రాజ్యము చేయఁగలదు. పరిపాలనాక్షేత్రము మంత్రిదిగాని రాజుదికాదు.

మద—నేను దాని కనర్హుఁడ. అది యటుండనిండు. అసంభవములు నసాధ్యములునగు విషయములంగూర్చి మన కీ వితర్కమేల ? నేను రాజ్యమున కాసపడుట యాకాశపద్మము నందుకొనఁ జేయిజాలచుట.

మంత్రి—ఇది యసంభవము కాదు; యసాధ్యము కాదు.

మద—ఎట్లు సాధ్యమో వాదముకొఱకు వినఁ గోరుచున్నాఁడను.

మంత్రి—రాజపుత్రికయగు చంపకమాలినిని నీవు వివాహ మాడుటవలసి.

మద—(చెవులుమూసికొని) హా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

తే. గీ. అన్నయని పిల్చె నామె నన్జిన్ననాట

విషయమును నాకె నేడును బిలుచుకొందు

రక్క-సెల్లెండ్రవరుస నట్లగుట నిది

తలఁపరానివావియు నిల్పఁ దగని తలఁపఁ.

మంత్ర—(నవ్వుచు)

క. ఎక్కడివావులు మదనా ! యెక్కడి వరుసలివి యేల యీ వేలతనం

బక్కలికి యెట్టిసెల్లెలు, నెక్కడి సోదరుడ వామె కీవును జెపుమా.

ఏకోదరులకు, నక్క-సెల్లెండ్ర సంతానమునకు, నన్నదమ్ముల బిడ్డలకు సోదర భావములు సెల్లునుగాని పూర్వబాంధవములు లేనివారికిఁ జెల్లవు. ఇవి పిలుచుకొనుట కేర్పడిన సంకేతములుగాని యగ్ధముగల వావులుగావు. అందుచే నీవామెను మఱిదలాయని పిలిచిన మఱిదలగును. చెల్లెలాయని పిలిచినఁ జెల్లెలగును.

మద—అయ్యా ! మీ రెన్ని చెప్పిన నా యంతరాత్మ నన్నిందు కొడంబడ నీయకున్నది.

మంత్ర—(నిందాగర్భముగా) అంతరాత్మ యొడంబడనీయదేమి ? ఈయంతరాత్మలు దేశమునఁ గ్రొత్తగా దిగినవి. మాచిన్న నాఁడు మాగురువు లంతరాత్మ లున్నవని మాకెన్నఁడుఁ జెప్పలేదు. మే మింతవఱ కెఱుంగము. ఈనాటి యుపాధ్యాయులు పూర్వములేని యంతరాత్మలు. గింతరాత్మలు తెచ్చిపెట్టి విద్యార్థుల మతులు విఱిచి వారిని బాదుసేయుచున్నారు. ఆభ్రష్టులగో నీ వొకఁడవు. నాబోధ నీ తలకెక్కదని నే మొదటనే యనుకొంటిని. ఏలయన,

మ. తమితో నొజ్జలయొద్ద నేర్చుకొను గ్రంథజ్ఞానమే కాని ని

త్యము లోకానుభవంబునంగలుగు భవ్యజ్ఞాన మొక్కింత గ

ల్లమి విద్యార్థులు తామె సత్యనిరతుల సద్గమసంచారు లం

చు మది న్గర్వము దాల్చి లొకికు సతోఘంబోలె గర్హించుచుకొ.

మద—తండ్రీ ! కోపపడకు. నీకు జడిసి నేనందు కొప్పుకొందు ననుము. రాజా బిడ్డను నాకీయనిచో—

మంత్ర—ఈయనిచో, రాజమరణానంతర మల్లని బాఱదోలి నిన్ను గద్దె నెక్కించెద.

మద—అయ్యా ! ఇది రాజద్రోహముకాదా ?

మంత్ర—రాజద్రోహములేదు, గీజద్రోహములేదు. ఈనీతులు తడవిన రాజ్యము లెట్లుచేపడును. రాజ్యసంపాదనము చేసినవారిలో రాజద్రోహము నేయనివాఁడెవఁడు ? ఈ హేమవర్మమహారాజుముత్తాతయగు చిత్రభానుఁడు వెనుకటి మంశపు రాజులలోఁ గడఫటి వానియొద్ద నేనాపత్రిగ నుండి యా రాజుం జంపి గద్దెనెక్కె.

ప్రపంచమున బలహీనములు నశించుటయు బలవత్తరమైనవి మిగులుటయు, సర్వజంతువులయందు సహజము.

మ. వనరాశి న్బెనుచేపమింగుఁ జిలు చేప న్బట్టి, వన్యంబులౌ
ఘనసత్వంబులు స్వల్పజంతు విశతి న్గారించి భక్షించు, భూ
జనులందు న్బలియిండు దుగ్ధుని నాశంబందఁగాఁ జేయు, శా
స్త్ర నిషిద్ధం బనరాదు నూ ప్రకృతిధర్మం బిట్టిదే యారయె.

రాజు మింటనుండి యూడిపడెడు. సకలజంతువులకు స్వబలతేజోదగ్ధంబుల
కలిమి స్వజాతి జంతువులపై నధికారము కలుగును గాని యది యొకఁడిచ్చునది, యొకఁ
డు పుచ్చుకొనునది కాదు. అట్లే కాకున్న,

సీ. మేఁకపోతునకీక మృగరాజబిరుదంబు నెంచి సింహంబున కెవ్వఁడిచ్చె
గబ్బిలంబునకీక ఖగసార్వభౌమత నవ్వైనతేయున కెవ్వఁడిచ్చె
వానసామునకీక ఫణివల్లభత్వంబు నాదిశేషున కెవ్వఁ డరసియిచ్చె
మట్టగిడుసుకీక మత్స్యనాథత్వంబు నాతిమింగిలమున కేతఁడిచ్చె

గీ. ధైర్యసారమిచ్చె, దగ్ధసంపదయిచ్చె
జండతేజమిచ్చె, శక్తియిచ్చె
గాక యిచ్చెనే యొకఁడు పట్టముఁగట్టి
మంచి మూర్తమందు, మదన ! చెపుమ.

మద—నాయనా ! రెండుతరములనుండి మన మీ కుంతలరాజుల సామృత్తిననం
దునకు రాజకుటుంబము నెడఁ జూపవలసిన కృతజ్ఞత యిదియే ? మన కెంతరాజ్య
కాంక్షయున్నను జంపకమాలిని మొగమైనఁ జూడవలదా ? ఆమె మనవిషయవంటిదే
కదా. ఎంతటి రాజనీతికోపదులకైన ధర్మభీతి యుండవలదా ?

మంత్రి—(కోపముతో) ఏమి ? మనము కుంతలరాజులసామృత్తి తింటిమా ? పుట్టి
నప్పుడు కుంతలరాజులు సామృత్తి వెంటఁదెచ్చిరా ? మనము తినుచున్నది ప్రజలసామృత్తికాని
రాజుసామృత్తికాదు. జాలి దౌర్బల్యచిహ్నము. కృతజ్ఞత యప్రయోజకప్రసంగము. ధర్మ
భీతి భీరువుల ప్రచారము. కటకటా ! సింగము కడుపునఁ జెవులసిల్లి పుట్టినదిగదా !
ఈవిషయమున నీప్రవర్తనము కనకవర్ణము కురియుచుండ గొడుగువేసికొని పోవు
మందభాగ్యుని చరిత్రము స్మరణకుఁ దెచ్చుచున్నది. ఓమాధుఁడా !

శా. నీచత్వంబున నన్న దమ్ములను, దండిం దల్లి హింసించియే
జ్ఞాచకంబు మహీతలేంద్ర తనయు ల్సాధించి చేకొందు రా

భూచక్రం బవలీల నీదు సిగలోఁ బూవాడిపోకుండఁగా

నీ చేతం బడుచుండ వద్దనుటకు నీ కెట్లు నోరాడెనో.

సామ్రాజ్యపదము నెట్టిదో నీ వెఱుంగవు. చూడు.

సీ. భసరత్న కనక వాహనముఖ్య సర్వసంపదల కాస్పదము సామ్రాజ్యపదము
జైభవంబుల నెల్ల వర్షించు చల్లని పొవ్వుడంబుదము సామ్రాజ్యపదము
రాజహంసలు విహారము లొనర్చెడు వినిర్మలమహాహృదము సామ్రాజ్యపదము
శ్రీతజనంబులకెల్ల జీవనంబులనిచ్చి బ్రతికించు నదము సామ్రాజ్యపదము

తే. గీ. మహిత కళ్యాణపదము సామ్రాజ్యపదము

మాదిలేనట్టి పదము సామ్రాజ్యపదము

మాట లిక్క వేయు నేల కుమార ! వినుము

మహిని దేవేంద్రపదము సామ్రాజ్యపదము.

అనన్యసాధ్యంబు, బహుతపఃఫలసంచితంబునగు నట్టి సామ్రాజ్యంబు నీకుఁ
జేపడునేని దండితారాతిమండలుండవై రెండవ యాఖండలుండునుంబోలె వెలయు
చుండువు. అప్పుడు,

సీ. నీరాజితంబాను నీ పాదయుగళంబు మనుజేంద్ర కోటిర మణులచేత

నిర్వహింపంబుడు నీ శాసనంబులు నరపాలపుత్రమండలముచేత

నృత్యంబు లొనరించు నీకీర్తిలక్ష్మి దిగ్దంతిదంతాగ్రరంగములమీఁదఁ

బ్రతినాద మొనరించు బ్రహ్మాండకుహారంబు తతభవత్పటహాభాంకృతులచేత

తే. గీ. మండితంబగు నీ మహామందిరంబు, దాసచేటవిలాసినీతతుల చేత

కష్టపడుదువె బంగారు గద్దెనెక్కి, చేదు మేయుదె రాజ్యంబు స్వీకరించి.

మదనా ! దీపమున్నప్పుడె యిల్లు చక్కఁబెట్టుకొనవలయునన్నట్లు నే నుండగానే
నీవు బాగుపడు మార్గముల నరయవలయు. నాయనంతరము నీ మొగముఁ జూచువా
రైన నుండరు.

మద—(తనలో) ఈయన రాజ్యకాంక్షచే నెట్టి యకృత్యమైనఁ జేయ నుద్యు
క్తుడై యున్నాఁడు. ఈయనకు నాకు నెన్నఁటికిని సరిపడదు. రాజపుత్రి నాకుఁజెల్లెలి
వావి యగుటచే నెన్నఁటి కామెం బరిగ్రహింపనొల్ల. రాజ్య మంతకుమున్నె నా
కక్కరలేదు. ఈయన చెప్పిన కుయుక్తులఁ బ్రతిహతములు చేయఁగలను. కాని యిది
సమయముకాదు. వాదించినకొలఁది నీయన యున్మత్తుడ ట్లగును. కావున ప్రస్తుతమీ
యనను శాంతవచనముల నుపశమింపఁజేసి ముందుముందు మంచిమార్గమునకుం దెచ్చి
యీయన చేతనే రాజపుత్రి వివాహము నుదనిషించెదను. (ప్రకాశముగా) నాయనా!

మీరు చందనావతినుండి వచ్చినపిదప మనమీ విషయము మరల ముచ్చటించి మీయిష్ట మువచ్చినట్లు చేయుదము.

మంత్రి—(సంతోషముతోఁ దనలో) ఇప్పటికి వీని తిక్కతిరిగిన ట్లున్నది. (ప్ర కాశముగా) వత్సా ! పితృవిధేయుడవై చిరంజీవివై యుండుము. అఖిలకల్యాణములునీ కగుఁగాక ! ప్రయాణము సేయునపుడు మార్గమధ్యంబుననుండియు నవ్వలఁ జందనావతి నుండియు నీ వనుసరింపవలసిన పద్ధతుల వ్రాసి పంపుచుండెద. ఆప్రకారము నీ వప్ర మత్తుండవై నడుచుకొనుచుండవలయును.

మద—అక్షురాల మీరువ్రాసినట్లు చేయుదును.

మంత్రి—సరే. నీ విఁకఁ బొమ్ము.

మద—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(తనలో) బిరుసుతలఁపల యీ బుడుతని నొడంబఱచునప్పటికిఁ గృత్యాద్యవస్థయైనది. ఎగురవైచినప్పుడు క్రిందఁ బడనివస్తువు, నాతోఁ బ్రసంగించిన పిదప భంగపడని మనుజుఁడు నుండుట యంతవఱకు నే నెఱుఁగను. ఇక్కడ కన్ని యేర్పాటులు నేను సంకల్పించిన ట్లయినవి. ఇంక నచిరకాలములోనే,

తే. గీ. భాగురాయణరాహువు పట్టుకొనఁగ, సంభవించును జంద్రహాసగ్రహణము
ప్రబలపౌళిందవంశప్రపంచమెల్ల, గాఢదుఃఖాంధకార మగ్నంబుగాఁగ.

ఈసరికి నేను గథాకలాపము చక్కఁగా వినిపించి కుంతలరంగంబున నా కంబున రెం డంకంబు లాడితిని. చందనావతీపురరంగంబున మూడవయాంకము ప్రయోగించుటకుఁ బ్రస్తుతము నిష్క్రమించెద. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

చతురచంద్రవాసము.

తృతీయాంకము.

—:(0):—

స్థలము;—చందనావతీపురమందలి రాజవీధి.

[అంతట నొకపురుషుడు ప) వేళించుచు వచ్చుచు.]

పురు—(తనలో) సౌఖ్యపడవలెన్ను నెక్కడ నుండుట కలవాటుపడిన జంతు వక్కడనే యుండవలెను. పరస్థల వాసము సకల జంతువులకు బాధకరమే.

ఆ.వె. నీటఁదిరుగు మొనలి తైట వచ్చినఁ జచ్చు

బయటఁ దిరుగు ప్రాణి నీటఁజచ్చు

నొక్క నగరవాసి యొండఁచో శ్రమఁగాంచు

స్వస్థలంబు ప్రియము జంతు తత్తికి.

1

అందుచేతనే యీప్రవాసమున మా చుట్టములు నా కెన్ని యుపచారములు చేసినను నేను సంతృప్తుడను కాక మాయూరుమీఁద మాయంటిమీఁద మనసునిలిపి యచ్చట ముండ్లమీఁద నున్న ట్టుంటిని. ఇప్పుడు మా చందనావతిఁ జేరుటచే నా కేనుఁగు బల మంత బలము వచ్చినట్లున్నది. (అని కొంచెము నడచి యిట్టటుఁ జూచి) ఏమిది. నగర మంతయు నీవిధముగా నలంకరింపఁబడినది ? ఏమోకాని పురజనులు—

సీ. పచ్చిగెలలతోడ తెచ్చి యనంటులు ప్రతిగృహంగణమందు పాతినారు

అన్నియిండ్లకు మామి డాకుతోరణములు కనులపండువుగాఁగ గట్టినారు

అలసూర్యకిరణంబు లవనిపైఁ బడకుండ విరివిగాఁ బందిళ్లు వేసినారు

ఆకాశ మండలం బంట మేడలమీఁద నెత్తుగా పెక్కెంబు లెత్తినారు

తే. గీ. వెల్ల గొడల కెల్లను వేసినారు

పసపు గుమ్మంబులన్నిటఁ బొమినారు

జలము వీధుల నెల్లడఁ బల్లినారు

వింతముగ్గు ముంగిళ్లులందు బెట్టినారు.

2

ఇవి పండుగదినములు కావునగా! ఈ యుత్సవమున కేదికారణము చెపుమా! రాజగృహమం దే దేని కళ్యాణము కాలేదుగదా. చంద్రహాస కుమారునకు వివాహమై యుండునా? నేను వెళ్లనప్పటి కట్టిమాటలు పుట్టినట్లులేదు. అదిగో నెవరో యిటు వచ్చుచున్నారు. ఈ మహాత్మ్యవకారణ మీతని నడిగెద. (అని కొంతనడిచి చూచి) ఇతఁ డెవ్వఁడో విదేశస్థుఁడలూ గున్నాఁడు. విదేశస్థుఁడు మాత్ర మడిగినమాట కుత్త రముఁ జెప్పఁడా! (అని సమీపమునకుఁ బోవును.)

[అంతట మందరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలో) వెనుక మంత్రిగారితో నీ పురమునకు వచ్చిన ముసలిబంట్లు చందనావతీపురమున నీవు చూడఁదగిన దేమియులేదు. అది బొమ్మచెముడు దొంకల తోను, బోడి గోడలతోను నిండిన పల్లెటూ' రని నాతోఁ జెప్పిరి. వారి మాటలు కేవల మబద్ధములుకదా! ఈ పురము వైభవమున మా కుంతలనగరమును మించియున్నది. ఎంత చూచినను పునసు తీరకున్నది. ఇంకం జూచదగాక. (అని నడచును.)

పురు—అయ్యా! మీ దెయ్యాయ!

మంద—మా యూయజోలి నీ కల? నీకుఁ గావలసినదేమో యడుగుము.

పురు—ఈ యుత్సవకారణ మేమో యెఱుఁగుదువా?

మంద—ఎఱుఁగుదు. మహామంత్రియైన భాగురాయణుఁడు కుంతలపురమునుండి యిచ్చటికి విజయముచేసెను. ఆయనను సన్మానించుటకు చంద్రహాసకుమారుఁడు తండ్రి యుఁ బురమంతయు శృంగారింపఁ జేసిరి. నే నా మహామంత్రి పరిజనులలో నొక్కఁ డను. నా నేను మందరుఁడు. నీ దీ యూయ కాదా?

పురు—అయ్యా! నా దీ యూరే! కారణాంతరమున మా చుట్టములంజూడ నేను విదర్భకుఁ బోయి వచ్చుచుంటిని. అందుచే నమాత్య భాగురాయణునిరాక నే నెఱుంగను. మంత్రిగారి పరిజనుఁడవైన నీకు స్వాగతము. మీ ప్రభువుగా రిక్కడ నెన్ని దినము లుందురు?

మంద—నాలుగైదు దినములుందురు.

పురు—అట్లయిన నే నా మహాత్ముని దర్శనముఁజేసి ధన్యుఁడ నయ్యెద.

మంద—అట్లే చేయవచ్చు. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణు-ంభము.

రంగము. 1.

భాగురాయణుని విడిదియింట నొకగది.

[అంతట మంత్రియైన భాగురాయణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మంత్రి—(తనలో) ఏమియు సందేహములేదు.

తే. గీ. ముద్దులను మాట గట్టు నెమ్మొగమువాడు

కలువరేకులే యనఁదగు కనులవాడు

భక్యగుణముల కిరవైన వాడనైన

నేటి వీడు నిశ్చయముగ నాటిపాడు.

3

దురాత్ములైన హంతకులు నన్ను వంచిరినుట నిర్వివాదాంశము. పదునాలుగేండ్ల క్రిందట జూచినదియైనను వీనిమూర్తి సర్వవిధముల నా కానవాలు పట్టదగినదియై యున్నది. ఈచంద్రహాసహతకుని ప్రజ్ఞా విశేషముచేతనే గదా పొలిందవంశ మింత పేరువడినది. ఈదురాత్ముని ప్రయత్నముననేగదా పూర్వము చూచునప్పుడు రోతపుట్టఁ జేయు చందనావతి యిప్పుడు కుంతలంబును వెక్కిరించునట్లున్నది.

తే. గీ. పాడు దొడ్లెల్ల చక్కని మేడలయ్యె

బయలు లన్నియు నుద్యాన వనములయ్యె

నిలుకుసందులు వెడదలా తెరవులయ్యె

నాల్గు గుడిసెల పల్లియ నగరమయ్యె.

తేనోరాశియైన యీడింభకుఁ డచిరకాలంబున కుంతలంబు నాక్రమింపకున్నె!

ఇతఁడు మా నుదనుని రాజ్యసుఖము భుజింపనిచ్చునే.

శా. ఏరీతిన్ రుచియించు నన్నము మన స్సేరీతి నిశ్చింతమా

యేరీతిన్ సుఖనిద్రగల్గు నిక రేయి న్నాకు నాబిడ్డకున్

శూరాగ్రేసరుడై వినీతుడయి దుష్టుడై మహిపాలకాం

తారాభీలదవాగ్నియై పగతుఁడుండం బ్రక్కలో బల్లెమై.

5

ఇన్ని మాటలేల—

ఆ. వె. నిప్పుకొండచెంత నిలయంబు గట్టుట

పాముపుట్టప్రక్క పండుకొనుట

చంద్రహాసవృషతి సవిధభూములనుండ

ధరణి నన్యఁడేలఁ దలచుకొనుట.

6

తల యెత్తనిచ్చితిమా వీరుడు బాహుచేముడొనలే నే నెచ్చుపెరిగి నేలయంతయు
నాక్రమించును. పిల్లయని త్రాచుబొమును, చెబ్బోనిఁ బంపక విడువరాదు. నలుసే
గదాయని ని ప్పార్వక మానరాదు. శుభలక్షణములన్నియుం బట్టిచూడఁ జంద్రహాసుఁ
డు జ్యోత్యులు చెప్పినట్లు మహిమండల పంథయుఁ బాలించునట్లుఁ దోచెడిని. కా
వున నీతఁ డవశ్యము వశ్యుఁడు. ఈతని నెట్లు వధింతు.

తే. గీ. ప్రబల దుస్త్రాత నామక బాణములకు
ననిశ మత్యు తూజీగమై చెలంగు
నట్టి నాబుద్ధి నిప్పుడే నాశ్రయింతు
నదె యమోఘమకా విజయంబు నమరఁజేయు.

7

[అంతట పుళిందరాజు నింద్రదత్తుఁడు చంద్రహాసుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

మంత్రీ—మిత్రమా ! ఇంద్రదత్తా ! మాకు నీవు మరువరాని యుపచారములఁ జేసి
తివి. చాలు చాలు ! మంత్రినైన నాటంగోలే నే నిట్టి సన్మాన మెన్నఁడు బొంది
యెలుగ. నాకే గాదు. కుంతలేంద్రునకైన నిట్టి సన్మాన మెన్నఁడు జరిగియుండదు.
నీకుమారుఁడు చంద్రహాసుఁడు నీవును నావిషయమునఁ బడిన శ్రమకు నేను మీ ఋణ
మెప్పటికిం దీర్చజాలను.

చంద్ర—దేవా ! మా మీఁది దయచేత మీరు సంతుష్టులు కాకలయునని
యైరిగాని మా సపర్యలవలనఁ గాదు.

తే. గీ. నరులు దేవతార్చనాశుభ నడుపువేళ
నలఁడు సృజించు పూవులే యతనికిత్తు
రట్లే మును మీరు మాకిచ్చి నట్టి శిరుల
మరల నర్పించితిమిగాక మావికలవె.

8

ఇంద్ర—మీకు మామొడఁగల యనుగ్రహముచేత నణుమాత్రమైన మాయుప
చారము మహామేరునట్లగపడుచున్నది. ఈ యనుగ్రహమే యికముందును మామై
జూపవలయునని వేడుచున్నాను. నన్నుం బెంచిన మీ చల్లని చూపులే చంద్రహాసుని
మీఁదఁగూడ ప్రసరించుగాక !

మ. ఇతఁడే యాటవ స్త్రాణమై వెలయు నా ; కీతఁడే నా వంశ సం

తని నెల్లప్పుడు ధాత్రి నిల్పెడు నిదానం ; బీతఁడే నాదు దుః

ఖతమఃపుంజము బాపు భాస్కరుఁడు ; నాకందోయి జాబిల్లి నా

వ్రతము ల్పండిన పంట ; నాదుకులదీపంబోసుహృదత్నమా !

9

మంత్రి—ఇతఁడే నీమనోరథంబని నే నెఱుంగుదు. నీకును నాకును శరీరములు భేదంబులుగాని యాత్మ యొక్క యేదా! అందుచేత నాకును నీ పుత్రునకును డాఱిన ప్రాణమే. నీవు మిక్కిలి యదృష్టవంతుడవు. చంద్రహాసునివంటి కొడుకెంతయదృష్టవంతునకు లభించును? చూడు.

సీ. నిరుపమానం బగునిజభుజాబలముచే మస్తరించినవాఁడు మన్నెదొగల
జనసమ్మతం బైనసత్పాలనముచేత విస్తరించినవాఁడు విషలయశము
క్రూరభూపాలనిర్యూలనం బొనరించి కుస్తరించినవాఁడు త్రిశిదేవి
దనవర్తనముచేత ధారుణీజనులందుఁ బ్రస్తరించినవాఁడు గాఢనీతి
నిస్తరించినవాఁడు నిర్మిదశక్తి
వైరిశీగానముద్రంబు పార్థివేంద్ర
వన్నెకెక్కెను జాతందవంశ మిపుడు
కొడు కనఁగ నిశ్చయముగ నీకొడుకె కొడుకు.

11

ఇంద్ర—మిత్రమా! నీయనుగ్రహశీర్వాదములె వీని నింతవానిఁ జేసినవి.

మంత్రి—ఇంద్రుడైతే! ఇతఁడు నీకుఁ బడునాలుకందొక్కిదట వనాంతరమున లభించెనుగదా!

ఇంద్ర—ఔను! అరణ్యమున నర్థరాత్రమున నిశ్లేపమునలె నీనిర్దోరకను.

మంత్రి—చంద్రహాసా! ఆయరణ్యమునను నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోయి హింసించినవా రెవ్వరో యెఱుఁగుదువా?

చంద్ర—అయ్యా! ఆవిషయము నా కంతగా జ్ఞాపకము లేదు. ఎవరో బాధించినట్లు నే నెఱిగినట్లు న న్నియన తీసికొనిపోయినట్లు స్వల్పముగ జ్ఞాపక మున్నది.

మంత్రి—మిత్రమ! ప్రపంచమున నెంతటిదురాత్ము లైన నుండురు. వికసించని పువ్వువోలె జ్ఞానసముద్భవము లేనివాని ముద్దులు మాటగట్టునుకుమారుని నాలుగేండ్ల యుద్ధకుని నట్టడవిలో హింసింపఁ బంపినవారును హింసింప వచ్చినవారును బెద్దబలి హృదయములుగల వింతమానవులో రాక్షసులో గాని సామాన్యమానవులు గారు.

ఇంద్ర—మిత్రమ! ఇతనిని నా రేల హింసింపఁ దలఁచిరో కారణ మూహింపఁ జాలకున్నాను. ఇతనికిడ నగలు లేవు. నాణెములు లేవు.

మంత్రి—అదురాత్ములు తమదుస్వారంభములు కొనసాగుటకై యేక్షుద్రదేవత కయిన నగబలి యిచ్చుటకై మొక్కికొని యీబాలుని నర్పింపఁ దలఁచిరేమో.

ఇంద్ర—అయి యుండవచ్చును. కాని నా రభీష్టసిద్ధి యేల చేసికొనలేదో?

మంత్రి—అర్జునుని సౌకమ్యము చక్క దనము జూచి రాళ్ళకంటేయ దరాత్తు
లమనసులు కరగజేసేమా !

ఇంద్ర—అట్లే తప్పక యొయ్యండవచ్చును. అహంతలలో నెవడో జాలిగుండె
వారి డుండియుండును.

మంత్రి—(తనలో) నావిశాద వీరి కించు కైనను ననుమానము లేదు. ఈబాల
కుడు కుంతలంబున నుండుటే యెవరికిం దెలియదు. వీడు న న్నానవాలు పట్టజా
లడు. ఇంక నా కల పన్ని యీచిలుచేపం బట్టవచ్చును. (ప్రకాశముగ) అట్టి గొప్ప
గండము పిన్న నాటఁ గడచినందున నితఁడు చిరంజీవి యై పుళిందరాజకులపారావార
పార్యణశ్రద్ధుఁ డై కుశలయానందప్రదాయకుఁ డై సత్పథవర్తి యై కర్ణిలుఁగాత !

ఇంద్ర—అమాత్యభౌగురాయణనియాశీర్వాద మమోఘ మగుఁగాక !

చంద్ర—మీయనుగ్రహపాత్ర మైతిని గావున నేను ధన్యుఁడను.

మంత్రి—నీ వింకను ధన్యుఁడ వయ్యెదవు.

ఇంద్ర—మిత్రమ ! అది యెట్లు ?

మంత్రి—రాజా ! కుంతలేశ్వరుఁడు భుజబలతులితకుమారుం డగునీకుమారుని
చక్కదనంబును శౌర్యగాంభీర్యాదిగుణగణంబును శ్రవణానందముగ విని మానవతీప
ర్యాయమన్మథుఁ డగునాతనిమూర్తి గని శ్రవణంబులనట్లై నేత్రంబులనుగూడ ధన్యము
లు చేసికొనవలె నని తలంచి చంద్రహాసుం దనకడకుఁ బంపు మని నొక్కి వక్కాణిం
చె. ఒక్కనిముసమైన మన మాలస్యము చేయరాదు. చంద్రహాసు నెపుడు చూతు నె
పుడు చూతు నని యమ్మహీశునిహృదయము తత్తఱపడుచున్నది.

ఇంద్ర—అమాత్యా! నీవు వెండియుఁ గుంతలంబునకుఁ బోవునప్పుడు వీనిని నీ
కెంటఁ గొనిపోవచ్చును.

మంత్రి—అట్లు కాదు. నే నింతలోఁ గుంతలంబున కరుగను. కొత్తగా నీ గా
డుకుచే నిర్జితులైనమన్నెదొరలను బిలిపించి యింకముందు వారు కుంతలేంద్రునకుఁ గ్ర
మముగఁ గప్పంబులు గట్టి బుద్ధిచుంతు లై యుండునట్లొడంబఱచికొని యిచ్చోటు విడు
వను. మహారాజుగారిమన స్సీయాలస్యమున కోర్వదు. ఈక్షణమున నీకుమారుఁ డరుగవ
లయు. రాజులచిత్తగృతులు నీ వెఱుంగవా ! తలచినప్పుడే కార్యంబులు కావలయు
నని వారు కోరుదురు గదా ! రాజుమనస్సు వర్ష కాలనిశాసమయచంద్రమండలమట్ల
క్షణ మాగ్రహపేఘచ్ఛన్న మై యుత్తరక్షణమునఁ బ్రసన్న మై చల్లదనము వెదజల్లు
చుండును.

ఆ. వె. అవనినాఘనాజ్ఞ యనియెడు నుడిగాలి

యెట్లు త్రిప్పి కొట్టు నట్లై తిరుగ

వలసినట్టియల్పవస్తువులే సుమీ

మాదృశు లగుబంట్లు మాట లేల.

12

కావున తేనియాజ్ఞ యవిలంఘనీయము. ఇప్పుడ పయనము చేసి నీకొడుకు నంపుము.

ఇంద్ర—అయ్యో! ఇతనిఁ బాసి నే నొక్కనిముసమైన నుండఁ జాల. తల్లి యరనిముస మైన నీతనివియోగము సహింపదు. కావున నేనును నాభార్యయు వీనిని వెంటఁ బెట్టుకొని యరుగునట్లనుగ్రహింపుము.

మంత్ర—ఇంద్రదత్తా! ఎంతబేలవు! తలిదండ్రులు వెంటఁ గొనిపోవుటకు నీకు మారుఁడు స్తనృపానము సేయుఁగిశువు గాఁడు. అశ్వస్తసమస్తశస్త్రనిక్కాయుఁడు, దండి తారాతిమండలుఁడు, సకలవిద్యాపారంగతుఁడు నగుప్రోడ; వానినిమిత్త మింత విచారిం చెదవేల? రాజదర్శనముఁ జేసి నాల్గుదినములలో మరల నీకడకు వచ్చును. చూడు—

సీ. నీకుమారుఁడు భూప! యాకుమారుఁడె సుమీ సాహసంబులచేత శక్తిచేత

నీకుమారుండు రమాకుమారుఁడు సుమీ సుకుమారతలచేత సాగసుచేత

నీకుమారుఁడు యశోదాకుమారుఁడు సుమీ విన్నాణములచేత విద్వేచేత

నీకుమారుఁడు నృపా నాకుమారుఁడుసుమీ మనబంధములచేత మైత్రిచేత

జంకుఁ బొందవేల సందియం పడవేల

రాజునొద్దఁ గడుసురక్షితుండు

నీతనూభవుండు నృపదర్శనముఁ జేసి

చెక్కుచెదరకుండఁ జేరు నిటకు.

13

కావలయునేని గొంతపరివార మిచ్చి పంపుము.

ఇంద్ర—ఇంతనిరవకాశంబుగా మహారాజుగారికి బాలకుం జూడవలసినయవసర మేమి గలిగెనో?

మంత్ర—అది నే నెట్లెఱుంగుదును? రాజాజ్ఞ. నేను రాజాజ్ఞావాహమఁ డని

మాత్రమే యెఱుంగుము. నీకుమారుం జూచుటకే యని నేఁ దలంచెద. ఈసందర్శనము

చేత నీకుమారున కేమికల్యాణములు చేకురునో యెవరు చెప్పఁగలరు? తొల్లి దశరథుఁడు

గారాబుకొడుకు లైనరామలక్ష్మణులను గాధేయునివెంట నంపుట కెంతయు సంశయిం

చెను. కాని, తుదకు వారినిర్గమన మెంతశుభహేతు వయ్యెనో యెఱుఁగవా? (తనలో)

మరణమే వీనికి రాఁగలకల్యాణము. విధిలేక వీనివాశీర్వదించి శుభములగునని చెప్పువలసె.

చంద్ర—(తనలో) నాయనగారు నిష్ఠేతుకముగ విషాదాయ త్తచిత్తులగుచు
న్నారు. వారు సెల విచ్చినవో ననాయాసముగఁ బోయి వత్తు.

ఇంద్ర—అమాత్యా !

చె. ఎఱుఁగుదు నాకుమారుఁడఁ డహీనభుజాబలగర్భితుఁ డెటం

చెఱుఁగుదుఁ గుంతలేంద్రుకడ నెట్టియపాయముఁ బుట్ట దంచు ని

ట్లేఱిగియుఁ బ్రేమబంధ మొకయించుకయే న్నడలింపలేక యి

ట్లతిముఱి నొందఁ జొచ్చె నది యక్కట దుస్సహముల్ వియోగముల్. 14

మఱియు—

తే. గీ. నాదుగృహదీప మైనయీనందనుండు

గృహము నెడఁబాసి యున్న నయ్యహములందఁ

వెవెఱుంగులదొర మింట వెఱుఁగుచున్నఁ

జిమ్మచీకట్టుల్ నాయిలు గ్రమ్మి యుండు. 15

మంత్ర—ఇంద్రదత్తా ! ఏమి యీమోహము! ప్రపంచమునఁ గుమారుఁడు నీ కొ
క్కనికే లేడు. మేమును బుత్రివంతులమే. పుత్రస్నేహ మెట్టిదియో మేమును గొం
డొక యెఱుఁగుదుము. నాకుమారుని రూపజతమదనుని మదనుని విడచి యడవులు కొం
డలు నేరులు దాటి యింతదవ్వు నేను రాలేదా? మేము పుత్రప్రేమలేనివారమా?
నీ వొక్కడవే. పుత్రప్రేమచవి నెఱిగినవాడవు? రాజకార్యపరతంత్రు లైనప్పుడు
దారపుత్రులను విడచి చిరకాల ముండవలసివచ్చు. ఆలుబిడ్డలం గొఁగిలించుకొని యింట
నుండుట కాపురుషలక్షణము గాని యుదాత్తపురుషలక్షణము గాదు. ఒకానొకప్పుడు
ప్రియబంధువులతో మనకు శశ్వతవియోగ మే సంభవింపవచ్చును. బంధుసంఘోగవి
యోగములు సూర్యచంద్రోదయాస్తమయములవలెఁ గలుగుచుండును. బంధుసమాగమమున
సంతోషమును వియోగమున విషాదము నొందుట వీరపురుషోచితము గాదు. కావున వెం
డియు వితండవాదము లేక కుమారుని బయనము నేయుము. చంద్రహాసా ! రాజవిర్భ
నమున కరుగుట నీ కిష్టమా?

చంద్ర—నాయనగారి సెల వయ్యెనేని నే ననాయాసముగఁ బోయి వచ్చెద.

మంత్ర—అట్లేన నిటు వినుము. కతిపయపరివారమును వెంటఁగొని కుంతలంబున

కరిగి ముందుగ నాకుమారుఁ డగుమదనుం జూడుము. ఇదే నాకుమారునకు నేను
వ్రాసినజాబు. ఈజా బతని కిమ్ము. ఈలేఖం బూచికొని యాతఁడు నీ కుచితసహ్యలం
గావించి రాజస్వంబుఁ జేయించు. మాపీట నీవు స్వర్గంబునం దున్న ట్లుందువు. ఈమ
ధ్యాన్న మే పయనమై పోవలయు.

చంద్ర—(జాబునందుకొని) చిత్తము! అట్ల చేసెద. రాజదర్శనంబును మదనునితో
డి నెయ్యంబును ననురెండులాఘములు నామ మీయనుగ్రహంబునం గలుగుచున్నవి. మీ
రిచ్చట నుండఁగ నే నేను మరలి వచ్చెన.

మంత్ర—మంచిది. (తనలో) ఇంక మరలి వచ్చు టెక్కడిది? పునర్జన్మమెత్తిన
ప్పుడే మరలి వచ్చుట. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇంద్ర—కుమార!

తే. గీ. మన్నెమాఁకలపై కెత్తిచన్నయపుడు

వేటతమి నుహటపులకు వెదలినపుడు

నిన్ను విడిచియుంటిని గాని చిన్నయన్న

యింతయలమట గలుగలే దెన్నఁ దరయ.

16

చంద్ర—నాయనా! దూరప్రయాణ మగుటచే నీమనస్సు క్లేశము నొందుచున్నది.

ఇంద్ర—వత్సా! అజే కాదు. అమాత్యభౌగురాయణుఁడు నిన్నుఁ బనుచుటనంత
నామనం బలమట నొందుచున్నది. మంత్రులే దుష్టాభ్యుపరితంత్రులు. అందు దుష్టబుద్ధి
యని స్థానిక నామధేయము వహించినయీభౌగురాయణుఁడు,

క. తలఁచిన తెఱఁగునఁ బలుకఁడు

పలికినచందమున నొక్కపని నేయఁడు నూ

పలుమామలగని యీతని

తల తెలలను మార్చి కొత్తతల లిడుఁ ద్రుటిలోన్

17

మఱియు

తే. గీ. ఈమహామంత్రినాలుక యెల్లయపుడు

సత్యవాక్యదేవతకు శ్మశానధూమ

యన్మతవల్లక మొలిచినయాలవాల

మెల్ల బూటకంబులకును వల్లియిల్లు.

18

ఇంద్ర—అగుఁగాక! రాజదర్శనలోలగుఁడ నై పోవునట్టి నా కితనివలన నపాయ
మే మున్నది?

చంద్ర—కుమారా! అట్లనకుము.

తే. గీ. దూరమం దుండి యేనియు దుర్జనుండు

చేయఁ దలఁచినయపకృతి చేయఁగలఁడు

ఒక్కయూ రంటుకొనఁగ వేఱొక్కయూను

దానితుటెలు తగిలి దగ్ధంబు గాదె.

19

అందుచేత నితనిని విశ్వసింపరాదు. ఏలయన,

సీ. మెసవువంటకమందు విసము పెట్టించును నిప్పులు దరికొల్పు నిలయములకుఁ
గూరహంతలచేతఁ గుత్తుకఁ గోయించు నిద్రలోఁ ద్రోయించు నీటియందు
దారులు గొట్టించు దండిదొంగలచేతఁ బాతు పెట్టించును బ్రతికియుండ
గొప్ప నేరము తెంచి కొరత నేయించును జిచ్చనఁ బడఁ ద్రొబ్బ జీవ ముండ
నితఁడు సేయనిపనులులే వెందుఁ, గాన

గుడుచువేళల నిం దుదు నడచువేళ

నిదురవోయెడువేళల నిలుచువేళ

మిగుల జాగరూకుడ వై మెలఁగుమన్న.

20

చంద్ర—ఇతఁ డపకారము చేయు నని నీ కేల యనుమానము గలుగవలయు!

ఇంద్ర—అతనిహృదయమున నే మున్నదో మన మెఱుంగఁ జాలము. అతనిపూ
ర్వచరిత్రమే యనుమానకారణము.

చంద్ర—నేను మిక్కిలి జాగరూకుడనై యుండెద. నాకు నెల విమ్ము.

ఇంద్ర—(కాఁగిలించుకొని) నాయనా! దేవతలు, గృహదేవతలు, భూదేవతలు,
నిన్ను రక్షింతురుగాక !

తే. గీ. నీదుచిటునవ్వుపేరి వెన్నెలలు లేని

నాఁడు ఘోరకాంతారంబు నాగృహంబు

తేనె లొలుకునీపలుకులు లేనినాఁడు

చిలుక లేనిపంజర మిల్లు చిన్నియన్న.

21

చంద్ర—అంతిపురమున కరిగి యమ్మగారితోఁ జెప్పి పోయెద.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 2

మంత్రివిడిదియిల్లు.

[అప్పుడు మంత్రియు సేనాపతి యగునుగ్రాసేనుఁడును బ్రవేశించుచున్నాడు]

మంత్రి—ఉగ్ర సేనా! ఇంద్రదత్తుఁ డిప్పుడు వచ్చునా? జామరాత్రి యైనతరు
వాత రమ్మని పనుచుటచేత నేదోనెపము పన్ని యిప్పుడు రాక రేపుదయమున వత్తు
నని వర్తమాన మంపునా?

ఉగ్ర—అమాత్యభాగురాయణునియాజ్ఞ నుల్లంఘించుట బెబ్బలినోటఁ దలచు

దృట యని యతఁ డెఱుంగఁడా? కుటుస మూడ్చినకోడైత్రాఁచు నెవ్వఁడు మెఱ్ఱ
దాల్చును ?

మంత్రి—ఁను ! మందబుద్ధి యై యిప్పు డతఁడు రానియెడల,

తే. గీ. భస్మపటలంబు గావింతుఁ బట్టణంబుఁ
గోట నేలమట్టముజేతు పూటలలోనఁ
జౌరు లందఱ నఱికింతుఁ బగవసమునఁ
జర్మ మొలిపింతు నీతేనిజనములడల.

22

ఉగ్ర—ఈపాటికి బయలుదేరి వచ్చుచుండును.

మంత్రి—ఉగ్రసేనా ! అతఁడ వచ్చిఁతోడనే నీ వెదుక్కొని సగౌరవముగఁ
బీరమున నాసీనుం జేసి యేదో నెపమున నతనిచేతిఖడ్గముం దీసికొనవలయు. కోట లూడి
నపామువలె నాయుధహీనుఁడు శూరుఁ డయ్యు విక్రమింపలేడు. ఆయుధ మూడఁ జె
టికినతరువాత నే నొకసన్నఁ జేసెద. అది యానవాలుగ మనగదులలో దాగి యుండు
జోదు లాతనిపైఁబడి బంధింపవలయు. జోదలతో నీ వట్లు చెప్పి యెక్కడ నుండవల
సినవా రక్కడ నుండఁ బనిచితివా ?

ఉగ్ర—ఆహా ! దేవరవారియాజ్ఞాప్రకారము సకలప్రయత్నములం జేసితి. సైని
కు లీరాత్రి నిదురవోవకుండ నాయుధపాణులై యుండునట్లు శాసించితి.

మంత్రి—ఇంద్రదత్తుఁ డిక్కడ బద్ధుఁడు కాఁగానే నాసంరక్షణము నిమిత్తము
నీ విక్తడఁ గొంత సేనను నిలిపి తక్కినసైన్యముతో నీవు కోటఁ జొచ్చి యంతిపురంబు
ధనాగారము ముందుగా దోచుకొని పిమ్మట నగర మంతయుఁ గొల్ల వెట్టవలయు. ఒ
క్క పూరిపుల్ల యైన మిగులకుడ ద్రవ్య మంతయు దోచి తెమ్ము. దయాదాక్షిణ్యములు
లేక మీపని కడ్డువచ్చినవారిని శిశువు లనక స్త్రీ లనక బాలు రనక వృద్ధు లనక మీని
శతకరవాలముల కెరఁజేయుఁడు. జాలి దుర్బలలక్షణము. ఇంద్రదత్తునిరాజి యైనమే
ధావినినిగూడ మీ రించుకేనియు గౌరవింపక యామె మేనఁ దాల్చిననగలుగూడ దో
చికొని రావలయు. ధనరాసుల నతఁడు భూమిలోఁ బాతుపెట్టినయెడలఁ బాతును
జూపవలసిన దని దాసదాసీజనంబులం ఒట్టి యడుగుఁడు. వారవి చూపకున్న దంతం
బులం గొట్టియు శూలంబులం బొడిచియు వేడిచమురు మేనఁ బోసియు నాముదము
నం దడిపినగుడ్డలు కాలుసేతులకుం జుట్టి నిప్పు దరికొల్పియు నానావిధచిత్రహింసలు
చేసి వారివలన నిక్షేపంబు లన్నస్థానంబు లఱిసి గోతులు త్రవ్వి పాతులు పెల్లగించి
యర్ధంబు గ్రహింపుఁడు. వా రెంతకుం జెప్పకున్న వారిం జంపి యి ల్లంతయుం ద్రవ్యఁ

డు. పిమ్మట నగరమంతయుఁ గొల్లవెట్టుఁడు. నగరముఁ గొల్లవెట్టుట కిదియే మంచిసమయము. పగలు కొల్లవెట్టినపక్షమున జనులు బాగ్రత్తపడి తమయర్థంబులు దాచుకొందురు.

ఉగ్ర—మీయాజ్ఞ నక్షరాల జరిపెద.

తే. గీ. బంతులట్ల పౌరలశలల్ గంతు లిడఁగ

ననటివొందలక్రియ నరు లవనిఁ గూలఁ

బచ్చి నెత్తురు వర్షంబుపగిదిఁ గురియఁ

జూచి యాయుగ్ర సేను మెచ్చుదువు నీవ.

23

మంత్ర—పౌళిందుఁ డొంటిక రాక కొంతపరివారమును వెంటఁ బెట్టుకొని సేనాపతి సమేతుడై వచ్చు నని తోచెడిని.

ఉగ్ర—ఏవోవ్యామున నిరువురికైదువులు దీసికొని యిరువుర నొక్క తెఱఁగున నే జేయుదము.

మంత్ర—(తనలో) ఇప్పు డొకసారి యుగ్ర సేనుని రాజ్యాశాపాశములచేత బంధించి యాబ్బుఁజేయకలయు. (ప్రకాశముగ) ఉగ్ర సేన! ఈప్రయత్న మంతయు నీపట్టాభిషేకమహోత్సవమునకుఁ జేయుజతనములు సుమీ !

ఉ. ఎంతయదృష్టవంతుడవొ హీనకులుం దగునిందదత్తధూ

కాంతుఁ, బుళిందరాజ్యరమ గాఢముగా మదిలోన గోసి దు

ర్దాంతభుజద్వయార్గళపరాజితవైరిమహాధన్వజ్జమా

కాంతపదాబ్జధక్తు నినుఁ గాంతునిఁగా వరియించె వక్త్రవన్.

సిరి గ్రుడ్డి దగుటచేత నిట్టిచందప్రజ్ఞుని వరియించె. ఇది యామెకుఁ బ్రాయశః.

క. వరియించుకొ గులహీనుని

వరియించుకొ గుణవిహీను వరియించును గు

ష్టరునికొ భీరునిఁ గూరుని

సిరి గ్రుడ్డిది గాకయన్నఁ జేయునె యిట్టుల్

25

[అట్టిమున కామ గుణవంతునిఁగూర్చి మేలుపడుచున్నది. నీయదృష్టముచేత,

ప్ర. గీ. తనువు నొవ్వకుండ ధనువుఁ దాల్పకయిండ

వాత రవ సాయకంబుఁ దొడిగి యేయకుండఁ

నని న జెక్కు చెడగకుండఁ జెలువంబు చెడకుండ

నశ్రమమున రాజ్య మబ్బె నీకు.

26

ఉగ్ర—అయ్యా ! రాజ్యలక్ష్మీపాణిగ్రహణమునకుఁగాని విషయాకరపీడనమునకుఁగాని మీయనుగ్రహమే కారణము.

మంత్రీ—ఇంద్రదత్తబంధనము, ధనసంచయగ్రహణముఁ జేసి కృతకృత్యుడనై కతిపయదినములలో నేను రాజసన్నిధి కరిగెదను. నీ విచ్చటనే యుండి పులిందదేశముఁ బరిపాలించుచుండుము. మీఁద నెల్లశుభములు రాఁగలవు.

[అపుడు కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కంచు—దేవా! జయము. జయము. సేనాపతిసమన్వితుడై పులిందరాజు వచ్చి యున్నాఁడు.

మంత్రీ—యథోచితముగాఁ బ్రవేశనెట్లుము.

కంచు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మంత్రీ—ఉగ్ర! సేన ! ఆయుధహీనుం జేయువఱకు సామవాక్యములే ప్రయోగింపకలయునుమా !

తే॥ గీ॥ మృదుకచోగుంభశలచేత మెత్తబఱచి

పిదప బంధింపకలము నీపృథివిపతిని,

మొదల నాగస్వరం బూది బుజ్జగించి

యకల నహితుండికుఁడు పాము నడఁచుఁ గాదె.

27

[అపు డింద్రదత్తుఁడు నతని సేనాపతి యగువజ్రభాహుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

ఉగ్ర—పులిందరాజునకు స్వాగతము !

ఇంద్ర—అమాత్యభాగురాయణున కభివాదనము సేయుచున్నాను.

వజ్ర—మీయుభయులకు విజయ మగుఁగాక!

మంత్రీ—రాత్రి ప్రాద్దు పోయినపిదప నిన్ను రావించి నిద్రాభంగముఁ గలిగించుట నాకు విచారకరముగా నున్నది.

ఇంద్ర—కుంతలసార్వభౌమ మహామంత్రీ యగు నమాత్యభాగురాయణుఁడే నిద్రఁ గోల్పోయినప్పుడు నానిద్రాభంగ మెంత!

వజ్ర—రాజకార్యములు నిద్రొం దవ్వుగఁ దోలను.

ఇంద్ర—విచ్చుకత్తులు బూని మందిరముల రక్షించువీరభటులం జూచి నిద్రాణి వత జడిసి పాటిపోయి రమ్మని యాదరంబునం బిలుచువఱకు రాదు.

ఉగ్ర—కత్తు లనుటచేత జ్ఞప్తికి వచ్చినది. చంద నావతీపురమునఁ గత్తులు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనవి జేయుదురట నిజమా ?

వజ్ర—రాజధాని యగుకుంతలపురంబున నున్న పనివొడకంటె మాచందనావతి యం దెక్కువ నేర్పులు లేరుగాని మంచికత్తులు చేయువారు గలరు.

ఉగ్ర—నాకును నమాత్యభౌగురాయణునకును జేటియొకకత్తి గావలెను. చేయింపగలరా ?

వజ్ర—ఆహా ! మేము చేయించెడిదేమి ! మీయాజ్ఞయే చేయించును.

మంత్రి—చేయించుట కాలస్య మగు నేమో ?

ఇంద్ర—అట్లయిన మాయరువురకత్తులు మీరు కానుకగా గ్రహింపుడు. మేము కొత్తవి మరలఁ జేయించుకొనియెదము.

మంత్రి—అయ్యో ! మీకు హస్తాలంకారములై యరాతిప్రాణానల కాలభుజంగములై రత్నఖచితములై యత్యంతప్రియములై నఖడ్గములను మీహస్తములనుండి గ్రహించుట మీకుఁ గష్టముగా నుండు నేమో యని సందేహించుచున్నాను.

ఉగ్ర—అట్టిసందేహములు మీయెడల వారి కుండవు.

ఇంద్ర—పరమసంతోషమున నాఖడ్గము నమాత్యభౌగురాయణునకు సమర్పించుచున్నాఁడను.

వజ్ర—కుంతల నేనాపతికి నాకరవాల మిదే కానుకగా నిచ్చుచున్నాఁడను.

మంత్రి—ఇంద్రదత్త ! ఈఖడ్గము మనమహామాలిన్యములను భేదించుఁగాక.

ఇంద్ర—అవి యిప్పుడు లేవు. ముందుఁ బుట్టవు.

మంత్రి—ఉగ్ర సేన ! ఈరెండుఖడ్గముల నతిశ్రద్ధతో నీవు సంరక్షింపుము. కుంతలమున కరిగినపిదప నాఖడ్గము నాకప్పగింపుము.

ఉగ్ర—చిత్తము. (అని ఖడ్గములదాచుచున్నాఁడు.)

ఇంద్ర—మిత్ర ! కేయి యింత ప్రొద్దుపోయినపిదప నన్ను రావించినకారణ మేమి ?

మంత్రి—మహారాజుగారు కొన్ని విషయములు నిన్నడిగి వానికి నీ వేమిప్రత్యుత్తర మిచ్చెదవో తెలిసికొని రమ్మనెను. అవి పరమరహస్యములు. అన్యలు వినఁ దగినవి కావు.

వజ్ర—దేవా ! నే నావలకుఁ బోయెదను.

ఉగ్ర—దేవరవారిసెల వైసప్పుడు వచ్చెద. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇంద్ర—మహారాజుగారిపలుకులు వినఁ గోరుచున్నాఁడ.

మంత్రి—ఇంద్రదత్త ! కొంత కాలమునుండి కుంతలసార్వభౌమునియెడ నీవర్తనము వేలుభంగిగా నన్న దని మహారాజుగారికే తోచినది. ఆగర్వము నీకుఁ దగునా !

మ. నిను లొకం బెటువంటిధన్యుఁ డనినకొ నీ కెంతయైశ్వర్య ముం

దిన నీనడనుఁ డెతిశూరుఁ డయినకొ నీ వెంతసత్కీర్తి గాం

చిన సామంతనృపాలకుండవె గదా శ్రీకుంతలతోజినా

ధున కారాజును బూరికైనఁ గొన వీద్రోహంబు సామాన్యమే!

ఇంద్ర—(అశ్చర్యముతో) మిత్రమ ! ఎంతమాట ! నేను మహారాజును బూరికైనఁ గొనుటలేదా? మనోవాక్కాయకర్మముల నే నెన్నఁడు సార్వభౌమునియొడ్రోహముఁ దలఁపలేదు. దుష్టనరసర్పములు తీనిచెవిచెంతఁ జేరి కొండెపువసము బోసి యుండుటచేత మహారాజుగారిమన స్సెట్లు జెడియిందవచ్చును. ఆమహారాజుమనస్సు వక్క మైనప్పుడు నీవైన దానిని సరిజేయవలె?

ఉ. కుంతలరాజపుంగవునకున్ సరిగా నరిగాపు లైనసా

మంతనృపాలకుల్ గలరు మాన్య లనేకులు, వారిలోన నే

నెంతటిభక్తియుక్తుడన యెంతవిధేయుడనో వసుంధరా

కాంతుఁ డెఱుంగఁడొక్కొ చిరకాలపుమంత్రిని నీ వెఱుంగవో.

మంత్రి—నీయవిధేయతకు నిదర్శనములు గనఁబడుచుండఁగా నేను మహారాజుతో నీపక్షమున నేమని మనవి జేయుదును?

ఇంద్ర—అట్లైన నానిదర్శనము లేవో యనఁ గోరుచున్నాఁడ.

మంత్రి—అందు మొదటి దిది—నీవలెనే సామంతులై విధేయులైన యాటవిక రాజులను మహారాజుగారియాజ్ఞ బడయకుండ బాధించితి.

మ. అరిగాపుల్ చిరకాలమిత్రులును మా మామర్థముల్ లేనిపా

మరు లాభాగ్యవిహీను లౌజడులఁ గొంపల్ దోచియుం గాల్చియున్

హరిణంబుల్వలె వేటలాడియును నీ వంతంబు నొందించి తె

వ్వరు ని న్నాపని నేయఁగాఁ బనిచిరో వాక్రువ్వమీ యిత్తఱిన్.

ఇంద్ర—ఇంతేగదా నా నేరము?

మంత్రి—మఱి యెండు గలదు విను—

మ. అవనీనాథుఁ డెఱుంగకుండఁగ రహస్యప్రక్రియన్ బెంచుకొం

టివి నీ వొక్కకుమారుఁ బూర్వపరిపాటిం దప్పి యట్లెల జే

యవలెన్ గుంతలభూమిపాలకుఁ డనూయాగ్రీష్ఠుఁ డై నీతనూ

భవునిన్ గారియవెట్టు నంచు మదిలో భావించితే జెప్పుమా.

ఇంద్ర—అయ్యా ! నావిన్నపముఁ జిత్తగింపుఁడు. కొండరాజులు నాచిన్న నాటనూండియు మీరాజ్యపుసరిహద్దులలో నుండి సామంతనృపాలకులదేశంబులం బడి గృహారామక్షేత్రంబులు దోచుకొని ప్రజలకుఁ గలిగించినయలజడి యింతింత యనరాదు గదా ! ఈవిషయములు సామంతరాజులు మీకు విన్నవింప మీరు పలుమాట లాకొం

జేదొరమూఁకలను మీయిచ్చకచ్చినశోభంగున మర్దించి బుద్ధి నెప్పి కుంతలేంద్రునకు వి
శేయులుగఁ జేయు మని నాతో స్వయముగాఁ జెప్పటయె గాక యెన్నోసారులు వ
ర్తమాన ముచిరి. ము న్నొకసారి కుంతలనైన్యంబుల వారివైకి మీరు పంపితిరి గాని
యాసేనలు కొండదొరలదాడి కోర్వలేక పరాజయము నొందెను. ఆమాట మీ రెఱుంగ
నిది కాదు. ఆదురాత్ములు గావించుపీడలు సహింపలేక మున్ను మీరు పలుసారులు వా
రిని దండింపవలసిన దని చెప్పియుండుటచే మేము వారిపొగ రడంచి వారివలన మేము
గ్రహించినయర్థంబుల మీకును తెలికిని గానుక బంపితిని. ఈయాటవికులం గెలిచి కుం
తలేంద్రునకు మేము మహోపకారముఁ జేసితిమి గాని యపకారముఁ జేయలేదు. ఆదురా
త్ములు మాయామర్మములు లేనిమూర్ఖు లని మీ రిప్పుడు జాలినొందుచుండిరి గాని వా
రు గావించుదుర్మయంబులు గన్నులారఁ జూచిన మీ రిట్లనరు. వారు నేల మంగలంబు
నం బెట్టి వేచిరి. రాచబాట లరికట్టిరి. స్త్రీలం జెఱుఁ బెట్టిరి. వారిచేఁ జిక్కినమంద
భాగ్యులను వారు దేవతలకు బలియొసంగిరి. ఇండ్లు దోచికొని కాల్చిరి. ఇండ్లు దోచు
కొన్నప్పుడు ద్రవ్యముఁ జూపు మని గృహయజమానులను జిత్రహింసలు జేసి వారికట్టె
దుట వారిపసిబిడ్డలను దుత్తునియలుగా నణికియుఁ జిచ్చనం బడవైచియు నతిఘోరకృ
త్యములు జేసిరి. అట్టిదుష్టులు మీమెప్పులకు మీప్రశంసలకుఁ బాత్రము లగుట నాకు
మిక్కిలి యక్కజముఁ గలిగించుచున్నది. ఇంక నాపుత్రస్వీకారవిషయమై యొక్క
మాట చెప్పెదను. సామంతనృపాలకులు పుత్రస్వీకృతిఁ జేసికొన్నప్పుడు సార్వభౌము
నియనుజ్ఞఁ బడయుట యాచారము గాదు. నే నొక్కడనె గాదు. ఇదివఱ కెందఱో
సామంతులు కొడుకులం బెంచుకొనిరి. వారు మీయనుజ్ఞఁ బడయలేదు. ఏల బడయలే
దని మీ రడుగలేదు. ఈధర్మసూత్రములు నానిమిత్తమై నిర్మింపబడిన వని తోచు
చున్నది.

మంత్రీ—ఏమేమీ ! కుంతలసార్వభౌమునకు నీవు మహోపకారముఁ జేసితివి
గా! నీవంటిమంద్రప్రజ్ఞునిసహాయ మ పేక్షించుటకు మహారా జుంత దుర్బలస్థితిలో లేడు.
ప్రతాపవదుర్విదగ్ధుం డగుచంద్రహాసకుమారునిం జూచియు శౌర్యహీను లైనయా
టవిక రాజులం జంపి పడసినవిజయంబులం దలంచియు గగ్నోన్మత్తచిత్తుడ వై నీయంత
రిమును సార్వభౌమునియంతరమును నెఱుంగక యధేచ్ఛముగఁ బలుకుచున్నవాడవు.
పుత్రస్వీకారసమయమున రాజాజ్ఞఁ బడయుట యాచారము కాదో? ఈధర్మసూత్రములు
నీనిమిత్తమై నిర్మించితిమా ? ఉగ్రసేనా ! చూచెదవేమి ?

[అపు డుగ్రసేనుఁడు భటులుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉగ్ర—ఇంద్రదత్త ! నీ విష్ణుడు చెఱిలో నున్నవాడని తెలిసికొనుము.

[కొందఱుభటు లింద్రదత్తునిచేతులు వెనుకఁ గట్టుచున్నారు]

ఇంద్ర—నన్నేల మీరు చెఱఁ బెట్టుచున్నారు ?

మంత్రి—రాజద్రోహమునకు.

ఇంద్ర—రాజద్రోహమా ! అది మాయంటికుక్క కయినను లేదు. మహారాజు లకడ మంత్రుల మనుషేరువెట్టుకొని దుష్టత్రైంబులం బన్ని యానృపాలసింహముల నిజ మాయావాగురలం బడ్రోచి వారిమనస్సులు విఱిచి ప్రజలకును వారికిని విరోధములు గల్పించి దేశమునందు శాంతి నెలకొల్పుటకు మాఱు నలజడిఁ గలిగించునట్టి దుష్టపరిపాలకులే రాజద్రోహులు, దేశద్రోహులు నగుదురు గాని మావంటివారు గారు.

మంత్రి—ఏమీ ! మేమే రాజద్రోహులమా ? జాగ్రత్త ! నాలుకఁ గోయించి తలఁ ద్రెవ్వ నేయించి, చేతులు ఖండించి చిత్రవధ జేయించెద.

ఇంద్ర—ఇది నీకుఁ గ్రొత్తపని కాదు. పరమేష్ఠి విష్ణుచిమకూచిమొదలగు మహావ్యాఖలను సృజించినట్లే జననాశనమునకై యొకానొకప్పుడు నీవంటిదురాచారులను గూడ సృజించుచుండును. నీచిత్రవధలు మాకు భయజనకములు గావు. ఏలయన.—

మ. నినుఁ గొండాడినసాతకంబునకు ఖండింపం దగున్ నాల్క, నీ

కు నమస్కార మొనర్చుదోసమునకున్ గోయన్ దగున్ గేలు, వం.

గి నతుల్ నీ కొనరించుహేతువున శిక్షింపం దగున్ శీర్షమున్,

దనదుష్కర్మఫలంబులన్ గుడువకుండ న్యచ్చునే యేరికిన్.

32

మఱియు,

తే. గీ. జంతువులజీవనస్థితి జాగరణము

కాలధర్మంబు నొందుట గాఢనిద్ర

మేల్కొనుట పునర్జన్మంబు, మృత్యు వనిన

వెఱపు గల్గు నుమ్మి వివేకులకును.

33

ఈగ్రంథమునకు మొదట నీ వాడినప్రియభాషణంబులు వీరికలు గాఁబోలు. ఈ నాటకంబునకుఁ జంద్రహాసప్రేషణము పూర్వరంగము గాఁబోలు ! ఖడ్గగ్రహణము ప్రస్తావన గాఁబోలు ! ఆహా ! గొప్పకుశిలవుడవు. ఓహో ! ఏమిప్రేమ నభినయించితివి ! హృదయమున నెంత విస మున్నది ! నిరాయుధుం జేసి బద్ధుం జేయుట నిలువెల్లఁ బిఱికికండలు గలనీవంటిపంద కుచితమైనపని. శూరుడవైన, సత్కులజాతుడవైన, సభి మానలవము నీహృదయంబున నున్న నాకరణాలము నా కెచ్చి బంధింపుము. చీ ! ఆడుది యైన నీకన్న యోగ్యురాలు, సర్పములు, బెబ్బులులు మొదలగుధుష్టజంతువులను గ్రౌర్య

మున నీతోఁ బోల్చుట వాని నవమానించుట. నీతివిహీనుఁడ వైననీవు మహారాజామా
త్యుఁడ వయ్య నాకంటి కొక్కపురువులాగునఁ గనఁబడుచున్నాఁడవు.

మంత్రి—ఉగ్ర సేన ! పరాభకగ్రహవిప్రుఁడై యొడ లెఱుంగక ప్రేలుచున్న
నీదురాత్ముని నావలగదిలో బంధింపుము. సింహశార్దూలాదిఘాతుకజంతువులను మాయా
ప్రయోగములచే సాధించుట ధర్మవిరుద్ధము కాదు.

ఉగ్ర—అది యెన్నఁడు ధర్మవిరుద్ధము గాదు. మీవంటివారు ధర్మవిరుద్ధము
చేయుదురా ?

ఇంద్ర—నీముఖసందర్శనము మహాపాతకహేతువు. కావున న న్నావలకుఁ
గొంపోవుట నా కుపకారము.

ఉగ్ర—నీ కుపకారము సేయుటే మా సంకల్పము. రా.

ఇంద్ర—ఇదే వచ్చుచున్నాను. పద. పద. (తనలో) అహహా ! విశ్వర్యము
లెంతచంచలములు!

గీ. తుణముక్రిందట నొకమహీకాంతుఁడ నయి
యపుడె కారాగృహంబున కతిధి నైతి
తుణములో నెండ తుణములో గాలివాన
కలిమిలేములు కావడికడవ లరయ.

3

అహా ! ఈదురాత్ముఁడు మా చంద్రహాసున కేమియెగ్గు దలఁచి కుంతలంబున కం
నోగదా ! నావిషాద వతనియాపదఁ దప్పింపఁ జాలదు. ఈశ్వరేచ్ఛ యెట్లున్నది
యట్లు జరుగు.

క. అమృతంబు విషప్రాయము
కమలాక్షునికరుణ దొఱఁగుకాలమునందుకొ
గమలాక్షునికృప గలిగిన
నమృతం బగు విషముసయిత మరనిముసమునకొ.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

మంత్రి—(తనలో) ఓయాశా ! నీప్రభావము వర్ణనాదుస్సాధ్యము కదా !
మ. జనహింసల్ ప్రియభేలనంబు లగు, వాంఛల్ హెచ్చు నీ వావహిం
చినవేళకొ హృదయంబు తాయి యగు దాక్షిణ్యంబులే శ్మేదకా
మన సాక్రొధమహిగ్నికిం గొలిమి యై మండుకొ విజృంభించి నం
దనులుకొ దండ్రులు నన్నదమ్ము లనుభేదం బుండ దింతేనియుకొ.
ఓభగవతీ ! భక్తాభీష్టప్రదాయినీ ! కార్యాయనీ !

గీ. చందహాసశోణితబిందుసమితి యనెడు
పూల మును నిన్ను నర్చింపఁ బూనియుండ
హంత లొనరించి రంతరాయముల నిపుడు
నేతు నిర్విఘ్నముగఁ బూజ చిత్తగింపు.

37

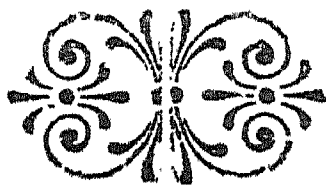
గీ. భాగురాయణచరిత్రప్రబంధమందు
ముగిసె మూడంకములకథ ముచ్చటొదవ
నాలుగవయంక మాడును నాసుతుఁడు
మాయలను బన్ని చంద్రాస్తమయమునందు.

38

ఈరాత్రి జరుగుదోపుడులోఁ జిక్కెడు ద్రవ్యంబు నుగ్రసేనుఁడు గాని, బంట్లుగాని
హరింపకుండ నేను వేయికన్నులఁ గనిపెట్టుకొని యుండఁగలయు.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది తృతీయాంకము.

చతురచంద్రహాసము

—:0:—

చతురాంకము.

[అప్పుడు చంద్రహాసుడును చారాయణుడు డను కందుకియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

చంద్ర—చారాయణా! పరిజన మాచెట్లకిందఁ బటకుటిరములలో విడిసి యున్నది కదా! నేను తుణకాల మీయద్యానవనమున విహరించి పథిశ్రమఁ బాపి కొనియెద. ఇందు మనము ప్రవేశింపవచ్చు నేమో వనపాలకుల నడుగుము.

చారా—కుమారా! అట్ల చేసెద. ఓయీ! వనపాలకా! ఈయద్యాన వన మెవ్వరిది? మే మిందుఁ బ్రవేశించి తుణకాలము క్షత్రమింపవచ్చునా? ఏమను చున్నావు! ఇది యమాత్యభాగురాయణునితోటా! ఇందు యథేచ్ఛముగా మేము విహరింపవచ్చునా! సరి సరి! మంచివాడవు! కుమారా! రమ్మ. వనము బ్రవేశింతము

చంద్ర—చారాయణా!

క. తనయింటికి నతిథులమగు

మనకును స్వాగత మొసంగ మలయానిలునికొ

వనలక్ష్మి పనుచుచున్నది

యనుపమసుగంధ మనెడునర్ఘ్యముతోడకొ.

చారా—కుమారా! అందుచేత వనలక్ష్మి నీ కిప్పుడు దగ్గనీయురాలు.

చంద్ర—అయ్యా! ఈవనరామణీయక మెంతచూచినఁ దనివిసనక యున్నది.

సీ. ఎండ గన్నడకుండ నిలఁ గ్రమ్ముకొను చెట్లనీడలు వెడదపందిళ్ళు గాఁగఁ

జెలఁగి యిట్టటుఁబాటు చిలుకలబారులు పచ్చనితోరణప్రతతి గాఁక

వనదేవతాదంతపైఞ్చరిఁ దీనరారుపూలు ముత్తియములస్రాలు గాఁగ

గుకలజన్మానందసంధానకరము లౌ పరభృతస్వనములు పాట గాఁగ

బూదుమారంబు మైఁ జల్లు బుక్క గాఁగ

నవివసంతోత్సవంబున నతిశయిల్లి

డ
మ
వన
ల
నని
క్షణ
మండ

యమలీనద్విజసంతర్పణములు గలిగి

యీవనము బొల్చుఁ బెండ్లివారిల్లుబోలె.

2.

చారా—పెండ్లికొడుకుఁ బెండ్లిమాతరుఁ డేని పెండ్లివారిల్లు శోభిల్లుదు గదా!
కావున నీపందిళ్ళనడుమ నిలిచిన నీవు పెండ్లికొడుకు వని తలంచెదను.

చంద్ర—కన్యాప్రదాతలు మనకొఱ కిక్కడ సిద్ధముగ లేరు.

చారా—అది నీ వెట్లు చెప్పఁగలవు. మహారాజసందర్శన మెట్లు పరిణమించునో?

చంద్ర—ముదిమిచే మతి చలించి యసందర్భములు పలుకుచున్నావు. ఇంక నీ
పలుకులు గట్టిపెట్టి వనసౌందర్యముఁ జూడఁము. ఈమహిజములు సకలాలంకారములు
దాల్చినయంగనల ట్లున్నవి. ఇదియెల్ల వసంతునిప్రభావము గదా!

మ. తనరాజ్యంబున నున్నవృక్షములు సైతంబుం గడున్ శోభమై
దనరంగా వలె నంచు నెంచుచు వసంతత్మాతలేంద్రుండు క్రొ
న్ననబొంపంబుఱతో వినూతనలతాంతశ్రేణితోఁ బండ్లతోఁ
దనరం జేసె మహీరుహంబుల నిజౌదార్యంబు శ్లాఘ్యంబుగన్.

3.

చారా—కుమారా! ఈపువ్వువోట నాకంటికి—

గీ. కుసుమదుండు వసంతుండు గురువు గాఁగఁ

జిలుకలును గండుఁగోయిలల్ శిష్యతతిగఁ

దన్మృదుత్తులు నుదనవేదముగ నహహ

కామశాస్త్రకళాశాలగతిఁ దనరెచ్చె.

చంద్ర—ఇది నాబుద్ధికి సిద్ధాశ్రమమువలెఁ దోచుచున్నది. ఎందుచేతనన,

మ. చరికిన్ జానకు నెండకున్ వెఱపు లేకం బేనియన్ లేక యా

కలముల్ దించు దిగంబరాకృతి నా జ్ఞావాసముం జేసి ని

చ్చలు నానందముతోడ మాధవపద బ్రాతద్వయిం గొల్పుచుం

గలకాలంబును నీహంగములు వానశ్రస్థుల ట్లుండుటన్.

5

చారా—కుమారా! ఈపులుగులు మిక్కిలియాశ్మగౌరవముఁ గలజంతువులు
నుమి! ఎట్లనఁ—

మ. తలిదండ్రుల్ శ్రమజెంది కూరిచినవత్తం బిచ్చి పోకున్న లా

కుల యాచింపక బంధుసంతతికి వ్రేఁగుంగాక యెల్లప్పు డె

క్కలనే నమ్ముక పొట్టపోసికొని వేడ్కం బ్రొద్దులం బుచ్చెడున్

గలిమిం ద్రుళ్ళక లేమిఁ గుండక కడున్ సంతుష్టచిత్తంబులన్.

6

చంద్ర—చారాయణా ! అంతేకాదు. పరోపకారార్థ మిదం శరీర మ్మను
మాట యీపులుగులయందు సార్థక మగుచున్నది. ఎట్లంటేని,

మ. తమగానామృతధారచే నరులకోత్రప్రీతి గావించెడుకొ

దమమాంసం బిడి చంపుచున్న నరుమేనం గండలం బెంచెడుకొ

దమచర్మంబులఁ గోళ్ళ నద్భుతపదార్థవ్రాతముం గూర్చుకొ

ఘృము శీఘ్రులజీవితంబులు తదన్యంబు ల్గడుకొ వ్యర్థముల్.

7

చారా—కుమారా ! ఎంతసేపు నీవిహంగములనే మెచ్చెదవు గాని యాతుమై
వలం జూడవేమి ?

గీ. విరహిణీజనంబులమీఁద విచ్చలవిడి

యలరువిల్లుఁడనెట్టి యహంకరించి

చెఱుకుగడతుపాకులనుండి చిమ్మునట్టి

గుండబా రన నీతేఱిగుంపు లలరు.

8

చంద్ర—ఓ యీ ! ముసలివాఁడ వైనను శృంగారరసాసక్తి నిన్నింకను విడువ
లేదు. ఇది నా కట్లు తోచుట లేదు. వసంతుని కతిథు లైనబ్రాహ్మణులవిధమున నా
కంటి కివి యగపడుచున్నవి. చూడు—

మ. వెలయంగా మనుపద్విజాళిక్ లతాపిఠంబులం బెట్టి య

య్యలరుండేనియపానకింబు లిడి దాహం బంతయుం దీర్చి య

వ్వల లేదెమ్మెరవీవనకొ విసరి సంభావించి వైశాఖపూ

జలు గావించు వసంతుఁ డెంతయు యశస్సంసాదనోత్సాహి యై.

9

చారా—కుమారా ! పడుచువాఁడ వైన నీకు శ్రవణానందకరముగ నుండవలయు
నని వణకనము శృంగారగసప్రధానము జేసితిని గాని నాకోఱుకుఁ గాదు. ఈచమత్క
రము జూడు—

గీ. పల్లవసమాగమంబున నుల్ల మలరి

వీనుదోయికి మిక్కిలి విందు గాఁగ

సాడుకోయెలవెలయాండ్ర పాటలకును

శ్రుతు లొసఁగుచున్న వీతేంట్లు రుతులచేత.

10

చంద్ర—చారాయణా !

గీ. కడుపు నొండంగఁ బూఁదేనెకల్లు ద్రావి

క్రొత్తవార లున్నా రనుగొంతు లేక

వదరుచున్నట్టి తుమ్మెదకడుపుఁ జూడు
చెనఁటిత్రాగుఁబోతుల కెందు సిగ్గు గలదె.

11

చారా—ఇందుచేత నే మద్యపానము నిషిద్ధ మైనది.

చంద్ర—చారాయణా ! మార్గాయాసముచేత బడలియున్న నాయంగములు
విశ్రాంతిఁ గోరుచున్నవి. కావున విశ్రమించుటకు నా కేదైనలతాగృహము జూపుము.

చారా—(ఇట్టటుఁ జూచి) కుమార ! అదె చూడు. భానుకిరణదుర్భేద్యముగ
నున్నయాలతాగృహము నిజపుష్పసౌరభంబులచేత నిన్నుక్తడకుఁ బిలుచుచున్నది.
అందు మెత్తనిపూసెజ్జకూడ గలదు. అం దించుక సేపు విశ్రమింపుము. నేనును నీలాన
నీరాక యమాత్యభాగురాయణునిపుత్రున కెఱిఁగించి వచ్చెద.

చంద్ర—ఆతీవచప్పరము మిక్కిలి రమణీయముగ నున్నది. పద వెళ్ళుదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

[అంతట విషయయు సఖి యగు కాంచనమాలయుఁ బ్రవేశింతురు.]

విషయ—సఖీ ! కాంచనమాల ! నీమాటకు నే నేమిప్రత్యుత్తరము జెప్పఁ
గలనే ? నా కేమిచేయుటకుం దోచకున్నది.

తే. గీ. తల్లిదండ్రులయానతి దాటఁ జాలఁ

దలిరువిల్తునిదాడికిఁ దాళఁజాల

నెమ్మనమ్మునఁ గోర్తెలు నిలుపఁజాల

సిగ్గుపెంపున మీతోడఁ జెప్పఁజాల.

12

కాంచ—చెలీ ! విషయా ! నాకడ నీ కంతసి గ్గేలనమ్మా ? చేటికలమసస్సు
లంతఃపురాంగనలమనోరథములు దాచుకొనఁదగినబరిణలుకదా !

విషయ—సఖీ ! ఎఱుఁగుదును. నీకడ నున్నచనవు నాకు మఱియెవ్వరికడను
లేదు. నీ కెఱిఁగింపఁ గూడనివిషయములు నా కెవ్వియు లేవు. ఆడుబిడ్డలమీఁదఁ
దండ్రు కెంతయధికార మున్నదో చూడు—

తే. గీ. కన్నెమన సెట్టు లున్నదో కన్గొనకయె

యిచ్చవచ్చువానికిఁ దండ్రు యీయవచ్చు ;

ఆవుదాన మిచ్చెడునప్పు డమ్మునపుడు

దాని నడిగి యిచ్చునె యజమానుఁ డెందు.

13

కాంచ—చెలీ ! నిన్నంతగారామునఁ బెంచినమీనాయనగారు నిన్నుఁ బశు

ప్రాయముగఁ జేయునా ?

విషయ—చేయకేమి ! పాత్రాపాత్ర లెఱుంగక పవిత్రచరిత్రము లేనిబాహ్య
ణునకు గోదాన మిచ్చినట్లే యేదో స్వప్రయోజనము మనస్సులోఁ బెట్టుకొని నన్నుగ్ర
సేనున కియ్యఁ దలంచుచున్నాఁడు. చండాలుని సమీపింప నొల్లనిఛాందసుఁడట్లు నా
మన స్సుగ్ర సేనునికడకుఁ బోవకున్నది. వనస్సాన్నిధ్యము గలిగినపిమ్మటఁ గదా శరీర
సాంగత్యము. కూటమునం దనురాగము ప్రథానము.

క. అనురాగం బనియెడల

క్షను ననవిల్తుఁ డనుస్వర్ణకారం డనికిం

మనఁట వధూవరహృదయము

లను గదలీఫలయుగంబులాగునఁ జెలియా.

14

కాంచ—చెలీ ! నే నది యెఱుంగకపోలేను. అనురాగము లేనివానిపై మనసు
నిల్చు మని కన్య నడుగుట పల్లమునుండి మెరకకు నీటికాలువఁ ద్రవ్వుట.

విష—ఓసీ ! యెఱిఁగి యెఱిఁగి యుగ్రసేనునిమీదఁ గూర్చి నిలుపు మని యె
ట్లుపదేశించితివే ?

కాంచ—మీనాయనగారు చెప్పమన్నమాట జెప్పితిని. నీవు చెప్పినయుత్తర
మాయనతో మరలఁ జెప్పెదను.

విష—నాయనగారు చెప్పవచ్చును. నే నేమని యుగ్రసేనుని వరింతునే ?

మ. ఎలపాయంబును జూచి మేల్పడుదునో యీతండు మేలొగొనం

బులపోవంచును జెట్టబట్టదునో గూపుం జూచి కామింతునో

క్షలముం గన్గొని వానిఁ జేరుదునో నామక నచ్చుసల్లక్షణం

బులలో నెయ్యది యున్నదో యట నిజంబుం జెప్పవే నెచ్చెలీ.

15

కాంచ—కన్య క పేక్షజీయము లగులక్షణము లేమియు వానికడఁ గనంబడవు.

విష—చెలీ ! ప్రపంచమున ననేకు లిట్లే తమబిడ్డలను ధనకాంక్షచేతను మో
మోటచేతను బంధువులనిర్బంధముచేతను ననురూపవరాస్వేషణము సేయఁజాలకపోవుట
చేతను వరునకుఁ దగినకట్నములు గానుకలు నిచ్చుటకుఁ దగినసామర్థ్యము లేకపోవుట
చేతను,

సీ. పూటకు గతిలేనిపుట్టుపేదను నైన విద్దె యెఱుంగనిమొద్దు నైనఁ

బసయెల్ల దూలినముసలిదయ్యము నైన నెన రొకించుక లేని నీచునైనఁ

దలలు మార్చెడుజగద్వంచకాధము నైనఁ గులగౌరవము లేనికూళ నైన

వినయగుంపద లేనివీటిఁడి నైనను బరమలుబ్ధుం డగుపాపి నైనఁ

బ్రాణమిత్రుఁ డంచుఁ బ్రాతఁచుట్ట మటంచుఁ
గట్టిపెట్టుచుందుఁ గన్నియలను
నెట్టివారి కైన హితము లోఁ దలఁపక
తల్లిదండ్రు లార ! దయ నొసంగి.

16

కాంచ—అమ్మా ! యెవరో కొందఱు గాని యంత అట్లు చేయుదురా.

విష—కొందఱు గాదు. ఆ నేకులు చేయుదురు. నీ వన్నట్లు కొందఱు అయినను, మాతండ్రి యాకొందఱిలోఁ జేరినవాఁడు. చెలీ ! నిష్పక్షపాతమనస్సుతో. నీ వొక్క మాట చెప్పవే. అతనిమొగ మైనఁ జూడ నొల్లనిదానను వానిపాణిగ్రహణ మెట్లు చేయుదు నే ? అతనితో నెట్లు గాపురము సేయుదు నే ? వానిచెట్టఁబట్టుట దున్నపోతు జెట్టఁబట్టుట గాడా ! చెలీ ! నాజనకుఁడు నిద్దురవోవుతఱి నన్ను నీట విడుచుట మేలు. విసుము వెట్టి చంపుట నామ మహాపకారము. ఒక్కసారి కూరఁబెట్టమనఁగో, గుత్తుక గోయుట మిక్కిలిప్రియము. ఓసీ ! నానిశ్చయము త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నాను వినుము.

తే. గీ. పసపుబాం దని మెడ కొక్కపలుపుఁ బుట్టి
కా దనక యుగ్ర) నేనుఁడ న్నంబమునకుఁ
గతినుఁడై నన్ను మానుయ్య గట్టు నేని
నదియె యురిత్రా)డు నామెడ కంబుజాక్షి.

17

కాంచ—సఖీ ! అమంగళవచనములు నోట రానీయకుము. అమ్మా ! నీమనో వ్యధ యంతయు నే నెఱుఁగుదును. నిజముగా నీతండ్రి నీకు మహాపకారము చేయుచు న్నాఁడు. ఈవిపత్సముద్రమునుండి నిన్ను విరజేర్పఁగల తెప్ప యేమున్నది ? ఈవినాహముఁ జేసికొనక తప్పదేమో యని నేను భయపడుచున్నాను.

విష—(కోపముతో) ఏమీ ! తప్పదా ? నా కీ యాపదఁ గడువంబెట్టఁగల నెచ్చెలులు మువ్వు రున్నారు.

కాంచ—ఎవ రా నెచ్చెలులు ?

విష—సఖీ ! మీరు గారు.

క. ఎన్నటికి దిక్కుమాలిన

కన్నెలపాలిఁటికిఁ గామగవు లామువురుక

మిన్నక విను చెప్పెద ని

పున్నది నీరున్నది విసుమున్నది నాకుక.

18

కాంచ—(చెవులు మూసికొని) సఖీ! అమంగళము ప్రతిహత మగుఁగాక సఖీ! ఆసన్నకల్యాణ మగు నీ విట్టిపలుకులు పలుకఁ దగదు. నీ కింతకష్టముగా నున్నదని విను నేని నీతండ్రి తన మతము మార్చుకొనవచ్చును.

విష—ఓసీ! నాతండ్రిమనస్సు వ్రజము. నాబాష్పజలముల నతి తడిసి మెత్త బడెదు. ఇంక నాయాశ లడుగంటినవి. ఈరాచకులమునఁ బుట్టుటకంటె నేపేదయింట నయినఁ బుట్టిన నింతకన్న సుఖపడుదునుగదా! కొట్టకొనకు నే నొకపక్షి నయి పుట్టి నను సుఖింతును. ఆహాహా!

మ. పులుఁగుంగన్నెలు తొంటిపుట్టువున నేపున్నెంబులం జేసెనో

తలిదండ్రుల్ నెల వీయకుండఁ దమలో దాంపత్యముల్ గూర్చు

చలరుంపి వెలతూఁగుటుయ్యెలలపై నవ్వారిగా నూఁగుచు

గలకాలంబును గరుచుకొనగుమ నానందాబ్ధి నోలాడెడుకొ.

19

కాంచ—సఖీ! రాచకన్నియలుమాత్రము తమతమయభీష్టములం బడయలేదా?

విష—వా రెంతయదృష్టవంతులో విదగ్ధరాజనందన యగురుక్మిణి నిజసోదరులు పశుపాలుం డని గోపాలదేవు నధిక్షేపించి శిశుపాలున కియ్యఁదలఁచినపుడు వారిసంకల్పము భగ్న మగునట్లు యదువంశజలధిచంద్రుం డగువాసుదేవునే చెట్టఁబట్టినట్లు, బలవంతుం డగుబలదేవుఁడు తన్నుఁ బాండవమధ్యమున కీయక దుర్యోధనున కీయఁ దలంచి నపుడు వాసుదేవానుగ్రహంబునఁ దనమనోనాయకుఁ డైనయర్జునుని సుభద్ర పెండ్లియాడినట్లు, నిజమనోరథంబుల సిద్ధి నొందించుకొనుటకుఁ దక్కినకన్యలకు సాధ్యమా? నారవతారపురుషుల నాశ్రయించుటచే వారు కోరినకోర్కె లన్నియుఁ బండినవి. అదియు నుంఁగాక వా రెవ్వరో యొక్క పురుషునిమీఁద వలపు నిలిపిరి. ఉగ్రసేనసాంగత్యము నా కక్కఱలే దనుచుంటిఁ గాని నే నింతవఱ కెవ్వరిపైన వలపు నిలుపలేదు. నీవలపుల కొకనమస్తారము.

తే. గీ. అతివ యుగ్రసేనపిశాచ మావహించి

పీడ నేయకుండిన నాకుఁ బెండ్లి వలదు

బ్రహ్మచర్యవ్రతము బూని బ్రహ్మవిద్య

నభ్యసించి నే నాగార్ధియట్లు లుందు.

20

కాంచ—చెలీ! నీ వింతకటకటంబడ నక్కఱ లేదు. నీయిష్టదేవత యైనకాత్యాయని యనుగ్రహమున నీవలపులకుఁ దావల మగువరుఁడు లభింపకపోడు. ఆమెకు మొక్కికొనుము.

విష—అనుదినమును మ్రొక్కుచు నేయుంటిని. ఇప్పుడు మఱియొక సార్ మ్రొక్కెద.

సీ. కడుపార నేదేవిఁ గాంచి కొండలరాజు వేల్పులగమిలోన వినుతికై
చెలువార నేదేవిచెయిబట్టి ముక్కంటి యొకయింటివాఁ డయియుండఁగలిగె
చనువొప్ప నేదేవి చంద్రార్థకోటిరుసరమేను జీలిచి యాకమించె
నెనరొప్ప నేదేవి నిర్జరావలిఁ బ్రోవ మహిషదానవు నాజి మట్టుపెట్టె

అ. వె. నభినగర్భరాణి నారాయణునిరాణి

యూడిగంబు నేయునువిద లెనతె

కట్టి యాదిశక్తి నభిలజగన్మాత

నభిమతార్థసిద్ధి కాశ్రియింతు.

21

కాంచ—సఖీ ! నీవు భగవతి యగుకాత్యాయని నక్షరపుష్పములతోఁ బూజిం
చితివి గాన నామె సంప్రీత యయి నీ కనుకూపవరుని నచిరకాలంబునఁ గూర్చు. నీ
మనఃభేదము కొంత శమించుట కీపువ్వుఁదోఁటలో నిటు నటు దిరుగుదము రమ్ము.

విష—సఖీ ! యీవిహారములు జనకుఁడు నామనంబునఁ గావించినప్రహారముల
వేదన నపనయింపఁ జాలవు. అయినం గొండొక పొద్దుపుచ్చుటకు నీవెంట వచ్చెద
నడువుము. (అని యిద్దఱు నడచుచున్నారు.)

కాంచ—కల్యాణీ ! వసంతమహారాజుపరిపాలనము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము
నుమీ ! ఇంతకుమున్ను వనభూములు బరిపాలించినశిబిరభూపాలుఁడు భూరుహప్రత
తికి మిక్కిలియాశలపాటు గావించి మోడుపఱచి యందు నివసించుద్విజావళి కన్నము
లేకుండఁ జేసి బహుశార్తిఁ గావించెను. ఈవసంతభూపాలుఁడో వనభూములు సకల
ఫలసమృద్ధములై ద్విజులకలకలనాదములు గలిగి శోభావంతము లై గురుడునట్లుజేసెను.
వెనుక దేశాంతరముల కరిగినద్విజశ్రేణి మరల వచ్చి యిందుఁ గాపుగముండెను.

విష—కాంచనమాలా ! ఈవసంతమహారాజు పరిపాలనమున నున్నయాద్విజ
శ్రేణి కెంతస్వాతంత్ర్య మున్నదో చూడు—

మ. అరి వెట్టం బనిలేదు స్వార్జితము కా నర్థంబులకై లంచ మె

వ్వరి కీ నక్కఱలేదు, మంత్రులమహాద్వారంబులకై నిల్వ న

క్రఱలే, దేయ్యని తోఁచునో యదియె పల్ల న్వచ్చు, బోవచ్చు నె

. వ్వరితోఁ జెప్పక యిష్టమాకడకు నీ స్వాతంత్ర్య మెం దున్నదే.

22

కాంచ—ఇట్టిస్వేచ్ఛ యేభూములలోను లేదు.

విష—సఖీ ! నాతోఁటలో నున్న పులుగుల కున్న పాటినుఖమయిన నాకుఁ
గలుగఁగీయక నాతండ్రి చంద్రహాసముతో నాగొంతుఁ గోయఁ దలఁచుకొన్నాఁడే.

కాంచ—చెలీ ! ఆచంద్రహాసమే నీకుఁ బూర్వదండ యగుఁగాక !

[అంతట లతాగృహమునఁ బండుకొని చంద్రహాసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విష—సఖీ ! సఖీ ! అటు చూడటా చూడు. అపువృత్తిరమునఁ బండుకొన్న వా రెవరె ?

కాంచ—(చూచి) కల్యాణి ! యెవరో కొత్తవార ట్లున్నారు.

విష—దాపునకుఁబోయి మేలుకొనియున్నాఁలో నిద్రించియున్నాఁలో చూచిరా.

కాంచ—(పోయి చూచివచ్చి) సఖీ ! గుట్టువట్టి గాఢనిద్ర బోవుచున్నారు. అతఁ డెవ్వారపురుషుఁడు. మనయూరు గాదు. మనదేశము గాదు.

విష—బ్రాహ్మణుఁడా, తదితరవర్ణస్థుఁడా ?

కాంచ—రూపరేఖావిలాసములం బోల్చి చూడ నతఁడు క్షుత్రియకమారు నట్లు తోఁచుచున్నాఁడు.

విష—ప్రక్క నెవరైన నున్నారా ?

కాంచ—ఎవ్వరు లేరు. సఖీ ! ఈప్రక్క లవహమతో నన్ను దడుపనేల? నీవు స్వయముగా వచ్చి యతనిం జూడుము.

విష—సఖీ ! పరపురుషునందశఁన వెట్లు చేయుదునే ?

కాంచ—నిదురించుచున్నప్పుడు చేయవచ్చును. అయినను జూచినపిమ్మటఁ బర పురుషుఁడు గాకపోవచ్చును.

విష—భావగర్భితము లయిన నీమాటలు గట్టిపెట్టి న న్నటకుఁ గొనిపోము.

కాంచ—సఖీ ! నిన్ను నే గొనిపో నక్కఱలేదు. నీయాశ్రమే ని న్నటకుఁ దోడ్పొనిపోవును. (అని యిద్దఱు లతాగృహము నవూపింతురు.)

విష—(చూచి) సఖీ !

తే. గీ. జనకుఁ డవతారముల నెత్తి జగతిఁ దిరిగె

నేటి కవతారములు దాల్చి యేనుఁగూడ

వసుధఁ జరియింపరా వని పంతగించి

మనుజుఁ డై వచ్చి-ట్టి మన్మథుఁ డితండు.

23

కాంచ—చెలీ ! నిజమే. సహధర్మచారిణి యయినరతీ దేవియు నతనితోఁ గూడ మహిమండలమున నవతరించి యుండుటంజేసి యా మెను వెదకికొనుచు నతఁ డిందు వచ్చి యుండవచ్చును.

విష—రతీ దేవి యెందున్నది ?

కాంచ—ఎందున్నదో యెవ్వ రెఱుఁగుదురు. ఇం దుండవచ్చును.

విష—(చిఱునవ్వుతో) చాలు ! నీపరిహాసములు.

కాంచ—పరిహాసము గాదమ్మా ! నేను నిజమే చెప్పితిని. మన్మథుఁ డున్న చోట నే రతి యుండును.

విష—సఖీ ! ఈపురుషరత్న మేవంశఖనియందు జనియించెనో కడుసార నీతనిం గని యేతల్లిదండ్రులు ధన్యు లయిరో యితనికి నివాసస్థానమై యేభూమి పుణ్య భూమి యయ్యెనో యీతనినామధేయముం దాల్చి యేవణము లక్షరము లయ్యెనో తెలియలేదుగదా !

తే. గీ. దానిపున్నెంబె పున్నెంబు, దానిచక్కఁ
దనమె చక్కఁదనము, దానితనువె తనువు,
దానిజన్మంబె జన్మంబు, వీనిఁ గూడి
యఖిలభోగంబు లేయింతి యనుభవించు.

24

మఱియు—

తే. గీ. అడవిఁ గాచినవెన్నెల యకౌవనంబు
పదటఁ గలిపినపన్నీరు భాగ్యరేఖ
శూన్యగృహగర్భవీపంబు సోయగంబు
ఈన్యపాలనందను వరియింపకున్న.

25

కాంచ—నామధేయాదు లీయనను లేపి కనుగొందమా ?

విష—సఖీ ! నిద్రాభంగము చేయరాదు. ఈయనవైఖరిఁ జూడ నధికపరిశ్రమ ముచే బడలినట్లు గనఁబడుచున్నాఁడు.

కాంచ—అట్లయిన నీయనవృత్తాంతము మన మెఱుఁగు పెట్టు ?

విష—ఆయనంత టాయన మేల్తాంచువఱకు తుణకాల మిచ్చట నిలిచి యాలా వణ్యసముద్రమున నోలలాడుదము.

కాంచ—ఆసముద్రతరంగములలోఁ బడి నీ వెక్కడికి గొట్టుకొనిపోవుదునో యని భయపడుచున్నాను.

విష—నే నెక్కడికిఁ గొట్టుకొనిపోను. ఇక్కడనే యుండును.

కాంచ—ఔనౌను. ప్రేమ యను జిగురుచే నీపాదము లీస్థానమున కంటుకొని యూడితాకున్నవి. కాదు కాదు. ఎవఁడో యశరీరుఁ డైనవిలుకాఁడు తనబాణపరం పరచేఁ గదలకుండ నిన్నరికట్టి యుండఁబోలు !

విష—సఖి ! నీయిష్టమునచ్చినట్లు నన్ననుటకు నీకు సమయము దొరకినది.

కాంచ—భగవతి యైనకాత్యాయని వెంటనే నీప్రార్థనము సఫలము జేసివది.

విష.—సఖీ ! యిల్లుకఁగానె||పండుగ గాలేదు. నావంటిమందభాగ్యురాలి కంతయదృష్టము పట్టునా ?

శా. ఈరాజన్యనికేలు వట్టుటకు మున్నే కన్య సద్భక్తిమై
నారాధించెనొ స్వణపుష్పములతో నాయద్రాట్కన్యకకై
గారుణ్యామృతవృష్టులం గురిసి యాకాత్యాయనీదేవి యే
నారీరత్న మనోరథాంకురముల న్నర్థిల్లఁ గాఁ జేయునో. 26

కాంచ.—కాత్యాయనీదేవికి నీయందు సంపూర్ణానుగ్రహ ముండుటచేతనే నీ మనసుకు నచ్చునట్టియనుకూలవరునిఁ జేయిబట్టుకొని తీసికొనివచ్చినట్లు నీయెలదోటకుం దీసికొనివచ్చి, మనసారఁజూచి యానందింపు మని నీకన్నులముందఁ బడవైచినది దేవి చేయవలసినపని యైనది. ఇక నీ పనియె కొఱత.

విష.—నాపని యేమున్నది ?

కాంచ.—నీగుణములచేత నితనిని బంధించి వశంపదుని జేసికొనుటే.

విష.—ఓసీ ! నీనోరు విశృంఖలమై వదరుచున్నది.

కాంచ.—అది కాలప్రభావము. మున్ను మాఁక లయినకోయిలలు వసంతమున వాచాలతఁ జూపవా ?

విష.—సఖీ ! చూడుచూడు. నిద్రలో నతఁడు మందహాసము చేయుచున్నాఁడు.

కాంచ.—కలలో నీవంటిరసికురా తెవ్వతెయో సరసోక్తులచే నతని నలరించి యుండును.

విష.—నీపరిహాసము పొరము మీతినది.

కాంచ.—నీమోహము వెల్లివిరిసినప్పుడు నాపరిహాసము పొరము మీఱదా ?

విష.—ఓసీ ! ఆయన యొత్తగిల్లుచున్నాఁడు. మెలఁకువ వచ్చునేమో యావ లకుఁ బోదము రా.

కాంచ.—మెలఁకువ రాలేదు.

విష.—ఓసీ ! ఒత్తగిల్లినప్పుడు ప్రకృతలోనుండి యేదో క్రిందఁబడినది. మడఁచిన భూర్జపత్రమువలె నున్నది చూడు.

కాంత.—ఔను ! అడుగులచప్పుడు గాకుండ బొటనవ్రేళ్ళమీఁద నడచి యా భూర్జపత్రముం దీసికొనివత్తునా ?

విష.—అది యేదో జాబై యుండవచ్చును. ఒకరిజూ బొకరు చూడఁ గూడదు.

కాంచ.—మన మాయనరహస్యములు దెలిసికోవద్దు. ఈయన యెవ్వఁగో తెలిసి

విష—అట్లయినఁ దీసికొనిరమ్ము.

కాంచ—(మెల్లగా నడచి భూర్జపత్రముం దెచ్చి) ఇదిగోనమ్మా ! ఇది యేదో లేఖవలె నున్నది.

విష—(పుచ్చుకొని చూచి) ఔ నే ! ఇది మాతండ్రివ్రాతవలె నున్నదే. ఈ లేఖ మాయన్నయైనమదనునికే వ్రాయఁబడినది. కాని, యీ నవమన్మథుఁ డేల యీ లేఖావాహకుఁడు గావలెనో ?

కాంచ—విషయముఁ జదువుము.

విష—ఇదిగో చదువుచున్నాను—

శ్రీరస్తు చిరంజీవి యగు మదనుని మీ జనకుఁడౌ భాగురాయఁబుఁడు చిరాయు
రారోగ్యములు గల్గునటు లాశీర్వదించి వ్రాయునది :—

నీ. ఈతండు పొలిందుఁ డింద్రదత్తసుతుండు చంద్రహాసుం డని జగతిఁ బరఁగు

కాంచ—ఓహో ! పులిందరా జగు నింద్రదత్తునికుమారుఁడా యితఁడు !

విష—(తనలో) హృదయమా ! నీ కిప్పుడు కొంతయాశ కలిగినదా ?

కాంచ—తరువాతఁ జదువవమ్మా !

విష—

ఇతఁడు సద్గుణరాసి యితఁడు విద్యలప్రోవు స్తవనీయ మీతనిశౌర్యఫక్తి

చిరకాల మీతఁడు జీవించియుండెనా యరిగాపులను జేసి యఖిలస్థులఁ

గుంతల రాజ్యంబుఁ గొఱలేక పాలించు నేవిధంబున నైన నీన్యపుడు

తే. గీ. మనకమిత్రుఁడు గావున మదన ! నీవు

ఏను లేనని సందియం బింతకడక

యెట్లు నేయుదు నని భయం బింతపడక

విషము నీతని కియ్యవే వేడ్డతోడ.

27

కాంచ—(ఆశ్చర్యముతో) ఇది యేమిటమ్మా ! విషయ మతిదారుణముగా నున్నది.

విష—సఖీ ! తండ్రిగారిపూర్వవృత్తాంత మెఱిగినవారి కిది యాశ్చర్యము గలిగింపదు. తండ్రిగారే కాదు. రాజకార్యపరతంతులమాగఁగములే యివి. వారికి—

తే. గీ. లేవు పాపపుణ్యంబులు లేదు బాలి

లేవు నియమముల్ దైవంబు లేదు సుమ్ము

లేదు లవమైన లోకాపవాదభీతి

పురుషకారంబై వైవ మీపూరుషులను.

28

(విచారముతో) ఆహాహా ! నభీ ! నాతండ్రి యెంతపాపమున కొడిగట్టినా. లోకమునఁ దనకంటెఁ బరాక్రమవంతలు సద్గుణశాలురు విద్యావినయసంపన్నులు నుండఁ గూడ దని యాతనియభిప్రాయము. అట్టివారి నెల్లఁ గడతేట్చి వహిమండల మెల్లఁ దా నాక్రమించి యనంతరమునఁ దనప్రియకుమారుఁ డైన మదనునకుఁ బట్టము గట్టవలె నని యీతనిసంకల్పము. ఆసంకల్పసిద్ధికై యీప్రయత్నము. హా ! తండ్రి ! నీవు రాక్షసుడవు గాని నరుడవు గావు. కటిక వాఁడైనఁ జేయఁజాలని యీ ఘాతుకకృత్యము నీవు నీకొడుకుచేతఁ జేయఁ దలంచితివి.

శా. ఆవిజ్ఞాన మశేషముం బదడుగా నాశాంత మాగుంప మా

లావుం దగ్ధముగా వసుంధర మహాలంకారశూన్యంబుగాఁ

బూఁల్లానికి గర్వభంజనకుగా భూపాలవంశంబు న

ప్రాప్తంబుగా నొనర్చెన యనార్యం బైనయీ కార్యముకొ.

29

కాంచ—జీవహింసకలకు జాలి యుండునా ? చక్ర నిపిట్ట యని కిరాతుఁడు జాలిపడి హింస మానునా ?

విష—ఆకిరాతులకును నాతండ్రికి నెంతమాత్రము భేదములేదు. అట్లు కానిచో నీనవపుష్పసాయకుని నీసుకుమారుని నీవిజ్ఞానరత్నాకరుని నీరాజకులవిభూషణుని నీపండితారామవసంతుని విషప్రయోగముచేఁ జంపింపఁ దలంచునా ?

క. శిలయో యినుమో వజ్రమే

చెలి ! నాజనకునిహృదయము కెప్పు డరమె యీ

యలఘునిసురూప రేఖా

కలనంబున నించుకైనఁ గరుగక యునికికొ.

30

కాంచ—కళ్యాణీ ! నీతండ్రిచెయ్యులం దలంచి విచారించినఁ గార్యమేమి ? ఇతని నీవిపత్సముద్రమునుండి యద్ధరింపవలయుఁ గదా !

విష—ఔను ! అదియే ప్రథమకర్తవ్యము. అందుల కిప్పు డేమిచేయుదము ?

కాంచ—ఇతనిని మోల్లాలిపి యాసన్నమైనయపాయముం దెలిపి పాటిపా మ్మని చెప్పుదమా ?

విష—అది శూరుఁడుగురాజకుమారున కుపదేశింపవలసినవిషయము గాదు.

కాంచ—పోనీ ! యీజాబు చింపివేయుదమా ?

విష—ఈమహాభాగుఁడు మోల్లాలి దానికై వెదకులాడి పరితపించునుగదా !

కాంచ—అట్లయిన నేమి చేయుదము ?

విష—నే నమాత్యభాగురాయణునిపుత్రికనుగదా ! “ పుత్రా దిచ్ఛే త్వరా

జయ " మృను నార్యోక్తినిబట్టి తండ్రి బిడ్డలనఁ బరాభవము నిచ్చుచును గావున నే నిప్పుడు మాతండ్రికిఁ బరాజయమును బరాభవంబును గలుగఁగట్లు స్వకార్యసాధన మగునట్లుఁ జేసెద. సత్వరమ నీ నొకసారి లేఖని నిటు దెమ్ము.

కాంచ—ఇదే తెచ్చుచున్నాను. (అని పోయి కలముఁ దెచ్చుచున్నది.)

విష—సఖీ! ఈజాబు రెండుచోట్ల దిద్దినపక్షమున నిది మన కనుకూలముగా నుండును. ఎట్లంటివేని, 'మనకమితమిత్రుఁ' డనుచోట 'క' వర్ణము 'కు' వర్ణముగాఁ జేసిన 'మనకు మిత్రుఁ' డని పాఠమేర్పడఁగలదు. 'విషము' అనుచోట 'విషయ' అని 'ము' వర్ణకమును 'య' వర్ణకముఁ జేసినయెడల నన్నీతని కిచ్చి పెండ్లి సేయుమని యర్థ మగును. అట్లే దిద్దితిని. మఱియొకసారి జాబు చదివెద. విని సందేహమున్నఁ జెప్పుము. (అని జాబు మరలఁ జదువుచున్నది.)

కాంచ—(విని) భలీ! చెలీ! భలీ! నీబుద్ధిలముచేత నీతనిప్రాణరక్షణము సేయుటయే గాక స్వకార్యముఁగూడ సాధించుకొంటివి. నా బిటు దెమ్ము. (అని చూచి) సఖీ! దిద్దినయానవాలు లేకుండ సత్వరములు మార్చితినమ్మా! ఆతనిప్రక్కలో వైచెద. (అని యట్లు చేయును.)

విష—చెలీ! యీసారి మనమదనుఁ జేమిచేయును?

కాంచ—చండశాసనుఁ డైనతండ్రికి భయపడి యీరాత్రియే నిన్ను పీని కిచ్చి వివాహము సేయును. కాని, యతఁడు లేచెడువేళ యైనది. మన మిట నుండరాదు. పోవుదము రమ్ము.

విష—సఖీ! ఏమైనఁ గానిమ్ము. జాబులు దిద్దుట దోష మైనను మహాపురుష ప్రాణరక్షణమువలన నాదోషము శమింపకపోవునా. యని యీతప్పుజేసితిని. భగవతి కాత్యాయని నన్ను తమించుఁగాక! మన మావలకుఁ బోయి పువ్వులు గోయుదము రమ్ము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

చంద్ర—(అంతటఁ జంద్రహాసుఁడు మేలుకొని యెడలు విఱచుకొని) ఆహాహా! నిద్రకలె నుఖిప్రద మైనది మఱియొకటి లేదు.

ఉ. దూరపథిశ్రమంబునను దూలినయంగములకై యథాపురా

కారములకై పొనర్చుటకు గాఢనుషు ప్తి మహాషధం బగుకై

శారదచంద్రచంద్రికలు చందనచర్చలు సన్నగాడ్చు క

ర్పూరపరాగముల నిదురఁ బోలవు సౌఖ్య మొసంగు నేర్పునకై.

31

(అని లేచి యిట్టటు జూచి) మదనునిసన్నిధి కరిగిన చారాయణుఁ డింకను రా లేదు. ఆతఁడు వచ్చునఱకు దగ్ధనీయమైన యీయుద్యానవనము నింకను జూచెద. (అని కొంతదూరము నడచి) ఆహాహా! యీలతాంగి యెవ్వరో—

తే. గీ. పాణములు దాల్చుజాళువాపసిఁడిబొమ్మ
మేను కైకొన్న క్రొక్కారు మెఱపువీఁగ
మూతిఁ దాల్చినమరునిసమ్మోహనాస్త్ర
మగును గాని యాయెలనాఁగ యతివ యగునె.

32

తే! గీ. అలరుతూపులు మెత్తని వగుటఁజేసి
శౌర్యధనులవైఁ బనిసేయఁ జాల వనుచుఁ
గొత్తయలుఁగుల నార్జింపఁ గోరి మారుఁ
డలరుఁబోఁడివాల్చాపుల నాశ్రయించె.

33

వీ రిరువురు నేవోముచ్చటలు జెప్పకొనుచున్నారు నేను ప్రక్కను నిలిచి
వారిసంభాషణముంబట్టి యీమె యెవ్వరో తెలిసికొనియెద.

విష—సఖీ! నామనసు నాయొద్ద లేదే. నే నెట్లు పూవులు గోయఁగలనే?
కాంచ—ఔను! నీతల మనఃశూన్యమై చిలుక లేనిపంజరమ ట్లున్నది.

చంద్ర—(తనలో) ఈమెమనస్సు పరాయత్తమగుట కేమికారణము చెపుమ!

విష—నీ వన్నట్లు నామనఃకీర మామదవతీమందారమునై వాలినది.

చంద్ర—అహాహా! మదవతీమందారుడై యీమెమనస్సు నాకర్షించిన యా
ధన్యుఁ డెవఁడో!

కాంచ—పాటిపోయినచిలుక వెండియుఁ బంజరముఁ జేరుటరిది.

విష—చెలీ! నామన స్సెప్పుడు కురుటఁబడునో తెలియదు. అమాత్యభాగు
రాయణునిబిడ్డనైన నే నింతమనోవ్యధఁ బొందవలసివచ్చు నని కలఁగి నైనఁ దలంపలేదు.

చంద్ర—(తనలో) ఏమీ! యీమె యమాత్యభాగురాయణుని పుత్రికా?
మనస్సా! ఇది నీ కందనిఫలము. ఆశపడకుము. ఓభగవానుడ! కామదేవ!

తే. గీ. దుర్లభపదార్థములమీఁదఁ దోచి మనసు
గార్యసిద్ధి సత్వరముగఁ గలుగనీక
ప్రజల బాధించి సంతోషపడెను, లేడు
పుడమి నినుఁబోలునెఱజాణ పుష్పబాణ.

34

కాంచ—సఖీ! నీసోదరుఁడు మదనుఁడు నీమనోరథసిద్ధి చేయును. విచార
పడకుము.

[అంతట మదనుఁడు చారాయణసమేతుడై ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కాంచ—సఖీ! అదిగో నీసోదరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

విష—ఓసీ! ఇతఁ డేమిచేయునో యాపొదరింటిచాటున నుండి విందుము రా.

(అని యట్లు చేయుదురు.)

మద—ఆర్య ! చారాయణ ! ఏడి చంద్రహాసుడు ?

బారా—అయ్య ! మొదట నీలతాగృహంబునఁ బవ్వళించెను. ఇప్పు డిందు లేడు. అదిగో ! యాపొన్న చెట్టునీడను నిలిచియున్నాడు.

మద—(చూచి తనలో)

తే. గీ. కుసుమబాణున కరయ సగోత్రుఁ డితఁడు

చందమామకుఁ జేరువజ్ఞాతి యితఁడు

సుందరుఁ డగువసంతునిచుట్టమి తఁడు

కానిచో నిట్టియందంబు గలదె యెందు.

35

చారా—కుమార ! చంద్రహాస ! ఇతఁడే యమాత్యభాగురాయణునిపుత్రుఁడు మదనుడు. నీరాక విని వచ్చియున్న వాడు.

చంద్ర—మదన ! నీ సందర్శనమున ధన్యుడ నైతిని. ఈయుద్యానవనమున నాటఁబడినమనస్నేహబీజ మచిరకాలమున మహావృక్ష మై ఫలించుఁగాక !

మద—చంద్రహాస ! వసంతసన్నిధానమున నాటినయాబీజము మహావృక్షముగాఁ బరిణమింపకపోదు.

తే. గీ. మనసు కలసినమిత్రులు మనజనకులు

రెండుమేనులు వారికి, హృదయ మొకటె

వారిబిడ్డలకు మనకు వారిమైత్రి

సహజముగ సంక్రమించుట సఖుల మనఘ.

36

చంద్ర—అందుచేతనే నీజనకుడు నాజనకు నొడంబఱచి నన్ను నీయొద్దకుఁ బుత్తెంచె.

మద—పుత్తెంచుటకుఁ గారణ మేమి ?

చంద్ర—నీజనకుడు స్వయముగా వ్రాసినయీ లేఖయే కారణము దెలుపును.

(అని జూ బిచ్చును.)

మద—(జూబు నందికొని చదువుకొని) ఓహో ! సంతోషము. సంతోషము.

మాతండ్రి తనవివేకమునకు దీర్ఘ దర్శిత్యమునకుఁ దగినట్లు చేసినాడు. చంద్రహాస !

తే. గీ. అన్యపూరుషుం డనుకొన నాపుఁ డైతి

పరుడ వనుకొనఁ బోరానిబంధు వైతి

వతిథి వనుకొన మాయంటియల్లుఁ డైతి

మాట లేటికి గారాబుమఱుది వైతి.

37

చంద్ర—(ఆశ్చర్యముతో) మదన ! నీమాటలు నా కర్థము గాకున్నవి.

మద—ఈజాబు మాతండ్రి నీకు వినిపింపలేదా ?

చంద్ర—లేదు.

మద—అ ట్లయిన విను. (అని జాబు చదువును.)

చంద్ర—(విని) ఆహా ! ఇందులకా యమాత్యభాగురాయణుడు మిక్కిలి గూఢముగా నన్నిటకుఁ బంపినది. మహాత్ములప్రారంభములు ఫలానుమేయములు గదా ! మదన ! ధన్యుడ నైతిని.

శా. నావంశంబు పవిత్రమైనయది ధన్యంబయ్యె నానమ్మముకొ

నావిజ్ఞానము నాదుబాహుబలముకొ నాశౌర్యధైర్యంబులుకొ

మివియ్యంబున వన్నె కెక్కినవి సూ మితండ్రికారుణ్యపా

రావారంబునఁ జేల్చినాఁడు ననుఁ బ్రారంభించి యీకార్యముకొ

38

మద—అయ్యా ! అట్లు కాదు. మేమే ధన్యుల మైతిమి. ఏలయన,

తే. గీ. జాతిరత్నంబు స్వర్ణభూషణముఁ జేరుఁ

జిగురువిట్టుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డగును

తమ్మిచూలిపూనిక తుదఁదాఁకు నింకఁ

గామ్యమైనట్టి మీసమాగమముచేళ.

39

రమ్ము మాగృహంబునకుఁ బోదము. దైవజ్ఞులఁ బిలిపించి గుముహూర్తము నిర్ణయించి నేఁడో రేపో వివాహము జేసెద.

చంద్ర—నాతలిదండ్రు లైన రావలదా ?

చారా—అయ్యా ! జననీజనకు లీయనవివాహము గన్నులపండువుగాఁ జూడ

నువ్వీశ్వరుచున్నారు.

మద—అంతవఱ కాయటకు వీలు లేదు. అమాత్యభాగురాయణుఁడు చంద

శాసనుఁడు.

తే. గీ. సూర్యచంద్రులగతులట్లు సూటి దప్ప

కుండ నతనియానతి నెల్లమండవలయుఁ

దద్దతులు దప్పనెడ నుపద్రవములై న

యట్లై యతనియానతి మీఱ నాపద లగు.

చంద్ర—విధినియోగమునకట్లై చతురాస్యుఁ డైనమితండ్రినియోగమునకుఁ బంప

డను. (తనలో) అహాహా ! నేను బెబ్బలిగహాకో మసకపుపాముపుట్టకో బోవుచున్నా

నని నిష్కారణముగా మాతండ్రి ధయపడెను.

తే. గీ. భాగురాయశామాత్యుండు పయికి మిగులఁ
గతినుఁ డయ్యును లోఁ గనికరము గలఁడు
స్వాదుజలమును గుంజు లోపల వహించి
పైకిఁ గతిన మా తెంకాయపగిది గాగ.

41

భాగ్యములు దైవాధీనములు గాని మనుష్యాత్మములు గావు.

మ. అనుకూలం బగు నేని దైవము నరుం డంభోధిలో నున్న కా
ననమధ్యంబున నున్న శీతనశ్శృంగం బెక్కి గూర్చున్న నె
వ్వనియత్నంబులు లేకయే స్వయముగాఁ బ్రాపించు నెన్నేనిశో
భనముల్, పౌరుష మంతయుం జెడును దైవప్రాతికూల్యంబునక. 42

(అని మదన, చంద్రహాస చారాయణులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కాంచ—సభీ ! మనోరథవృక్షము పూలు పూచినది. నేడో రేపో ఫలించును.

విష—చెలీ ! నిజమే గాని నాజనకునిదుస్తంత్రము లనియెడుగొడ్డలికెట్టున నీ
మనోరథవృక్షము కూలకుండవలయును గదా ! అన్నిటికిని నాభారము శ్రీకాత్య
యనీదేవిదే.

(అని యాద్దలు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చ తు ర చ ం ద్ర హా స ము

—:0:—

ప ం చ మా ం క ము.

[అప్పుడు భాగురాయణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భాగు—(తనలో) దేశకాలపాత్రము లెటిగి నడపునట్టిప్రోథ యుండవలయును గాని యశావధములకుఁ బనికిరానిమూలిక లేదు ; కొరగానిమనుష్యుడు లేడు.

క. చీపురుకట్టలకైవడి

కాపురుషుల నైనఁ దా నొకానొకవేళం

జేపట్టవలయుఁ జూమి తన

వ్యాపారము దీరుకఱకుఁ బ్రాజ్ఞుడు ధృతితోక.

ఇందుచేతనే గదా యుగ్రసేనుం జేపట్టి కార్యసాధనము జేసికొంటిని. నాప్రయోగించినరెండుమాత్రలతో వాడు తొంటిజాడ్యముఁబాసి నాకు గులా మై నాచేతిబంతి యై నే నెందువైచిన నందుఁ బడుచున్నాడు. వానిసాయమున నింద్రదత్తుని బంధించి తిని. ఇక నిచ్చట—

ఉ. కాటికిఁ బ్రాతకా పగును గా విసముం దిని చంద్రహాసుఁ డీ

పాటికి, నాకుమారుడు నృపాలునిమెప్పును గాంచియుండు నీ

పాటికి, నుగ్రసేనుచెయి బట్టఁగ నాసుత సమ్మతించు నీ

పాటికి, నింక మామదనుపా లగు రాజ్యము, మాట లేటికిక.

2

మదనుడు నేను వ్రాసినతెలుగునఁ జేసి యుండునా ! ఏల చేయఁడు? వాడు మాత్రము మనుష్యుడు కాఁడా? వసుంధరాపరిపాలనకాంక్షయు రాజపుత్రికాసమాగమకుతూహలంబును జీర్ణవృక్షమువంటినాకే యుబలాటముఁ గలిగించుచుండ వాని కాశలు బుట్టింపవా? నామనస్సుతెలుఁ గట్టుండునో తెలిసికొనుటకై మొదట వాడెట్లడదెడముగా వాదించియుండును. పిదప స్వలాభ మపేక్షించి నాయుపదేశము తనకు

శుభావహ మని యెఱిగియుండును. ఇదిగో ! నాగృహము. ప్రవాసదుఃఖితునకు స్వగృహదర్శనము సకలశ్రీమాపనోదము. ఏమిది ! నాయిల్లు కలకలలాడుచుఁ గల్యాణ నిలయమై యున్నది. ఈమామిడావతోరణము లేమి ! ఈయలంకారము లేమి ! ఈ పందిళ్లేమి ! హృదయమా ! నీ వేమివార్త విందువోకదా ! ఏమివార్త యని సంశయింప నేల ? మామదనునివిద్యావినయసౌందర్యాదినిరుపమానగుణంబుల నెద మెచ్చి కుంత లేఁద్రుఁడు తనకూఁతుం జంపకమాల వాని కిచ్చి వివాహము చేసియుండును. నే నూర లేనప్పు డంతతొందరపడి యతఁ డేలచేయును ? ఏమో ! రాజు శతవృద్ధు. ఆసన్నమర ణుఁడు. నేను వచ్చునఱకుఁ దాను జీవించుట కష్ట మని యట్లు చేయఁగూడదా ? అట్లే కానియెడల నాయింట నీకల్యాణలక్షణము లేల యుండవలెను ? దీనికిఁ గారణ మరయు పఱకు నాహృదయము తత్తటపడుచున్నది. ఓరీ ! ఎవఁడురా యక్కడ ? ఏఁడీ ! మదనుఁ డేఁడి ? మదనుఁ డేఁడి ?

[నేవకుఁడు ప్రవేశించి]

నేవ—దేవా ! ఈగదిలో నున్నాఁడు. ఇటు దయచేయుఁడు. ఇటు దయ చేయుఁడు.

భాగు—(గదిలోఁ బ్రవేశించి) మదన ! మదన ! నేను వ్రాసినచొప్పునఁ గార్య నిర్వాహకము చేసితివా లేదా ?

మద—(లేచి) తండ్రి ! నమస్కారము. మీరు వ్రాసినచొప్పుననే తూ చా తప్ప కుండఁ జేసితిని.

భాగు—భాగు మదనా ! భాగు ! పితృవాక్యపరిపాలకుఁడ వగునీ కభ్యుద యము గల్గుఁగాక ! నామభీష్టప్రకారము నీవు చేయుటంజేసి యిప్పుడు నాహృదయ శల్య మూడిపోయినది. మనసు ప్రకాంత మైనది. మదనా ! నీ వట్లు చేయుటకు సాహసింప వనుకొంటిని

మద—తండ్రి ! నీయాజ్ఞ నుల్లంఘింతునా ?

భాగు—వత్స ! కుమారుఁడవన్న నీవే కుమారుఁడవు. పితృవాక్యపరిపాలనంబున రఘురాముఁడు భృగురాముఁడు నీకుం జాలరు.

మద—పితృవాక్యపరిపాలనము పుత్రులకు విధిగదా !

భాగు—కమార ! ఈతోరణములేల కట్టఁబడినవి ? ఈపంది ళ్లేల నిర్మింపఁబడి నవి ? గృహమున కీయలంకార మేలచేయించితివి ?

మద—తండ్రి ! వివాహమునకు గృహాలంకారము చేయుట సముదాచారము గదా !

భాగు—ఏమీ ! వివాహమైనదా ? అహా ! నే ననుకొన్నట్లే సంపూర్ణమైన యదృష్టము నాకుఁ బట్టినది. కుంతలరాజ్యలక్ష్మి మనయధీనమైనదా ? రాజు చిట్టచివరకుఁ జంపకమాలికను నీకే యిచ్చి వివాహము జేసెనా ? నేను సన్నిధిని లేనందులకు విచార మిందుకయును లేదు. కుమారా ! నన్ను గాఢాలింగనము జేసికొనుము. నా మదనుఁడు కుంతలమహారాజయ్యెఁగా ! ఎంతపుణ్య మెంతపుణ్యము !

మద—(తనలో) ఏమిది ! ఈయన మిక్కిలి యసంగర్భముగ మాటలాడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగ) తండ్రీ ! నీపలుకులు నా కర్థ మగుట లేదు. రాజు చంపకమాల నిచ్చి నాకు వివాహము చేసెనని నీ కెవ్వరు చెప్పిరి ? నేను కుంతలరాజుగ పేమి ? నిన్నెంతాళినేయుటకుఁ గిట్టనివా రెవ్వరైన నీతో నిట్లు చెప్పిరాయేమి ?

భాగు—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి ! నీవు రాజపుత్రికాపాణిగ్రహణము చేయలేదా ? అట్లయిన వివాహమునకు గృహాలంకారము చేయించితి నంటివి. ఎవరి వివాహము ?

మద—తండ్రీ ! ఎఱిఁగి యెఱిఁగి నన్ను మఱల నడుగ నేల ? నీ వెవరివివాహము సేయు మని వ్రాసితివో వారివివాహమే.

భాగు—నే నెవరివివాహము చేయు మని వ్రాసితిని?

మద—విషయకు వివాహము చేయవలసిన దని.

భాగు—ఎవరి కిచ్చి వివాహము చేయుమని వ్రాసితిని ?

మద—చంద్రహాసునకిచ్చి.

భాగు—(మిక్కిలి యాశ్చర్యముతో) ఎట్టెట్లు ! మనవిషయను—చంద్రహాసున కిచ్చి వివాహము సేయు మని నేను నీకు వ్రాసితినా ? అది నాజా బగునా ? వివాహమైనదా ?

మద—(ఆశ్చర్యముతో) అయ్యా ! ఏమి యీమాయ ? మీచేతులతో మీరట్లు వ్రాసి యిప్పుడు లేదనుటకు నేను కారణ మూహింపఁజాలకున్నాను. వివాహమైనది. ఇదిగో మీరు వ్రాసినలేఖ ?

భాగు—నీ వపార్థము చేసికొని యకార్యముఁ జేసితివి. (అని లేఖ జదువుకొని తనలో) హా ! ఏమి ? ఇది నాయతూరము ? ఇది నానాతయ ? ఈచంద్రహాసహతకుని విషప్రయోగముజేసి కడతేల్పు మని నేను విస్పష్టముగా వ్రాసియుండె. విషయనితని కిమ్మని యిం దుండుటకుఁ గారణపేమి ! లిఖించునప్పుడు నాహస్తము కంపించి యుండునా ? నాహస్తమేమి, కంపించుటేమి ? ఉక్కుకంబముపలె నిశ్చలమై యుండు

నుగాని యది కంపించునా? అప్పుడు నామది చలించియుండునా? నామతియేమి చలించుటేమి?

క. చలియింపవచ్చు మేరువు,
చలియింపగవచ్చు శీతశైలము, మిన్ను
జలియింపవచ్చు, నామతి
చలియింపదు చిక్కు లెన్ని సంభవ మైనన్.

3

ఒకవేళ మనంబునఁ దోచినకల్పన మంతయుఁ దా వ్రాయఁ దలఁచినపద్యము నందుఁ బొందుపఱుపలేనిదుష్కవియట్లు, మనోనిర్మితమైనయాకృతిఁ జిత్తరువున లిఖింప లేని యసచుర్ధశిల్పియట్లు, నాతలంచినవిషయము నేను లిఖింపలేకపోయితివా? నే నట్టి యసచుర్ధుడనా? నన్ను నేఁ గొనియాడుకొనుట దుర్విషయం బగును గాని మందప్రజ్ఞులై మలినమనస్కులై భావివత్తమానస్థితిపరిజ్ఞానశూన్యులై స్వామికార్యనిర్వహణప్రవీణతయం దసమర్థులై యెందుకుంగొఱగాక యుండెడునధమంత్రులవంటివాడనా నేను? కాను. ముమ్మాటికిఁ గాను. ఐన నిట్టిపొరబా టేల రావలయు? ఇది నా పొరబాటు గాదు. నామనశ్చాంచల్యము గాదు. నాహస్తకంపనము గాదు. ఈచంద్ర హాసహతకుడై మాగ్ధమధ్యమున నేను వ్రాసినజాబు విప్పి చూచి యది తన కపాయ ప్రదముగా నుండుటంజేసి యిట్లు నిద్రి యుండవచ్చు. ఏమేమీ! కుంతలరాజ్యభారభారంధరుడై రాజనీతివిశేషతృణీకృతదేవదానవగురుండై వష్టిహాసనానుభవసంపన్నుడై భూమండల మంతయు గడగడ వడఁకించి మూర్ధాభిషిక్తు లగుకువలయాధీశుల గులాములనుగఁ జేసి, యవనీపతి నాచేతికిలుబొమ్మగా నామనస్సే యతనిమనస్సు గా నానోర యతనినోరుగా దిగంతదంతిదంతవిశ్రాంతయశస్కుండ నైననేను నేటికాలమున, మొట్ట మొదట దిక్కులేక నాయెంగిలికూడుం దిని బ్రతికినయీచంద్రహాసహతకునిచేత నీచిన్ని పీనుఁగుచేత—నీనిర్భాగ్యునిచేత—నడిమిసిరిచేఁ ద్రుళ్ళిపడుచున్న యీనరపశువుచేత—నిట్లు వంచింపఁబడుదునా?

తే. గీ. ఏడుసంద్రముల్ గడచినయీతగాఁడు

పిల్లకాలువలోఁ బడి చెల్లినట్లు

నింతబ్రతుకు బ్రతికి తుద కితనిచేత

నేను వంచింపఁబడుదు నే దీనుడట్లు.

4

మద—తండ్రీ! ఈజాబు నీవు వ్రాసినదేనా?

భాగు—అహ! నేను వ్రాసినదే.

మద—అట్లయిన నేను చేసినయకార్య మేమి? చేసికొన్న యపార్థమేమి?

భాగు—(తనలో) దురాత్ముడైనచంద్రహాసహతకుని వంచనముచేత వివాహమైనది. ప్రాణపీడన మగుటకు మాటుగా నితనికిఁ బాణిపీడన మయినది. దీనికిం దగిన ప్రతిక్రియ గావించెద. అంతవఱకు నే నేవో మాయమాటలు చెప్పి యీవివాహము కసహ్య మని పీరు తలంపకుండునట్లు నాటకపాత్రమువలె నపారప్రేమ నభినయించి చంద్రహాసునిం జెఱిపెద.

మద—తండ్రీ ! ఇందు నా దోస మేమో చూపవైతివి.

భాగు—కుమార ! ఇందు నీదోసము లేదు. ఇది నాదోసమే. ఎట్లంటేని, మన విషయను జంద్రహాసున కిమ్మని యంద్రదత్తుడు నన్ను బహువిధములఁ బ్రార్థించెను. చిరమిత్రులమైనమే మిరువురము ప్రియమార విం దారగించి మద్యపానముజేసితిమి. ఆ సమయమున నాచేత నింద్రదత్తుఁ డీజాబు వ్రాయించెను. అట్లే కాకున్న వరుఁ డెంత గుణవంతుఁ డైనను సంబంధ మెంతశ్లాఘ్య మైనను నేను లేనప్పుడు వివాహమునేయు మని వ్రాయుదునా ? ఒడ లెఱుంగనిశివ ముండునా ?

మద—ఐన నేమి ! కాలుజాఱి మెత్తనిపానుపుమీఁదఁ బడిన ట్లయినది. చంద్రహాసునివంటివరుఁడు వేయిసంవత్సరములు తపస్సుచేసినను మనకు నొరకఁడు. కావున మన మిందు విచారింపవలసినది లేదు.

భాగు—ఔను ! అతఁ డెల్లవిధముల మనవిషయ క పేక్షఁజీయుఁడైన వరుఁడు.

మద—తండ్రీ ! నీయాశీర్వాదముఁ బడయుటకై వధూవరులఁ దోడ్పొని వచ్చెను.

(నిష్క్రమించును.)

భాగు—(తనలో) ఆహా ! ఎంతదుష్టాలము సంప్రాప్త మైనది ! ఎవనిపేనుఁగును నేఁ గన్నులారఁ జూచి సంతసింపఁ దలఁచితినో వాఁడు మదపుటేనుఁగువలె స్వేచ్ఛగా విహరించుచున్నాఁడు. మీఁదుమిక్కిలి యాదురాత్ముఁడు నాకూతునే వివాహమాడి దానికేగాక నాకుఁగూడ మగఁడై యున్నవాఁడు. వీఁడు కుంతలరాజుకంటఁబడునేని నాయాశ లడుగుంటిపోవా ?

ఉ. ఆచిటుపాయ మాచెలువ మా నెఱజాణతనంబు నానయం

బాచిటునవ్వు లావినయ మాగుణసంపద లావిలాసముల్

జూచినయంతఁ గిమ్మనక ఖోజితలేందుఁడు ముద్దుకూతునీ

నీచున కీయకు న్నె యవనీతల మంతయు వీఁడె యేలఁడే ?

5

ఏమీ ! నాఁటిజ్యోస్యులమాట నిజమగునా యేమి ? అట్లేలయగును ! నేను జీవించి యుండఁగా వీఁడు కుంతలరాజ్య మేలఁగలఁడా ? ఓయాశావిహంగమ !

మ. ఎలమిన్ నాదుమనంబు నీగఱులపై నెక్కించుకొంచున్ మహీ
తల మాకాశము భూనభోంతరముఁ బాతాళంబునుం దిప్పి కుం
తలసామ్రాజ్యము నాకుఁ దక్కి ననుచున్ ధైర్యంబు గల్గించి కో
ర్కెలు భగ్నంబుగఁ గూలఁ దోయుదువె యీరీతిన్ దుదిన్ గూరతన్. 6

ఓయాశ ! పొరంభముల కెల్ల నీవే మూలకారణము.

శా. ఆశాపాశమే దేహజీవులను నెయ్యంబెచ్చ బంధించు నా
యాశానామనదీజలంబుల నరుం డశాంతమున్ గ్రోలు నా
యాశావర్షముచే మనోరథసుసస్యంబుల్ ప్రవర్థిల్లు నా
యాశల్ వీడుట యెట్టివారి కయినన్ బ్రాణంబులన్ వీడుటల్. 7

ఓయదృష్ట దేవతా ! ఇంతకాలము న న్ననుగ్రహించి యిప్పుడు నీవు నన్ను విడుతువె.

సీ. మంత్రీ నయ్యను మహీమండలం బంతయుఁ బాలించితిని సార్వభౌముఁడట్ల
సామంతనరపతుల్ సర్వకాలమున న్నొలిచి నాయిలుగాచు కుక్క లైరి
మఘకైటభారాతిమహిషీలలామంబు శ్రీసతి నాయింటిదాసి యయ్యె
ద్విగంతిహస్తముల్ స్థిరయశోలతికలు ప్రాకుకంబంబులై పరిధవిల్లె

తే. గీ. పలుకుబడియెంత సుఖమెంత భాగ్య మెంత
విమలయశమెంత యసమానవిభవమెంత
నీయనుగ్రహచంద్రికల్ గాయునాడు
నాటికృప నిల్పు నాపయి నేటికయిన. 8

ఓధైర్యలక్ష్మీ !

తే. గీ. పిటికికండ నామెయినుండి పెటికివై చి
భయమహాజ్వరమున గుండె వడఁకకుండఁ
గొఁగిలింపుము న న్నొక్కగడియసేపు
పిదప నెంతెంతపనులు సేయుదునొ చూడు. 9

కావుకావుచుని యేడ్చుపసిపాప లగు మేనల్లురను నిజతీక్ష్ణకరవాలంబున కెరజేయునప్పుడు
కంనునిహృదయంబునందును, జనకప్రేరణంబున మాతృసంహారణపరాయణుం డైనప్పుడు
భార్గవరాముహృదయంబునందును, మాతృప్రేరణంబున జనకుం డగుదీర్ఘ తమునిఁ గాలు
సేతులు గట్టి గంగలోఁ బడవోయినప్పుడు వానికొడ కులఁడెందములయందును, మేన
మామ యగుకంసు హింసించునప్పుడు వాసుదేవునిచిత్తంబునందును, శేధైర్య మే
యుత్సాహము నెలకొని యుండెనో యాధైర్య మాయుత్సాహము నాహృదయమున

నెలకొని యుండుఁగాక ! ఓహింసా ! ఓక్రోధమా ! ఓమహిసాసురమర్దనీ ! క్రూర శీలము లగునోభూతములార ! ఓభేతాశుఁడ ! ఓపికాచములార ! ఓరాక్షసులార ! మీ రిప్పుడు న న్నావహించియుండి దయాదాక్షిణ్యములు నావృదయమునుండి తుడిచి తైచి నాచేత సాహసంబులు జేయింపుఁడు. చంద్రహాసుని సంహరింపవలె. నాక్రోధ ముపసంహరింపవలె. కాని పాపము విషయ కిట్టియవస్థ కలుగు నని నే నెన్నఁదుఁ దలంపలేదు.

ఉ. మాఁడుదినంబులే నృగనిపాతు ఘటిల్లకమున్నె చిన్నిపూఁ
బోడికిఁ దీరఁగాఁ దగినముచ్చట దీరకమున్నె యెంతయున్
వేడుకఁ గంకణాలయిన విప్పకమున్నె హరిద్రవస్త్రముల్
వీడకమున్నె బిడ్డ ప్రజ విస్మయమొంద వితంతు వయ్యెడున్.

10

ఆత్మైధవ్యము చేతులార నేనే తెచ్చిపెట్టుచుంటి నని నామన స్పించుక సంశయించు చున్నది. మనసా ! సంశయింపకు. మెత్తబడకు. ఈడుజోడు సరిపోయిన దని కూఁక టులు గొలిచి మంచిముహూర్తములు పెట్టి సకలజగజ్జననయనాభిరామముగాఁ జేసిన వివాహములలో నేందఱుకన్యకలు వితంతువు లగుటలేదు. అందఱలో నిది యొకరిజై దుఃఖ మెల్లకాలి మొక్కమచ్చున నుండదు. నొందఱినాఁటిదుఃఖము రెండవనాఁ డుం డదు. రెండవనాఁటిదుఃఖము మూడవనాఁ డుండదు. కొంతకాల మేడ్చి యదియె యూరకుండును. వయస్సు గడచినకొలఁది చచ్చినచుట్టములు మఱవఁ బడుదురు.

తే. గీ. నేలఁ ద్రవ్వినగోతులు కాలవశత

నాఁడునాఁటికి మెలమెల్లఁ బూడునట్లు

తీవ్రదుఃఖసంజనితమనోవ్రణములు

మానుచుండును గాలక్రమంబుచేత.

11

మానుఁగాక మానకపోవుఁగాక ! ఆమెనిమిత్తమై నాప్రారంభము మానుకొందునా ? భర్తృవియోగదుఃఖమున నీమె వృతినొందునేమి. వృతినొందిన నేమి ? ఏదైనగోగము వచ్చి యీమె యిప్పుడు చచ్చిన నేమి చేయుదును ?

తే. గీ. చంద్రహాసహతకుఁ గూడి సభవ యగుచు

నెల్లకాలంబు నన్ను హింసించుకంటె

విభవ యగు టెంతోమేలు తద్విరహమునను

మేను దొరఁగిన మిక్కిలిమేలు నాకు.

12

ఓరీ ! ఎవఁడురా, అక్కడ?

[మందరుడు ప్రవేశించి]

మంద—దేవా ! ఆజ్ఞాపింపుడు.

భాగు—మందర ! కాళికాలయరక్షకు లైనభీమభైరవులఁ దోడ్పాని రమ్మఁ
అక్కడఁ గొన్ని పూజలు చేయింపవలయు.

మంద—దేవా ! వా రిప్పుడే యీదారిని బోవుచున్నారు. పిలిచికొని
వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించి భీమభైరవులతో మరలఁ బ్రవేశించి)

దేవా ! వీర భీమభైరవులు. నేను పోయి ద్వారమునొద్ద నిలిచెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

భీమభైరవులు—దండాలు దేవరా !

భాగు—ఓరీ ! భీమ ! ఓరీ ! భైరవ ! అతిరహస్యమైనకార్య మొకటి మీరు
చేయవలయు. నామాటలు మీమనస్సులలోఁ బ్రాప్తువడి యుండవలయునే గాని
యెన్న టికిని బైకి రాఁగూడదు.

భీముడు—దేవరా ! చాటుగాఁజంపఁబడినవానిశవమును భూమిలోఁ బూడ్చి
పెట్టినట్లు మీమాట మామనస్సులలోఁ బూడ్చి పెట్టుదుము.

భాగు—ఈరాత్రి మీరు ఖడ్గపాణులై కాళికాలయమున నక్కియండి
యెవఁడు దేవికి నమస్తారము చేసి యామె నర్పించునో వాని నచ్చటనే తగనఱక
వలయు. ఇట్లు చేయుచురేని మీకు లక్షనరహాలభన మిచ్చెద.

భీము—చిత్తము. దేవరా ! తప్పక చేసెదను.

భైరవ—లచ్చవరాలే ! దేవర ! నిజముగా లచ్చవరా లిచ్చెదరా ?

భాగు—సందియ మెందుకురా ! నీ కాసా మ్మియ్యకున్న మామదనుం జంపు
కొన్నట్లే.

భీముడు—భైరవా ! అయ్యగారి నోటిమాట వరాలమూట. అనుమానములేదు.

భాగు—ఓరీ ! శిరస్సు శరీరమునుండి వేరుగువఱకు నఱకవలయు. పని సగము
సగము చేయరాదు.

భీము—దేవరా ! అమ్మవారికి బలియిచ్చుగొట్టెపోతును నఱకినట్లు నఱికెదను.
రేపుపోయిన గుడికిఁ బోయి నాయేటునగను మీరే మెచ్చవలె.

భాగు—సరే ! కాని, గుడికి వచ్చినవాఁడు గొప్పవాఁడని తక్కువాఁడని సం
శయింపక సహరింపవలెనునుండి !

భైర—దేవరా ! అనుమానింపము. మీకొడుకు వచ్చినను సరే. బుఱ్ఱ కొబ్బరిపు
చ్చెనలె నెగురఁగొట్టెదము.

భీము—తప్పురా. తప్పు. తప్పు. ఆలాటిమాట లనకు.

భాగు—చీ! త్రాగుబోతుగారా! అమంగళములు బలుకకుండు.

భైర—దేవరా! బుద్ధి. బుద్ధి. పొరబాటు పొరబాటు.

భాగు—ఓరీ! మీ రింకపాండు. ఓరీ! ఈపని మీరు నేయకున్నను నీమాటలు బైలుపుచ్చినను మీచర్మ మొలిపించి నెత్తురు కుక్కలు నక్కలు నాకునట్లు కొరత నేయించెద.

భీమ భైరవులు—దేవరా! మీప్రభావ మెఱుంగమా! ఆలాగే చేయుదుము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

భాగు—(తనలో) ఈపని వీరు నిర్వర్తించినయెడల లక్షనరహాలు తప్పక యిచ్చెద. కాళికి వేయిగొతీయలను నూలుదున్న పోతులను బలియిచ్చెద. జంతువులనెత్తురు తో నామె కభిషేకము జేసెద.

[అంతట మదనుడు చంద్రహాసుని విషయను దోడ్చొని ప్రవేశించును.]

చంద్రహా—కల్యాణీ! తండ్రిని జూడబోవునప్పుడు నీ కింతభయ మేల?

మదన—మాయయ్య లోకు లందఱికట్లె మాకును భయపేతువే. మాయయ్య యొద్ద నా కెంతచన వున్నదో యంతభయ మున్నది.

విషయ—మాయన్న మాట నిజము. (తనలో) నాప్రాణేశ్వరునికి విషప్రయోగము చేసి చంపకలసిన దని వ్రాసినమాతండ్రి యిప్పుడీయన కేమియపకారము చేయునో యని మిక్కిలిభయ మగుచున్నది. భగవతీ! కాత్యాయనీ! నీచరణమే శరణము.

భాగు—(తనలో) అదే! నూతనవధూవరులు వచ్చుచున్నారు. అబ్బ! వీరి నెట్లు చూతును? ఎట్లువీరింతును? అబ్బ! ఈచంద్రహాసహతకుని జూచినతోడనే వీరు నుగ్రుం జూచినట్లు నా కేవ గలుగుచున్నది. ఈతనిదర్శనము నా కసహ్యముగా నున్నది. శరీర మాసాదచు స్తకము నగ్ని సోకినట్లు మండుచున్నది. వీడు నాసాలిఁటి యముడై నాచేత భూలోకసరక మనుభవింపఁ జేయుచున్నవాడు. అయినను నీయనూ య దిగ్గమింగి నిస్తరంగసముద్రమువలె నే నగుపడవలెను.

మదను—తండ్రీ! వీరె వధూవరులు వచ్చియున్నవారు.

భాగు—కుమారా! చూచుచున్నాను. ఆనందాతిశయమునఁ బలుకలేకున్నాను.

చంద్ర—మామా! (అని యభివాదము చేయుచున్నాడు.)

భాగు—(తనలో) శ్రీఘ వేవ మరణప్రాప్తి రస్తు. (ప్రకాశముగ) ఈప్రీతార్థసిద్ధి

రస్తు!

విష—తండ్రీ! నమస్కారము.

భాగు—(తనలో) శీఘ్రమేవ వైధవ్యపాస్తిరస్తు? (ప్ర)కాశముగ) కల్యాణమస్తు!
చంద్ర—మహాత్మ! భాగురాయణ! నీసంకల్పము ప్రకారము కల్యాణమే చే
కూరినది. జగత్కల్యాణసంధాయకుడైన పరమేశ్వరునియనుగ్రహమున్న పక్షముననే సం
కల్పముపిద్ధింపదు!

భాగు—వత్స! ఆవిషయ మటుండనిమ్ము. వివాహితుడైనపురుషుడు కాళికి
నమస్కరించుట మావంశసాంప్రదాయము. కావున నీ వీసాయంకాలము కాళికాలయమున
కరిగి యాదేవి కభివాదము చేసిరమ్ము! దాన నీకు నిరంతరాభ్యుదయంబులు చిరాయు
ర్నిరాయంబులునగు. నాకు మదనుఁ దొకకన్ను, చంద్రహాసుఁ దొకకన్ను. రెండు
కన్నులుఁ జల్లఁగా నుండుటే నాకోరిక.

చంద్ర—అట్ల చేసెద. జగత్తుటుందినీ నేవ కుటుంబవృద్ధికరము.

భాగు—ఇంక నే నభ్యంతరమందిరమున కరిగెద. అమ్మాయి! నన్ను మీయ
మ్మకడకుఁ దీసికొనిపోమ్ము.

విషయ—అయ్యా! ఇదే వచ్చుచున్నాను. (తనలో) ఈకాళికాభివాద మేమి
మాయయో యని భయము గలుగుచున్నది.

(అని విషయయు భాగురాయణుడును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చంద్ర—మదన! సాయంకాల మైనది. చూడు.—

ఉ. కాలభుజంగవక్త్రమును గప్పలకైవడిఁ జొచ్చి యీజగ
జ్జాలమునం జరాచరపదార్థము లన్నియు ముందువెన్న నీ
గూలమునొందు నిప్పుడు సరోరుహబాంధవువంతు వచ్చుటం

గూలు నతండు మృత్యువునకుం ఘను లబ్బులు తుల్యులే గదా!

మద—చూచుచున్నాను. ప్రకృతియందలివైచిత్ర్యముఁ గనిపెట్టితివా?

మ. సహజంబైనగుణంబె యంత్యమున విస్పృచ్ఛంబుగాఁగన్ మహా

మహులం దైనను గోచునంట కిపు డీమూర్తాండుఁడే సాక్షి నూ

యహారారంభమువేళఁ గన్పడినయాయూరుణ్యామే వీనియం

దహహా! గన్పడుచున్న దీచరమసంధ్యాకాలమం దేనియన్

చంద్ర—

తే. గీ. రాగమునయందె యీతండు ప్రభవ మొందె

రాగమందె యీతండు మారణము నొందు

నట్టిచండగభ స్తిని హంస యంచుఁ

బలుకు టిది పక్షపాతంబుభక్తి గాదె,

మద—తే. గీ. అస్తమానోదయములఁ బ్రత్యేహమునందు
నంశుమంతునిఁతెఱగెల్ల నరసి చూడ
జంతుసంతతికి మరణానంతరమున

జన్మ మగుచుండు నని తోచు స్వాతమందు.

చంద్ర—మదన! సాయంకాల మైనదిగనుక నేనింక దేవీసమారాధనమునకరిగెద.

మద—క్షణకాల ముండుము. రాజదర్శనముజేసిపోవచ్చును.

చంద్ర—చంద్రోదయ మగునంతదాక వేచియుండిన నాలస్యముగాదా?

[అప్పుడు గాలవుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మద—రాజపురోహితుఁడును సాంగవేదాధ్యయన సంపన్నుఁడు నగుగాలవుఁ
డేలొక్కో యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

గాలవు—(తనలో) ఇతఁడు జామాత యగు నేని మామహారాజు నిజముగాఁ జరి
తార్థుఁ డగును. కాని నూతనవధూపరిరంభణప్రీతుఁ డైన యీతఁడింతత్వరలో నన్యకాం
తాసక్తుఁ డగునా? ఎట్లయినం బ్రయత్నము కార్యము గదా!

చంద్ర—ఈతని మొగమున బ్రహ్మతేజ ముట్టిపడుచున్నది.

ఇద్దఱు—పుంభౌవ మొందిన నిగమచతుష్టయమునకు నమస్కరించుచున్నాము.
ఈపీఠముమీఁద నాసీనులుగండా.

గాలవు—అభ్యుదయమస్తు!

(అని కూర్చుండును.)

మద—మహాత్మా! మీ రిందు విజయముచేయుటకుఁ గారణమేమి?

గాలవ—మహారాజుగారు చంద్రహాసునిఁ దమసన్నిధికిఁ దోడ్కొనిరమ్మని

సెలవిచ్చిరి.

చంద్ర—అనుగ్రహింపఁబడితిని. కాని, నే నిప్పుడు కాళికాలయమున కరుగ
వలయును.

గాల—రాజదర్శనానంతరమున నచ్చటి కరుగవచ్చును.

చంద్ర—అప్పటికి మిక్కిలిప్రాద్దు పోవును. మదన! ఏమిచేయుదము?

మదను—అయ్యా! నీకు మారుగాఁ గాళికాలయమున కరిగి నేను దేవికి సమ

స్తరించి వచ్చెద. రాజాజ్ఞ యవిలంఘనీయము గావున నీవు తద్దృవార్థ మరుగుము.

గాల—అట్లు చేయుట సముచితము.

చంద్ర—మీతండ్రిగా రీపనియందు నన్నే నియోగించిరి. నీవరుగుటయుక్తమా?

మద—ఈపని నెవరుచేసినను దోషము లేదు. నీవు పొమ్ము.

చంద్ర—మంచిది.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము.

భాగురాయణమందిరము.

[అంతట భాగురాయణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భాగు—(తనలో)

తే. గీ. విద్యములు చేసి పసిబిడ్డ విసుగు లేక
పడుచు లేచుచు నడక నేర్చెడుతెఱఁగున
నరుఁడు నెక్కుతడవలఁ బన్నములు నడియు
యత్నములు చేసి కృతకృత్యుఁ డగుటహితము.

17

అందుచేత నే చంద్రహాసుఁడు తొలుదొల్ల మాంతలచేత విడువబడినను బిదప విషప్రయోగంఁడము గడచి విషయాపాణిగ్రహణధన్యుఁ డైనను వానివిషయమై నే నీప్రియత్నము చేయుచుంటిని. నే నొక్కపొరపాటు చేసితిని. చందనావతినుండి వీఁడు కుంతలమునకు వచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యమున నామనుష్యులచేత వీనిం జంపించవల సినది. అయిన నిప్పు డేమాయె ?

క. నామానస మనియెడిపెను

పాములవెట్టె గలుగ నుపాయములనుబల్

పాములకును గొర యున్నదె

యామూర్ఖునిఁ జంపలేవె యాసర్పంబుల్.

18

ఈబాలికుఁడు కడతేటినయెడలఁ జందనావతియట్లే కుంతలంబును నాయధీ నంబగు.

[అప్పు డొక సేవకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సేవకుఁడు—దేవా ! జయముజయము.

భాగు—ఓరీ ! వసంతక ! చందనావతినుండి యెప్పుడు వచ్చితివి? అచటివృత్తాంతములేమి ?

వసంత—దేవ ! ఏమిచెప్పుదును. మీరుచందనావతి విడచినతోడనే కట్లు విప్పు కొన్న పేటకుక్కలవలెఁ బురజనులు చుట్టుప్రక్కల నున్న పల్లియలజనంబులఁ దోడుచేసి కొని స్వల్పవిదయమదోన్మత్తుఁ డైనయుగ్రసేనునిబట్టి చంపి యింద్రదత్తునిఁ జేతివిడిపించిరి. బంధవిముక్తుఁడైనయింద్రదత్తుఁడు దేవరవారిచైదముల నేలికకు విన్నవింప నొకటి రెండుదినములలో నిటవచ్చువట.

భాగు—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ ! ప్రజలు తిరుగబడిరా ? మహావీరుడైనయు గ్రసేనుని సంహరించిరా ? ఇంద్రదత్తునకు బంధమోక్షణ మయ్యెనా ? నేను లేకపోవుటచే గట్టతెగినచెఱువులొనినీశ్వరలె బ్రజలు విజృంభించిరికాబోలు ! ఆహా ! ప్రజాశక్తిముందర రాజబలము నిలువఁ జాలదు.

తే. గీ. గాలి కెగిరిపోయెడువట్టిగడ్డిపోచ
లెల్లవెంటి యై మత్తగజేంద్రుని నయినఁ
గట్టఁగలయట్లుఁ బ్రజలెల్లఁ గలిసిరేని
బ్రబలరాట్మక్తిన్ నెనఁ దిగ్గస్తరింతుని.

హా ! యుగ్రసేన ! నాకతమున నీకెంతదురవస్థ సంభవించినది ? ఈతనిచావును నొకవిధముగా మేలె ! విషయ పరాధీన యైపండుల కితఁడు బ్రతికియుండెనా నాపైఁ దప్పక నలుగును. ఇతనిసహాయ మపేక్షజీయమేగాని దానియనసరమైనప్పు డుపాయాంతర ముండదా ? ఇంద్రదత్తుఁడు రాజుతో నాపై నేరములు చెప్పనా ? సరే ! వీఁడా రాజదృష్టిలో నన్నుబునిజేయువాఁడు ! సరే ! వసంతక ! నీ విఁకపోమ్ము. వసంత—చిత్తము దేవా !

(అని నిష్క్రమించును.)

భాగు—(తనలో) చంద్రహాసుఁడు గృహమందు లేఁడు. తప్పక యుమాలయమునకే యరిగి యుండును. కాదుకాదు. యమాలయమున కరిగి యుండును. భీమభైరవులీపాటికి వాని సంతకాలయమున కతిథిం జేసియుండురు.

[అంతట భీమభైరవులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

ఇద్దరు—దేవా ! జయము. జయము.

భాగు—కృతకృత్యులై వచ్చిరా లేదా ?

భీముఁడు—మీయాజ్ఞ యెన్నఁడైన మోఘ మైనదా !

భైరవ—దేవరా ! గొట్టెపోతును నఱకిఁట్లు నఱకినాము.

భాగు—(సంతోషముతో) నిశ్చయమేనా ! నిశ్చయమేనా ? దొంగముండకొడుకులు మీరు. కడుపుకత్తురితచేత నించుక లంచము పుచ్చుకొని విడిచిరా ?

భీమ—లేదు. దేవరా ! లేదు. ఏలినవారిపాదములతోడు. అతఁడెవఁడోచీకటి చాటున మేము చూడలేదు. అమ్మవారికి దండము బెట్టుటకు నేల సాగిలపడఁగానే యంతకుమున్ను గంబములచాటున నక్కియున్న మేము చివాలునఁ బోయి నఱకితిమి. చూడు దేవరా ! మాబట్టలమీఁదనెత్తురు.

భాగు—(చూచి) భాగు ! భీమ ! భాగు మేలు భైరవా ! మేలు. మీరు

నామిత్రులు. మీరు నాప్రాణమిత్రులు. మీయుణము దీర్చుకొనఁజాలను. చచ్చునప్పుడు వాఁడేమైనఁ బలికినాఁడా?

భీము—మాట లేదు. మంతిలేదు దేవరా! పడుకున్నవాఁడు పడుకున్నట్టే కదలేఁజూను.

భాగు—శహబాస్! భీరు! శహబాస్! లక్షవరహాలు గాక మీకిరువురకుఁ జెటియొకఁగ్రామ మిచ్చెదను. రేపుదయము వచ్చి నన్ను జూడుఁడు.

భైర—దేవరా! కల్లునీళ్ళకీరాత్రి డబ్బులేదు.

భాగు—ఇదిగో! చెటియొకవరహా యిచ్చుచున్నాను. పట్టుకపొందు.

ఇద్దఱు—నిత్యము దేవరా!

(అని నిష్క్రమింతురు.)

భాగు—(తనలో)

తే. గీ. ఇపుడు శాంతంబు నెలకొనె హృదయమందు

నిపుడు నాదుకోరిక ఫలియింపఁ గలిగె

నిపుడు నిష్ఠుంటకంబయ్యె నీధర్మి

యిపుడు హృదయశల్యం బూడి యివలఁ బడియె.

20

అమృత్యు! ఇంతకాలమున కిప్పుడు స్వేచ్ఛగా నూసిరి పుచ్చు కొంటిని. ఇప్పటికి హృదయమునుండి మహాభాగము దింపుకొనఁగల్గితిని. నేటికి నీనినెత్తురు కంటఁ జూచుభాగ్యము గల్గినది. “అన్నియు రాజచిహ్నములె” (యనుమొదటియంకములోని పద్యము నిండాగర్భముగాఁజదివి) ఆజ్యోల్యు లిప్పు డెక్కడున్నారో? చంద్రహాసుఁడు పరలోకమును బాలించునని వారు తమమాజల కిప్పుడెక్కము చెప్పుచురుగాఁబోలు! గ్రహచారములను మాన్పఁగలిగినట్టియు బ్రహ్మవాత దుడిచివేయఁగలిగినట్టియు భాగురాయ ణమహాహంత్రిప్రజ్ఞ వా రెఱుఁగరు. ఓకుంఠల గాజ్యలక్ష్మీ! నీ విప్పు డెం దరిగెదవు? నీ కిష్టము లేకపోయినను నీకీల్జడఁబట్టి యీడ్చి నిన్ను మామదనునికాఁగిటిలో బాటవైచితినినుమీ! వృద్ధరాజు రేపా నేడో చావకమానఁడు. కాలవశమున నతఁడు వేగమకడతేజుకున్న వెఱిబొమ్మవోలె గడ్డయెక్కి దిగని యీముసలికొండ్రుచ్చును విషప్రయోగముచేతఁ గడతేఱ్ఱెద. ఇంక నాలస్యము చేయరాదు. పాపము! విషయమొగము నే నెల్లచూతును! అది నాపయిబడి నేదొప్పినప్పుడు నే నేమని యూరడింతును? దానితోఁ గలిసి నేనును నేడ్చెదను. చంద్రహాసమాతకుని గూడఁబట్టి దాని కీయవస్థ ప్రాప్తిపించినది. మాలిన్యసంపర్చము గలబంగారము సైతము దగ్ధము కావలసినదే గదా! పాలతోఁ బాత్ర కాఁగవలయును. వడ్లతోఁ దట్ట యెండవలయును. కావున నీవిషయము విచారింపఁ గూడదు.

[తెరలోఁ గలకలము]

భాగు—(అలకించి) ఓరీ ! యెవఁడురా యక్కడ. అకలకల మేమో తెలిసికొనిరా ?

[మందరుఁడు ప్రవేశించి]

మంద—దేవా ! తెలిసికొని వచ్చితి. చంద్రహాసకుమారుఁడు మహారాజుగారి పట్టపుఁదేనుఁగుపై నెక్కి యూరేగుచు నిట వచ్చుచున్నాఁవు.

భాగు—(ఆశ్చర్యముతో) చంద్రహాసకుమారుఁడా ! ఓరిమూర్ఖుఁడా ! నీవు త్రాగితివా ? పిశాచము సోకినదా ? ఒడలెఱుఁగక ప్రేలుచున్నాఁడు.

మంద—(తెల్లబోయి) మహాప్రభూ ! నేను సత్యమే తెలియఁజేసికొన్నాను.

భాగు—ఏనుఁగు నెక్కి వచ్చుచున్నాఁడా ; ఏనుఁగునెక్కి వచ్చుచున్నాఁడా ? ఏనుఁగుమీఁదఁగాదు. చంద్రహాసుఁడు యమునియెనుబోతుమీఁద నెక్కినాఁడనుము.

మంద—దేవరవారిమాటలు నా కర్థము గాకున్నవి.

భాగు—చంద్రహాసుఁడు దయ్యమై వచ్చినాఁడా ? భూతమై వచ్చినాఁడా ?

మంద—(తనలో) ఏమిది ! యీయన యవ్యక్తముగా మాటాడుచున్నాఁడు. మద్యపానము జేసియుండునా ? (ప్రకాశముగ) దేవా ! ఆయన నిజముగా నిట వచ్చుచున్నాడు. అదిగో ! ఏనుఁగు దిగినాఁడు.

భాగు—(తనలో) ఏమియీయాశ్చర్యము ! ఇపుడే వానిని జంపితి మని హంతలు చెప్పిరి. చచ్చినవారు పిశాచము లగుట కలదుగాని యింతత్వరలోనే పిశాచరూపముఁ దాల్చురా ? అయినను బిశాచములు నడిరేయిఁ నిరుగులాడునుగాని జామురాత్రి గాకమునుపే యేనుఁగునెక్కి బైలుదేలునా ?

తే. గీ. చంద్రహాసహతకుఁడు పిశాచమైన

నుగతరము లౌ మారణహోమములను

మాంత్రికులచేతఁ జేయించి మద్యహంబు

నిప్పిశాచంబు జేసెద నిముసమందు.

(అంతటఁ జంద్రహాసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

భాగు—(చూచి) హా ! యేమిది ! వీఁడు నిజముగాఁ జంద్రహాసుఁడే దురా

త్ములైనభీష్మధైరవులచేత నేను వంచించబడితిని. దేవీసమాగాధనమునకై కాళికాలయమున కరిగినమందభాగ్యు నెవ్వరినో నారు నఱికియుందురు. హా ! ఎంతకష్టము ! నరహ

త్య యొసది గాని మనోరథసిద్ధి కాలేదు. దైవము వీనిపట్ల సంపూర్ణముగా నున్నాఁడు.

చంద్ర—మహాత్మా ! భాగురాయణ ! నమస్కారము.

శా. నీయారంభము నైవయోగమహిమకొ నేడే తుదిం దాకడకొ

నీయాదేశముచేత వచ్చి మొదలకొ నీకూతుర జేపట్టితికొ

నాయందుకొ గరుణించి కుంతలనుహీనాశుండు కన్యామణికొ

స్వాయత్తంబగురాజ్యముకొ స్వయముగా నాకిచ్చె నిశ్చింతతోకొ

భాగు—ఏమీ! కుంతలేంద్రుడు చంపకమాలను, రాజ్యమును నీ కిచ్చివైచెనా?

చంద్ర—నీయాశీర్వదనప్రభావమున నట్లే జరిగినది.

భాగు—(తనలో) హతోస్మి హతోస్మి. హా! యెంతపని జరిగినది! ఈదురా

త్మునియందు మామదనునికంటె నేమిగుణము లున్నవని రాజు కన్యకను, రాజ్యమును, పీ

నికి సమర్పించెను? హీ! రాజు బుద్ధిచూలినవాడు. లక్ష్మీ మతిలేనిది. గుడ్డిముండ. ఈ

చంద్రహాసహతకుడు రాజా? నేను వానికడ మంత్రినా? హేయవస్తునట్లే పీనిమొగ

ము నాకు వమనహేతు వగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) కుమార! సంతోషము. సంతో

షము. కాని నీవు దేవాలయమున కేల యరుగలేదు. ఇప్పుడు పోదువా?

చంద్ర—అహో! మీయాజ్ఞాల్లంఘనము జేసినందులకు తుమింపవలయును.

మహారాజనసరముగా నమ్మని గాలవునిచే నాహ్వనము నేయుటచే నే నటకుర బోవల

సివచ్చెను. నాబులు మదనుడు దేవీసమారాధనమునిమిత్త మాలయమున కరిగెను.

భాగు—(తెల్లబోయి) ఏమీ! మదనుడే వెళ్ళెనా? మదనుడే? మదనుడే!

నిశ్చయముగా మదనుడే! అతడొంకను రాలేదు. నేను బోయి యరసెద. నీవు లో

పలికి బొమ్ము.

చంద్ర—సరిచారకులను బంపి యతనిజాడ లరయవచ్చును. పెద్దలు మీ రేలశా

మపదకలెను?

భాగు—కాదు కాదు. నావెంట నెవ్వరు రావలదు. నే నొక్కడనే పోయి దే

నికి నమస్కరించి మదనుం దొడ్డొని వచ్చెద. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

నూడవరంగము.

కాళికాలయము.

చిచ్చిపడియున్న మదనుడు; భాగురాయబుడు బ్రవేశించుచున్నారు.

భాగు—(కుమారునిశేషముగ వచ్చి) హా! కుమార! హా! అలోకసామాన్యరూప

విశేషనిర్జితమదన! హా! సకలసద్గుణరాసి! హా! అభిలవిద్యాపారంగత! అన్నా!

మహాశాస్త్రహావిష్టుడనై చేనులార నిన్ను జంపుకొంటిని. హా! ఎంతకష్టము. నీవంటి

గుగుణాధ్యుడు ప్రపంచమున గలుగు టరిది. హా! మదన! కుంతలసామ్రాజ్యము నీ

వేళువ్రతముగాఁ బరిపాలింతు వనుకొంటి. రాజనందన యగుచంపమాతక నీకు నస
ర్మచారిణి యై యుండుననుకొంటి. సామంతమహానాయకులు నిజకిరీటమాణిక్యవీధి
చే నీచరణరాజీవములకు నీరాజనం బొసంగఁ గనుపండువుగాఁ జూడవలె వనుకొ
నాకొరిక లన్నియు భిన్నము లైనవిగాఁ జెల్లడి !

తే. గీ. అర్థమును గూర్చినాడె గోటానకొట్టు
పేటికలనిడ నున్నవి వైద్యులు
మేడలును బూవుచోటలు మిద్దెలున్న
వనుభవింపక పోయితే యవికమాత !

శ్రీకృష్ణమూర్తము నా కేలదక్కు.

నీ. పరకాంతఁ దల్లిగా భావించునిష్టాదుఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
సమలోప్యరహితకాంచనఁ డైననిస్సృహం డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
నిత్యసత్యవ్రతనితుండౌ మహనీయుఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
మానినీపర్యాయమన్మథుం డగుభవ్యుఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు

తే. గీ. జిన్నియన్న వయస్కునఁ జిన్నవయస్కు
నెల్లగుబులులఁ బెద్దనై యెసఁగునిన్ను
జెడతినై చంపుకొంటిని నేతులార
మర్సి నావంటిమంసభాగ్యుండు గలఁడె.

శ్రీకృష్ణ ! నిన్ను గుంతలసామ్రాజ్యసర్వస్వమిది జేయఁదలఁచి

మ. అన్యంబు ల్వచియించినాడె నగజత్యుల్ చేసినాడెక జగ
జ్జనమింసల్ పొనరించినాడె మఱి రాజ్యదోహముకొ సల్పినాఁ
డను నేఁ జేయఁపాతకంబు లిక నుండంబుల వీధారజిహ

గొనకుం దోహమె గాని యొందొకటి వాకుం దక్కనే యాకృషిన్.

దైవబలమే బలమనియు మానవయత్నము నిష్ప్రయోజన మనియు నిప్పుడు తెలిసినది

ఉ. ఆనలము కాల్ప దాతని, మహాంబుధి ముగ్ధుడు వాఁడు, శస్త్రమా
తనిఁ దెతనేయఁ జాల, దమృతం బగు ఘోరవిషంబు, దైవ మే
తనియెడ నిల్చునో యరయ దైవబలంబె బలంబుగాని యె
క్కునికనికట్టిపారువము, కృధము కృధము కృధ మిద్ధరన్.

తే. గీ. పారుషం బెంచ బంగారుపల్కెరంబు
కూక దైవసహాయంబు గోడనుమ్ము ;

పదియునాట్యన్నె జాళువాపళ్ళె మైన
గోడచేరుపు లేకున్నఁ గూలి పడదె.

27

కావించిన కార్యము సఫలమైనంత కాలము నరుండు తనయంత కార్యసాధకుండు ప్రజా
తుండు ముజ్జకంబుల లేడని ఐఱ్ఱిగి కార్యసిద్ధికై రహస్యంబున బహుపాతకంబులు
యును గాని,

తే. గీ. ఎంతచాటుగాఁ జేసినయేనిదుదకుఁ

బాపకర్మ మెన్నఁగో బయల్పడకపోదు;

అటకపై నైనఁ దూములో నైనఁ జచ్చి

నట్టింతువు కను గాలు నొట్టకన్నె.

28

హా! మదన! మదన! నీవు తేలికసారము నిస్సారము. నీవు తేలికపంచము
హాకణ్యము. నీవు తేలికహము శ్మశానము. నీనిరుపమానసౌందర్యసందర్శనము జేయ
బూనిననులు కన్నులా? కుమారా! నాకు నీతోడిదేహాకము. ఇదే నేను నీతోడ
వ్వునున్నాడను. ఓప్రాణమా! జీర్ణదేహము వదిలిపోజాలని పేదమానిసియట్లు, ధన
గిరి విదువజాలకయుండెడిదోభియట్లు, నీ వీసాడుదేహము నంటిపెట్టుకొని యుండ
ము. మదిమడు నిన్ను ముందుప్రాణము. ఈదేహమును విడువుము. నాకు నరకభ
గము లేదు. యమభయము లేదు. ఏలయన దురాత్ముడైనచంద్రహాసహతకుండే
హాలించియుండు. వాడు పొంగిచుదేశమే నరకలోకము. ఈనరకలోకమున నుం
డుకొని నానరకలోకమున నుండుట నాకు సౌఖ్యకరము. చంద్రహాసహతకునిగనుం
డెలాచేసియుకన్నులేల?

(అని కత్తితోఁ గన్నులు పొడుచుకొనును.)

చంద్రహాసహతకునిగనుండునని విని బ్రాశ్చర్యములేల? చంద్రహాసహతకుని
పురు కుపామముఁ బన్నుబోలనిదూకునన్నెల? ఈరస్సేల? ఓప్రాణమా! నీకు
న్నమొకపుకాలము వచ్చినది పో! హా! చంద్రహాసహతకుని జంపకుండ నేను ముం
ద జామలసినయోగము పట్టినదిగదా! ఓకాళి! ఓశ్శైవసి!

మ. నిను నాపాలిటికల్పవృక్ష మనుచుకొ జింతానుజీగత్న మం

చును న న్నో మెను కామధేనువే యటంచుకొ నమ్మి సద్భక్తితో

నిను మెచ్చింపఁగఁ గానుకల్ బలులు ము న్నీకిచ్చి యుంటింగదా

నను నీరీతిని నాశనం బొనరుపకొ న్యాయంబై కాత్యాయనీ!

29

హీ! కుద్రాదేవతారాధన మకార్యము. ఈపాడుదేవతలతో నాకింకఁబనియేమి?

ఈయనస్థలో నాకు మహాపకారము జేయఁగలదేవత యొకరై యున్నది. దానినే
యాశ్రయించెద. భాగురాయణచరితాద్భుత్యప్రబంధమం దిదే కడపటియంకము. తెరపడ
వలసిన యవసరము వచ్చినది.

తే. గీ. దుష్టయాశాక శత్రువిజృంభితానక

పృష్ట దేవతానుగ్రహభస్మనకును

మృత్యువా ! నీడ మిగిలినమిత్ర మింక

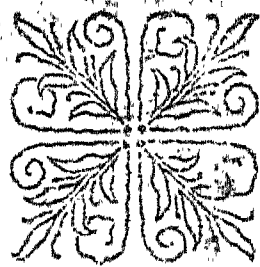
గొంగిలింపుము యిటు వచ్చి కరుణ నన్ను.

౬౦

(అనిపొడచుకొని చచ్చుచున్నాఁడు.)

ఇది సంచమాంకము.

సర్వము సమాప్తము.

పదరణ. 77 పుట. 7 వంక్కి 'మనకమితమిత్ర' 'మనకమిత్ర'